

Anul IV.—No. 3.

Iulie—Septembrie 1923

Analele Dobrogei

REVISTA SOCIETĂȚII CULTURALE DOBROGENE

Director: C. BRĂTESCU

Sumarul:

- D. Stoicescu: Episcopia Tomisului și Durostorului.
M. Pricopie: Ia Ferăstrae (Kerner).
G. Popa-Lisseanu: Insula Serpilor.
G. Ulieru: Tăcere (Ed. A. Poë).
V. I. Sassu: Monografia satului Caranasuf.
M. Pricopie: Sihastrul (Eichendorff); Pe Târm (Goethe).
D. Stoicescu: Delfinii.
M. Pricopie: Cucul (Gellert); Sgârcitul (Gotthelf); In agonie (Chamisso).
D. Stoicescu: Fericiirea e totdeauna aproape.
V. Cotoș: Un proiect unguresc pentru canalul Cernavoda-Constanța.
D. Stoicescu: Macedonski în Dobrogea.
Al. P. Arbore: De vorbă cu țăranii dobrogeni.
Al. P. Arbore: Din etnografia Dobrogei.
P. P. Stănescu: Baladă (Fr. Kugler).
M. Pricopie: Odihna morților (Chamisso).
Per. Papahagi: Buzău.
Prodan: Flora critică a Dobrogei (urmare).
Per. Papahagi: Etimologii.
S. Alexe: O mână de Români în mijlocul Deliormanului.
Cărți apărute.

Institutul de Arte Grafice «Victoria»

George I. Georgescu

Piața Independenței, Palatul Primăriei

Constanța

*Manuscrisele se trimit d-lui C. Brătescu, directorul
școalei comerciale din Constanța.*

*Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din
opiniunile emise de autorii articolelor publicate.*

7162 V 40/919 N. 800

198

1982

345

Episcopia Tomisului si Durosoterului

Marele războiu, cu multele și dureroasele frământări și dărămări, a adus și ridicări fericite pentru suflete. Dacă observăm calea pe care se îndreaptă noile aspirații, ni se înfățișează unele fapte, care denotă închegarea unei stări nouă și care vestesc întemeierea unui imperiu mai întins și mai puternic pentru lumea sufletească.

E și firesc: acest războiu a demonstrat că cea mai mare forță este tot cea sufletească.

Dr. Gustave Le Bon, în scrierea sa „*Învățăminte psihologice din Războiul European*“, scoate în evidență marele rol al puterii sufletești, aducând în această chestie cuvântul Franței, a cărei literatură de după războiu consună cu acest mod de-a vedea.

Dar iată alte semne, care vestesc și aceea, că cheia de boltă a acestui imperiu sufletesc va fi credința religioasă:

Un scriitor german, **H. Blücher**, a scris o carte „*Aristia lui Isus Nazariteanul*“, care se adresează și cititorilor din afară de lumea germană. Blücher tinde a da creștinismului o bază biologică, a face din el o fază nouă pentru omenire din punctul de vedere al dezvoltării sufletești și anume a face din creștin un tip superior omului — supra-omul. — Nu poate deveni creștin decât omul ce excelează sufletește peste treptele obicinuite. Natura tinde a selecționa, a reda tipuri mai desăvârșite. Pentru Blücher, Isus a fost primul „*fiu al omului*“, ceea ce însemnează o treaptă dincolo de om, iar pătimirile și moartea se explică prin aceea că a apărut prea de timpuriu pentru a fi recunoscut.

În ce ne privește, sufletele noastre de elită sunt pe aceeași cale. În literatura românească e cunoscută frumoasa scriere îmbietoare spre credință a D-lui **S. Mehedinți: *Poți fi om deplin fără să fii creștin?***

Sunt de asemeni cunoscute duioasele povestiri din ciclul „*Spre Emaus*“, în care se evidențiază minunile credinței, ale unor scriitori reputați ca **Sadoveanu** și **Pătrășcanu**, — povestiri scoase din viețile sfinților.

Chiar societatea românească acționează în această direcție: iată, în August (1923), profesori universitari și secundari, archimandriți, preoți și scriitori cu renume, într'o unire care pare fenomenală, s'au adunat la Mănăstirea Neamțul în Moldova, pentru a ține cursuri în scopul unei mai înalte educații religioase, pentru „*luminarea maselor poporului la lumina strălucitoare a Evangheliei*“, — cursuri organizate de Cercul de studii social-creștine „*Solidaritatea*“.

Statul însuși, marele așezământ al Societății românești, a înființat de curând mai multe Episcopii și, — interesant pentru noi — o episcopie românească în Dobrogea.

Din toate aceste fapte se vede cum sufletul omenesc, sub presiunea unei acțiuni, ca cea a marelui războiu, ia acelaș drum: „spre credință“. Se vede, de asemeni, cum sufletul românesc își poartă undele sub modelările marelui suflet universal.

Am zis că e interesant pentru noi înființarea unei episcopii românești în Dobrogea. Din punct de vedere dobrogean putem spune și mai mult: considerăm acest fapt ca evenimentul cel mai important în viața Dobrogei dela 1913 încolo, adică dela întregirea ei cu județele Caliacra și Durostor. În adevăr, aceasta, pe lângă că a satisfăcut necesități actuale, a reînviat în tradiția acestui colț de pământ instituția episcopatului; cunoscută aci din primele timpuri ale creștinismului.

Răscolind amintirile istoriei, aflăm că în părțile acestea a predicat însuși apostolul **Andrei**, unul din cei ce erau către lume purtătorul cuvântului Domnului; că sub împăratul Dioclețian (285—305) era în Tomis episcopul **Evangheliu**, iar sub Licinius era **Philos**; că în sinodul I ecumenic, care a pus temelii credinței creștine, s'a auzit

și glasul acestei părți de pământ prin episcopul *Teofil*; că împăratul Valens a fost înfruntat pentru rătăcirea sa de episcopul de Tomis *Vretonion* (371 post Cr.); că, în fine, un șir întreg de Episcopi și Mitropoliți din Tomis au luat parte la cele mai mari acte ale bisericești creștine universale, precum: *Terentius*, care a luat parte la al II-lea sinod; *Theotimus* primul, care era dat pildă pentru înalta lui cultură și sfințenia vieții; *Timotei*, care a luat parte la al III-lea sinod; *Ioan*, care a combătut erezia eutihiană; *Alexandru*, care a luat parte la al 4-lea sinod; *Theotim* al doilea, al cărui cuvânt era ascultat de împăratul Leon cel mare al Bizanțului; *Paternus*, care a împăcat o răsvrătire contra împăratului Anastase și, în fine, episcopul *Valentinian*, care a luat parte la al 5-lea sinod.

Episcopii Durostorumului: *Dasius*, *Iacob* (431 post Cr.) și *Manofil* iarăși sunt pomeniți în marile acte dela începutul creștinismului, dar șirul lor glorios e rupt de năvălirea Bulgarilor. Târziu, găsim menționat cu îndoială pe *Ursus* (787 post Cr.) și, în fine, cu siguranță pe *Callist*, care a luat parte la sinodul din Florența (1340), apoi pe *Partenie*, *Antoniu*, *Macarie*, *Atanasie* — acesta contemporan cu Antim Ivireanul; apoi pe învățatul autor al unui „De officiis“, *Hiroteu*, care a murit la București și *Serafim* (1720), un mare predicator.

Se pomeneste, de asemeni, episcopul *Cyriel* din Axiopolis, ajuns martir și sărbătorit pe vechile calendare la 9 Maiu ¹⁾.

Pe la 1340, când teritoriile dobrogene din apropierea gurilor Dunărei erau considerate ca făcând parte din țara Valahilor, se pomeneste de Episcopatul Vicinei, „undeva, pe aproape de Isaccea“, în scaunul căruia păstoria *Macarie*, apoi *Luca* și, în fine, *Iacint Cristopol* (1359). Acest Iacint din Vicinia trece apoi Mitropolit al Țării Românești ²⁾ — al Ungrovlahiei și plaiurilor, în timpul dom-

¹⁾ Datele istorice din monografia Preotului Gh. Rădulescu „Starea religioasă a Dobrogei în decursul vremurilor“. Buc. 1904.

²⁾ A se vedea: N. Iorga și Hurmuzaki: Docum. XIV, 1; Miklosich-Müller. Acta Patriarchatus Constantinopolitani, I, 95; Pachymeres ed. Bonn, II p. 377; vezi și C. Brătescu „Ibn Batutah“ în Analele Dobrogei IV, 2, pag. 152. — V. și „Indireptarea Legiei a lui Matei Basarab, cap. 391, 392, în ce privește puterea acestei Mitropolii a Ungrovlahiei.

niei lui Nicolae - Alexandru Basarab (1340 — 1364).

Aceste mențiuni istorice dovedesc că viața acestui colț de pământ a fost totdeauna coprinsă în ritmul vieții civilizate, superioare și, deși copleșită deseori de popoare de altă rasă și credință, nu și-a pierdut legătura cu vechea viață elino-romană și nici s'a depărtat de influența guvernativă a marei tulpine române de dincolo de Dunăre.

Prin reînființarea Episcopiei Dobrogei se reia firul, câtva întrerupt, al acestei instituții și se consacră încă odată adevărul că una din calitățile neamului românesc e aceea de-a reface și înflori orice colț de pământ ce intră în domeniul său indiscutabil. Fie ca noul imbold „spre credință” ce dă acest curent de după marele războiu, să îndemne neamul nostru a-și arma sufletul cu o mai înaltă cultură, spre a zidi pe ruinele lăsate de acest războiu monumente care să-l facă nemuritor!

STOICESCU D.

Judecător și Profesor — C-ța

LA FERĂSTRAE

— KERRER —

*Eram cândva la moară,
Și'n liniște deplină
Priviam cum roți se 'mbină,
Cum apa cade-afară.*

*Priviam la ferăstraie —
Și'n vis mi s'a părut
Cărări prelungi că tae
În bradul abătut.*

*Părea că viu e bradul;
Cu glas duios nespus
Sub sbuciumare-adâncă,
Aceste vorbe-a spus:*

*„La vreme ai venit,
„Sărmane călător.
„Cum vezi, am suferit
„Martiriu 'ngrozitor!*

*„Și, totuși! Ți-oiu sluji
„Când vei pleca din fire,
„Căci în mormânt ți-oiu ți
„Pat pentru odihnire”.*

*Căzură patru scânduri,
Și parcă m'am trezit;
Și-am vrut să spun o vorbă, —
Dar moara s'a oprit.*

Mihail I. Pricopie

— O X O —

INSULA ȘERPILOR*)

de George Popa-Lisseanu

Marea Neagră este săracă în insule; câteva pe lângă țărm, mici și neînsemnate. Între acestea, ceva mai mare și mai îndepărtată este insula numită în antichitate *Λευκή*, alba sau *Achillea*, de unde foarte probabil numele de *Chilia* dat unui braț al Dunărei, iar astăzi *Phidonisi*, *Ilan Adassi* sau *Insula Șerpilor*. Ea este situată în fața brațului de mijloc al Dunărei la o distanță dela Sulina de 44814 metri și așezată sub 45 gr., 15' 53" latitudine nordică și 30 gr., 14', 41" longitudine răsăriteană. Insula Șerpilor e o stâncă compusă din gresii silicioase dure, conglomerate și cuarțite făcând parte din sistemul *Permian*, grupa *Primară*, *) și având o suprafață de 17 hectare **). Circumferința insulei e de 1973 metri; neavând însă o formă regulată, învățatul archeolog H. Köhler într-o importantă lucrare ***), descisată în studiul nostru, ne dă următoarele măsurători: dela Sud la Nord lungimea luată la mijloc e de 440 m., lățimea de 414 m., diametrul cel mai lung în direcțiune dela Sud-Vest spre Nord-Est e de 662 m. Înălțimea țărmurilor se urcă pe alocurea până până la 21 m., mai ales spre Sud și Est, și sunt în această parte a insulei prețipii și prăpăstioși. În partea Nordică și Vestică stâncile de abia se ridică peste nivelul mării. Nici apa în aceste părți nu este adâncă. Pe când în celelalte părți marea are o adâncime de 15 până la 20 și chiar 25 metri, pe aci adâncimea ei nu e mai mare de 4 metri.

În apă de jur-împrejurul ostrovului se văd blocuri mari de piatră, care par a fi provenit din rostogolirea de pe insulă. Pe platoul ei, pe punctul cel mai culminant, se înalță astăzi un

* Acelora dintre cititorii noștri, cari în repeșite rânduri ne-au cerut să le împărtășim legende vechi ce se leagă de singurateca insulă a Șerpilor, suntem azi în măsură a le satisface curiozitatea, reproducând aci o parte din eruditul și fermecătorul studiu asupra acestei insule, publicat de d-l G. Popa-Lisseanu, pentru prima oară, în *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie*, vol. VII, 1894.

*) Gr. Ștefănescu, *Curs elementar de Geologie*, pag. 146.

**) P. Oprea, *Geografia județului Tulcea*, pag. 42.

***) H. Köhler, *Mémoire sur les Illes et la Course consacrées à Achille dans le Pont-Euxin*, în *Mém. de l'Acad. de Petersb.* T. X. pag. 531, a. 1825.

far, înalt de 50 m. și întreținut de Comisiunea internațională de navigațiune pe Dunăre și sub paza a patru gardieni, un sergent și șase soldați. Atâția erau în anul 1891. El se afla în corpul unei clădiri ce servește de adăpost îngrijitorilor săi. Cu toate că farul, sfidând valurile ce nu-l pot atinge, se înalță împunător, totuși, nici cea mai ageră privire nu poate zări de pe înălțimea lui țărmurii continentului. Aceștia, după cum observaseră și cei antici, sunt prea lăsați, ca să poată fi văzuți din această relativ nu prea lungă îndepărtare. Un motiv acesta mai mult ca navigatorii în vremuri de grea cumpănă, nezărind limanul de scăpare, să binecuvinte pe zeul, care le-a scos în cale spre mântuire un loc de adăpost.

Deși Insula Șerpilor n'are nici un *port*, totuși poate fi abordată pe trei diferite locuri. Corăbiile, neputându-se apropia de țărm din cauza stâncilor submarine, ancorează la oarecare distanță, iar abordarea se face prin ajutorul bărcilor.

În mijlocul platoului se mai găsesc astăzi urmele unui templu de o întindere neobișnuită. Pe lângă acestea și afară de rămășițele a trei ziduri și două edificii, despre care vom vorbi mai târziu cu amănunte, se mai pot vedea pe insulă trei puțuri în stâncă, dintre care unul la spatele templului cu o adâncime de 15 picioare și cu o deschidere circulară de 6 picioare. El servea probabil ca rezervoriu pentru apă. Înaintea templului (mai era pare-se, încă un puț cu aceeași destinație. Celelalte două puțuri care s'au descoperit pe insulă au o deschidere pătrată. Apa din ele este dulce, confirmând astfel notița lui Ammian Marcellin, care, vorbind despre Leuce, ne spune: *ibi et aquae sunt* *). Evident că istoricul roman, ne vorbește aci despre apă dulce și bună de băut, iar nu despre apă de mare, căci în acest al doilea caz notița n'ar mai fi fost la locul ei. Se găsește de asemenea și o cisternă.

Pe lângă stâncile ce împrejmuesc insula, și care se întind peste o mare parte a ei, se află în mijloc un platou, a căruia suprafață e formată dintr'un strat, de două picioare adâncime, de pământ negru și fertil. În timpul din urmă s'a semănat și secară, care rodește.

În anul 1841 Societatea de Istorie și Antiquități din Odessa hotărî să facă cercetări în Insula Șerpilor. Cu acestea fu însărcinat vestitul archeolog rus N. Murzachevici, care întovărășit și cu concursul lui A. D. Nordmann, profesor de științele naturale la liceul Richelieu, al pictorului Bassoli, al unui căpitan, etc., făcură importante descoperiri și interesante explorări. Ele fură făcute cunoscute în revista societății, *Zapiski* *).

*) Ammian Marcellini, *Res gestae*, XXII, 8.

**) *Zapiski imperatorskago odesskago obscestva istorii i drevnostiei*. I, pag. 594: Călătorie în insula Leuce sau Phidonissi. Datorim traducerea acestui studiu Domnului Emil M. Teodorovici, căruia ne simțim datori a-i aduce pe această cale mulțumirile noastre.

Nordmann a constatat cu această ocaziune treisprezece feluri de plante anuale, pe care însă Murzachevici uită să le consemneze în studiul său. Între acestea putem enumăra *pieul* (*triticum repens*), *laba găstii* (*chenopodium*), *rdgozul* (*flava carex*) și *timofica* (*phleum pratense*). *) Plante mirositoare și flori nu se găsesc; de asemenea nici arbori sau tufişuri, despre a căror existență ne povestește Philostrate într'un pasagiu citat mai la vale **).

Stăpânele ostrovului, se poate spune cu drept cuvânt, sunt păsările. Sunt nenumărate ca mulțime, cu toate că nu sunt decât numai de două specii: *lari* (*larus cachinans*), al căror țipăt se aude foarte mult cu râsul de copil și *cormorani negri* (*phalacrocorax*), cari își fac cuiburile prin crăpături de stânci. Larii sunt albi și frumoși, însă așa de răutăcioși, că nu lasă pe nici o altă pasăre să se odihnească pe insulă. Urmăresc chiar și pe oameni. Se nutresc cu pești. În timpul clocitului nu poți face doi pași fără să dai peste cuiburile lor. Mulțimea lor, probabil, face ca insula să fie roditoare.

În afară de păsări insula mișună de *șerpi negri*, (*coluber hydrus*)—de unde și numele ei de Insula Șerpilor—având capul mic, pânțele roșiatice și o lungime de 4—5 picioare. Se nutresc cu păsări și se ascund în stânci. Sunt mai mult hidoși de cât răi.

În fine ultima clasă de stăpânitori ai insulei, și cei mai primejdioși în acelaș timp, sunt niște insecte numite *scolopendrae cingulatae*, care în cea mai mare parte se ascund în pământ ***).

Nordmann a observat în apă *raci* negri de patru feluri: *cancer maenas*, *thalitrus montagii*, *eriphia spinofrons* și *grapsus variegatus*.

II

Până aci am determinat cu date precise și după izvoare moderne situațiunea și topografia Insulei Șerpilor. În cele următoare să o studiem din punct de vedere archeologic și istoric.

Oricât de imaginare și închipuite, oricât de plătuite și fictive am fi dispuși să socotim astăzi în mintea noastră rece și pozitivistă nenumăratele notițe ce le găsim răspândite în literatura greco-romană despre această insulă celebră, totuși urmele și resturile ce au rămas neclintite, în cursul veacurilor și în mijlocul celei mai turbate mări cu toată furia valurilor ce se încearcă să le nimicească, ne silesc, fără voia noastră chiar, să admitem, că tradițiunea clasică despre Leuce este, cel puțin în parte, adevărată și ne impune în acelaș timp să examinăm, tot cu date sigure și cu monumente existente, întrucât mărturiile celor vechi sunt vrednice de credință.

*) F. Ukert, *Geographie der Griechen und Römer*, III pag. 448.

**) Philostrati, *Heroica*, pag. 244.

***) Murzachevici, *op. cit.* pag. 550.

Nici o altă parte a țărilor locuite azi de Români n'a atras atât de mult și așa de curând atențiunea și admirațiunea celor vechi ca Insula Șerpilor. Situată într'o mare de miracole, într'o mare, care înainte de dezvoltarea relațiunilor comerciale se credea ca cea mai întinsă — de unde numirea de mare prin excelență, *Pontus* — la nordul ei ne mai existând țări, — insula Leuce a devenit și mai miraculoasă prin faptul că a fost atribuită celui mai mare dintre vitejii Grecilor, lui Achile, celebrul erou al Iliadei lui Homer. În general cei vechi nu și-au putut forma niciodată o idee exactă despre Marea Neagră și împrejurimile ei. Spre apus lumea se întindea până la Columnele lui Hercule, spre răsărit până la Borysthene (Dniepru) și bogatul în fasani Phasis. Cunoștințe mai sigure dobândiră însă numai după ce se stabiliră coloniile romane pe țărmurile Pontului, în Istrus, Olbia, Callatis, Apollonia etc., în secolul al VII și al VI înaintea erei noastre. Din aceste vremuri începând, tradițiunea despre insula lui Achile se răspândește din ce în ce mai mult, din aceste vremuri Leuce e privită ca sanctuarul lui Achile, comun tuturor Grecilor de pe țărmurile Pontului Euxin.

Cel dintâiu scriitor, care înainte de Pindar ne pomeneste de Leuce, este *Arctinus din Milet*. Acest poet, pe la anul 777, în *Aethiopida* sa ne povestește cum Thetis „luând de pe rug pe fiul său, Achile, îl duse în insula albă”, ἐκ τῆς κυρᾶς ἀναρπάσασα τὸν παῖδα εἰς τὴν λευκὴν νῆσον διακομίζει *). Din aceste cuvinte ale lui Arctinus rezultă că deja pe la anul 777 a. Chr. exista tradiția despre consacrarea Leucei fiului lui Peleu și al Thetidei, cu toate că, o sută de ani mai târziu chiar, Ibycus din Rhegium și Simonide din Ceos și mai apoi poetul atenian Callistrat ne spun că Achile petrece în câmpiile elisee împreună cu alți zei și semizeii **). Că Achile locuiește după moarte într'o insulă, nu este ceva nou, de oarece lăcașul de repaus al eroilor, după părăsirea vieții pământești, era insulele Oceanului. Astfel găsim bună oară pe Menelau locuind într'un ostrov al oceanului. Și pentru cei vechi Πόντος ἄβυσσος era tot un fel de ocean, dar mai primejdios.

Dacă însă Arctinus nu ne spune unde se află acea insulă albă, *Pindar* într'una din ode cântă: „în Pontus Achile are o insulă strălucitoare”.

Εχει
Ἐν δ' Εὐξείνῳ πελάγει
Φαιννάν Ἀχιλεὺς
Νῆσον ***).

După Arctinus și Pindar, cel mai vechiu poet, care face mențiune de Leuce este *Euripide*. Marele tragic pune pe Thetis

*) Photius, cod. 239, la C. Müller, *Geographi Graeci minores*, I, pag. 397.

**) Köhler, *op. cit.* pag. 533.

***) Pindari, *Nemea* IV, 49.

să promită lui Peleu că „va vedea pe Achile locuind în lăcașurile insulare, pe țărmul cel alb din mijlocul Pontului Euxin, *)

Ἀχιλλέα

*Ὅψει δόμους ναίοντα νησιωτικούς
Λευκὴν ἐπ' ἀκτὴν ἐντὸς Εὐξείνου πόρου,

iar în alt loc pomeneste despre „țara bogată în păsări, de țărmul cel alb, și frumoasa Cursă a lui Achile din Pontul Euxin", **)

Τῶν

Πολυόρνιθον ἐπ' αἶαν,
Λευκὰν ἀκτᾶν, Ἀχιλλῆος
Δομόφους καλλισταδίους, Εὐ-
ξείνον κατὰ πόντον.

În acest ultim pasagiu al lui Euripide vedem pe lângă numirea insulei de *alba* amintindu-se și Cursa sau Dromul lui Achile. În adevăr eroul Grecilor era adorat de toate coloniile eline din jurul Pontului Euxin. Și de aceea nu trebuie să ne mire împrejurarea, că în Marea Neagră găsim închinare Pelidului și Leuce și Dromul.

Mica insulă din fața fluviului Borysthene (Dniepru, numită ἡ Βορυσθένης νῆσος, astăzi Berezan, cu toate afirmările lui Köhler, că ar fi fost *consacrată tot lui Achile*, după toate probabilitățile, n'are a face cu cultul acestui erou; pe lângă aceasta toți scriitorii antici, câți ne vorbesc de Leuce, nu ne pomenesc nimic despre insula lui Achile, și vice-versa cei cari amintesc de aceasta din urmă, trec cu vederea pe cea dintâi. Marea răspândire a cultului fiului Thetidei în Leuce și Drom și mai ales în Istrus și Olbia, unde după mărturia lui Dione Chrysostom se știa Iliada lui Homer pe de rost ***), se datorește faptului că Achile era eroul național al Ionienilor.

Arctin, Pindar și Euripide vorbind de insula Leuce ne spune numai, că ea se află în Marea Neagră, dar nu-i determină situațiunea. De oarece însă în literatura clasică, după cum vom vedea îndată, întâlnim acest nume dat și altor localități, ni se impune să cercetăm *care erau părerile celor vechi despre situațiunea insulei ce ne preocupă*.

Arctin, Pindar și Euripide, vorbind de insula Leuce, ne spune stare să-și facă o idee clară despre Marea Neagră în general și despre situațiunea Leucei în special. Pe aceasta din urmă unii o puneau prea la Nord, în fața fluviului Borysthene, confundând-o de multe ori cu insula ce poartă același nume, alții, geografi vestiți ca Ptolemaeu, o așezau prea la Sud, lângă țărmurile Moesiei Inferioare.

*) Euripidis, *Andromacha*, v. 1249.

**) Euripidis, *Iphig. in Taur*, v. 435. Cf. și Ukert. *loc. cit.* pag. 443.

***) Dionis Chrysostomi, *Oratio XXXVI Borysthen.* pag. 78, la Köhler. *op. cit.* pag. 632.

În *Heroica* sa, vorbind *Philostrat* despre Achile, ne spune că locuiește în Leuce, o insulă „pe care cei ce intră în Pont o au în stânga η τίθενται ἀριστεράν οἱ τὸ στόμα τοῦ Πόντου ἐσπλέοντες *) Mai puțin precis chiar decât *Philostrat* determină situațiunea insulei gramaticii *Stephan* din *Byzanțiu* și *Hesychiu*. Cel dintâiu, autor al dicționarului geografic *Ethnica*, vorbind pe la anul 910 d. Chr. de Ἀχιλλέως δρόμος, ne spune că „există și o insulă Achilea, pe care unii o numesc Leuce, ἔστι καὶ νῆσος Ἀχιλλεία, ὥς δ' ἔνιοι Λευκή; cel de al doilea, vestit gramatic Alexandrin de prin sec. III al erei noastre, cu câteva sute de ani prin urmare înaintea lui *Stephan* din *Bizanțiu*, se exprima aproape în aceiași termeni. La vorba Ἀχιλλεῖον πλάκα ne spune că ar fi identic cuvântul cu insula lui Achile, numită Leuce, τὴν Ἀχιλλέως νῆσον, τὴν Λευκὴν λεγομένην **).

Istoricul Roman, *Ammian Marcellin* greșeste când așează insula noastră în apropierea Tauridei. Căci iată ce ne spune în scrierea-i citată mai sus: „De această Tauridă (azi Crimea) se ține și nelocuita insulă Leuce, consacrată lui Achile. Cei cari din întâmplare sunt aruncați aci, după vizitarea urmelor antice, a templului și a ofrandelor, închinat aceluias erou, pleacă seara la nave, căci se zice că nu fără pericolul vieții înnoptează cineva aci. Sunt și ape în insulă și păsări albe, asemenea halcyonilor (păsări marine)”.
*In hac Taurica insula Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata. In quam si fuerint quidam forte delati, visis antiquitatis vestigiis, temploque et donariis eidem heroi consecratis, vesperi repetunt naves: aiunt enim, non sine discrimine vitae illic quemquam pernoctare. Ibi et aquae sunt, et candidae aves nascuntur halcyonibus similes. *)*

Ceva mai precis decât scriitorii citați a determinat pozițiunea Leucei, poetul Alexandrin *Lycophron*, care vorbind despre Achile ne spune că: „Locuiește de mult timp pe stânca albă de spume de la gurile mlăștinoase ale fluviului Celtic (Istrul)”.
 Δαρόν φαληριῶσαν οἰκήσει σπύλον,
 Κέλτρων πρὸς ἐκβολαῖσι λιμναίων ποτῶν ***).

Unul dintre cei mai vechi geografi, *Scylace*, se exprimă în *Periplul* său: „Drumul în linie dreaptă de la Istru până la Criumetopon (Arietis frons, promontoriu în Chersonesul Tauric) e de trei zile și trei nopți. Dacă ia însă cineva țărnul, drumul e dublu, căci aci este un golf, în care se află o insulă, deșertă ce e drept, numită Leuce și consacrată lui Achile”.

*) *Philostrati, Heroica*, pag. 244.

**) *Stephanus Bizant.* și *Hesychius* la vorbele respective. Imitatorul lui *Homer*, *Quintus Smyrnaeus* (la vers III 671-779) și *Hermias*, scoliastul lui *Platon* (*Phadr.* XIX) vorbesc despre Leuce, însă numai în treacăt. Cf. *Köhler. op. cit.* pag. 149.

***) *Ammiani Marcellini, op. cit.* XXII, 8.

****) *Lycophronis, Catasterismi*, 126.

Παράκλους εὐθὺς ἀπὸ Ἰστρου καὶ Ἑρμιᾶς μέγιστον νηϊῶν θημερῶν καὶ νηϊῶν νυκτιῶν, ὃ δὲ παρὰ γῆν διπλάσιος ἔστι γὰρ κόλπος. Ἐν τῇ τῷ κόλπῳ τοῦτω νηϊὸς ἔστι, νηϊὸς δὲ ἐρήμη, ἣ ὄνομα Λευκή, ἰερὰ τοῦ Ἀχιλλέως *).

Scriitorul anonim al „*Descrierei pământului*”, probabil Scymnus din Chios, după cum de obicei se crede, determină și mai precis depărtarea insulei noastre de continent. El vorbind despre Istru, care se varsă pe cinci guri **) în Pont zice între altele: „Peuce se numește după marea mulțime de pini πεύκη ce cresc pe ea. Drept în față-i este așezată în mare insula lui Achile. Aceasta are o mulțime de păsări domestice și oferă un sfânt spectacol celor cari aci sosesc. De pe insulă nu se poate vedea nicăierez continentul, cu toate că acesta nu-i mai departe de cât patru sute de stadii, după cum spune Demetriu”.

Πεύκη δὲ λέγεται διὰ τὸ πλῆθος ὧν ἔχει
Πευκῶν ἐκ εὐθείας κατ' αὐτὴν πελαγία
Ἀχιλλέως ἡ νηϊὸς ἔστι κειμένη
Ἔχει δὲ πλῆθος χειρόθες ὀρνέων
Θεὸν ἱεροπρεπῆ τε τοῖς ἀφικνουμένοις.
Οὐ δυνατόν ἀπὸ ταύτης δ' ἰδεῖν χώραν τινα
Καίπερ ἀπεχούσης τῆς πέραν στάδια μόνον
Τετρακόσι', ὥς δὴ συγγράφει Δημήτριος ***).

Dionisiu Periegetul în scrierea sa „*Orbis Descriptio*” așează insula Leuce prea spre Nord, în fața fluviului Borysthene. Cităm pasagiul, căci el este important și pentru alte cunoștințe ce aflăm în el.

„În partea stângă a Pontului Euxin se găsește în mare o vestită insulă în fața lui Borysthene. Ea este închinată eroilor. Se numește Leuce, fiindcă animalele, care trăesc acolo, sunt albe. Se spune că prin văile deșerte ale insulei rătăcește sufletul lui Achile și al altor eroi, căci o astfel de recompensă s'a dat de Jupiter celor buni pentru virtutea lor; virtutea atrage după sine onoare eternă”.

Ἔστι δὲ τις σκαιὸν ὑπὲρ πόρον Εὐξείνιοιο
Ἄντα Βορυσθέneos μεγάλωνυμος εἰν ἅλῃ νηϊος
Ἡρώων Λευκὴν μιν ἐπωνυμίην καλέουσιν,
Οὐνεκά οἱ τὰ πάρεστι κινώπεια λευκὰ τέτυκται
Κεῖθι δ' Ἀχιλλῆός τε καὶ Ἡρώων φάτις ἄλλων

*) Scylacis Caryandensis. *Periplus*, 68.

**) În antichitate se cunoșteau mai multe brațe ale Dunărei, sau ale fluviului Celtic, care izvorăște dela Rin; Ptolemaeu ne spune că avea ca și Nilul șapte guri; Herodot, între alții, ne spune că avea numai cinci. În general se numărau următoarele șase brațe începând dela Nord: Psilum, Boreum, Pseudostomon, Calum, Naracum și Sacrum (Hieron sau Peuce).

***) Anonymi (vulgo Scymni Chii). *Orbis Descriptio*, 789-796, în *Geographi Graeci minores*, I, pag. 228. După cum se vede de aci, Scymnus citează un fragment din scrierea pierdută a lui Demetrius din Callatis.

Ψυχὰς εἰλίσσασθαι ἑρημαίας ἀνά βήσσας.
 Τοῦτο δ' ἀριστήεσσι Διὸς πάρα δῶρον ἀπῆβη
 Ἄντ' ἀρετῆς ἀρετὴ γὰρ ἀκήρατον ἔλλαχε τιμὴν *).

În determinarea pozițiunii Leucei mai mult se apropie de exactitate geograficul *Strabone*. Împărțind întreg Pontul în două jumătăți, așează în partea vestică *ἡ λευκὴ νῆσος*. Mai apoi ne spune „La cinci sute de stadii departe de revărsatul fluviului (Tyras, Nistru), se află în mare insula Leuce, consacrată lui *Achile*. *Διόχει δὲ τοῦ στόματος ἡ νῆσος ἡ Λευκὴ, διαμα πεντακοσίων σταδίων ἰσθμῶ τοῦ Ἀχιλλέως πελαγ(α **).* Această cifră de 500 de stadii, autorul *Crestomatiei* lui Strabone, din eroare o aplică distanței dintre Leuce și Peuce: „că insula Leuce se află în mare la o distanță de cinci sute de stadii spre răsărit de la Peuce și consacrată lui Achile,

*Ὅτι ἡ Λευκὴ νῆσος ἀπὸ τῆς Πεύκης ἀπέχει πρὸς ἀνατολὰς στάδια πεντακόσια εἰς τὸ πέλαγος, ἰσθμῶ Ἀχιλλέως ***).*

Am spus mai sus că în determinarea pozițiilor geografice niciodată cei vechi n'au putut ajunge la preciziunea noastră de astăzi. Ori cât de dezvoltat a fost în antichitate comerțul maritim, totuși, navigațiunea neajungând la perfecțiunea modernă, cei cari călătoreau pe apă, rareori se hasardau să plutească pe întinsul mării și mai ales în *Pontul neospitalier*. Peste tot cei vechi au rămas navigatori de țärm. Direcțiunea nordică pentru cel care pleacă din Bosforul Tracic este fluviul Borysthene. Istrul chiar, ca să se verse în mare, își îndreaptă mai întâi cursul spre miază noapte. Strabone ne spune că el nu se varsă departe de gurile lui Tyras și Borysthene. De aceea geograful roman *Pomponius Mela* se exprimă: „Leuce, situată la revărsatul lui Borysthene, e foarte mică și poartă numele de Achillea, fiindcă aci Achile a fost îngropat”.

*Leuce, Borysthenis ostio objecta, parva admodum, et quod ibi Achilles situs est, Achillea cognomine. ****).*

Trecând peste inexactitatea, că Achile ar fi fost înmormântat în Leuce, când se știe că cenușa sa a fost îngropată pe țărmurile Troadei, trebuie să observăm că aci nu este vorba de mica insulă Borysthenes (Berezan), din fața fluviului cu acelaș nume, ci de Leuce, care una singură se află în întreg Pontul Euxin.

Aceeași confuziune între insula Borysthene și Leuce se pare că face și *Pliniu*. Distanțele însă ce are grije să le dea marele naturalist, îi luminează textul. „Apoi pe țärm portul Acheilor; insula lui Achile, vestită pentru mormântul acestui erou; la

*) Dionysii, *Orbis Descriptio*, 541-548. Aceeași eroare face Conon în *Narațiunile sale*, Cononis. *Narrat.* XVIII, 257-258, la Köhler, *op. cit.* pag. 545.

**) Strabonis, *Geographica*, VII. 3, Cf. Ukert, *op. cit.* pag. 444.

***) *Chrestomathiae ex Strabonis*, lib. VII, 19, în *Colecțiunea Geograph. gr.* II pag. 568. www.ziuaconstanta.ro

****) Pomponii Melae, *De Situ Orbis*, II, 7.

125.000 de pași o peninsulă numită Cursa lui Achile.

Rursus in littore portus Achaeorum; insula Achilis, tumulo ejus viri clara. Et ab ea CXXV millibus passuum peninsula... cognominata Dromos Achilleos". *) Și în paragraful următor din aceeași carte: „În fața lui Borysthene se află Achillea numită și Leuce și Macaron (Μακάρον, a fericiților). Observațiuni din zilele noastre o așează la 140.000 pași de Borysthene, la 120.000 de Tyras și la 50.000 de Peuce. Circuitul îl are de 10.000 pași.

„Ante Borysthenen Achillea est supra dicta, eadem Leuce, et Macaron appellata. Hanc temporum horum demonstratio a Borysthene CXL.M., ponit, a Tyra CXX.M., a Peuce insula quinquaginta M. Cingitur circiter decem M. passuum”.

În veacul al III după Chr. C. Iuliu Solin făcând în scrierea-i intitulată *Polyhistor* niște extrase după Pliniu vorbește și despre Leuce, fără ca să adauge însă vre-o nouă idee. „În fața lui Borysthene se află insula lui Achile cu un templu sacru, de care templu nici o pasăre nu se apropie și cele care din întâmplare ar fi zburat spre el, în grabă o iau la fugă”.

„Ante Borysthenem Achillis insula est cum aede sacra quam aedem nulla ingreditur ales: et quae forte advolaverit, raptim fuga properat”. **)

Aceeași situațiune atribue ostrovului nostru și poetul și gramaticul *Priscian* în poema sa *Periegesis*, tradusă liber după *Dionysiu*, citat mai sus: „În partea stângă a Pontului Euxin și în fața fluviului Borysthene se află o insulă, care se numește Leuce, fiindcă hrănește pe ea multe păsări albe ca zăpada. Se mai spune că aci sufletele eroilor vestiți petrec în tihnă, frumoasă recompensă a virtuții”.

Est etiam laevis Euxini partibus una.

Quam Lencen perhibent, adversa Borysthenis amni,

Pascit aves quoniam multas candore nivali.

Hic animas perhibent heroum laude potentes

Degere securas, virtutis munere pulchro”. ***)

Mai multe date asupra configurațiunei insulei Leuce ne dă *Festu Rufu Avien* în poema sa „*Descriptio orbis terrae*”, tradusă după opera lui *Dionysiu*. „Dacă de aci începe cineva să taie în stânga apa de marmoră a Pontului Euxin, pe unde fluviul Borysthene se aruncă în mare, va zări de departe culmile Leucei. Leuce cu vârfurile cele albe, Leuce reședința sufletelor; căci după tradiție aci petrec sufletele pașnice ale eroilor, aci unde din cauza golfului celui întins stâncile formează peșteri găunoase, aci unde stâncile se desfac prin măcinarea pământului și bolta lor scobită atârna deasupra. Acestea sunt darurile celor pioși, căci Jupiter

*) C. Plinii Secundi, *Naturalis Historiae*, IV. 26 și 27.

**) C. Iulii Solini, *Polyhistor*, XIX, cf și Köhler op. cit. pag. 546.

***) Prisciani, *Periegesis*, v. 21, cf și Köhler op. cit. pag. 546. Descrip. citat pag. 398.

ia scos pe ei din adâncurile întunecate, căci virtutea nu cunoaște pe Erebus (Infernul)''.

Si quis laeva dehinc Euxini marmora sulcet,
Ora Borysthenii qua fluminis in mare vergunt,
E regione procui spectabit culmina Leuces:
Leuce cana jugum, Leuce sedes animarum,
Nam post fata virum semper versarier illic
Insontes ajunt animas, ubi concava vasto
Cedit in antra sinu rupes, ubi saxa dehiscunt,
Molibus exesis, et curvo fornice pendent.
Haec sunt dona piis: sic illos Juppiter imis
Exemit tenebris, Erebi sic inscia virtus. *)

Dacă autorii citați până aci au fixat pozițiunea insulei Leuce prea la Nord, *Ptolemaeu* și imitatorii săi o pun prea spre miază-zi. Marele geograf și astronom în cartea a treia a *Geografiei* sale o admite lângă țărmul Moesiei inferioare, împreună cu mica insulă Borysthenis. „Lângă țărmul amintit al Moesiei inferioare se află insula Borysthenis și Leuce a lui Achile”.

Νῆσοι δὲ παρόκεινται τῇ κάτω Μυσίᾳ τῷ εἰρημένῳ μέρει τοῦ Πόντου, ἢ τε καλουμένη Βορυσθενίς νῆσος, καὶ ἡ Ἀχιλλέως ἢ Λευκὴ νῆσος **).

Pe *Ptolemaeu* îl urmează întocmai *Tzetzes*, poet din secolul al XII. „Lângă țărmul pontic al Moesiei se află două insule: una e insula Leuce a lui Achile, cea de a doua insula Borysthenes”.

Μυσίας νῆσοι δύο
Χύσιν πρὸς αὐτὴν ποντικὴν τεθειμένοι.
Ἀχιλλέως νῆσος μὲν ἡ Λευκὴ μία,
Βορυσθένης ἄλλη τε νῆσος δευτέρα ***).

Iornandes în *Istoria Goșilor* menționând și insula Leuce, ne spune numai că se află înaintea Istrului. „Ad cujus ostia (Danubii) insula est in fronte, Achillis nomine”. ****)

Intr'un important pasagiu din *Laconica*, important mai ales din cauza multelor informațiuni ce ne dă, *Pausania* ne spune: „La gura Istrului se află în Pontul Euxin o insulă, cu numele Leuce; periplul ei e de douăzeci de stadii, acoperită toată de o pădure și plină de animale sălbatice și domestice, având un templu și o statuie. Leonim ne spune că a văzut pe Achile, pe Ajace a lui Oileu și pe al lui Telamon, că se află împreună cu ei și Patroclu și Antiloc și că Elena trăiește împreună cu Achile”.

*Εστὶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ νῆσος κατὰ τοῦ Ἰστρου τὰς ἐκβολὰς ὄνομα μὲν τῇ νήσῳ Λευκὴ, περίπλους δὲ αὐτῇ σταδίων εἴκοσι, δασεῖα δὲ ὕλη πάσα,

*) Rufi Festi Avieni, *Descriptio Orbis terrae*, v. 720-729.

**) *Ptolemaei*, *Geographia*, III, 10, la Köhler, *op. cit.* pag. 546; în harta IX a lucrării sale, *Ptolemaeu* o pune înaintea lui Borysthenes.

***) I. Tzetzes, *Bhiliad*. XII, *Hist.* 396. v. 937-940. Cf. Ukert, *op. cit.* pag. 445.

****) *Iornandes*, *De Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis*, cap. V.

καὶ ἀλῆθης ζώων ἀγρίων καὶ ἡμέρων, καὶ ναὸς Ἀχιλλέως καὶ ἀγάλμα ἐν αὐτῇ. — Λαόνυμος — ἰδεῖν μὲν ἔφασκεν Ἀχιλλέα, ἰδεῖν δὲ τὸν Ὀϊλέως καὶ τὸν Τελαμῶνος Αἰάντα, συνεῖναι δὲ καὶ Πάτροκλόν σφισι καὶ Ἀντίλοχον· Ἐλόντην δὲ Ἀχιλεὶ μὲν συνοικεῖν *).

Ca și Pausania, filosoful *Maxim din Tyr* așează insula Leuce la gura Istrului, „Achile locuiește în insula din dreptul Istrului în marea Pontică, templul lui Achile și altarele lui Achile; și de bună voie nimenea nu călătorește acolo, decât ca să aducă jertfe; făcând sacrificii, intră în templu”.

Ἀχιλλεὺς νῆσον οἰκεῖ εὐθὺ Ἰστροῦ κατὰ τὴν Ποντικὴν θάλασσαν, Ἀχιλλέως ναὸς καὶ βωμοὶ Ἀχιλλέως, καὶ ἐκὼν μὲν οὐκ ὄν τις προσέλθῃ, θεὶ μὴ θύσων. Θύσας δὲ ἐπιβαίνει τῆς νεώς **).

În fine spre a termina cu expunerea cunoștințelor celor vechi în privința determinării pozițiunii insulei Leuce, trebuie să mai amintim că istoricul Arrian, care trăia în jumăătatea întâia a secolului al doilea al erei noastre, așează, din auzite, insula Șerpilor înaintea gurei, numită Psilon, a Dunării, în loc s'o fixeze înaintea brațului Calonstoma.

În rezumat, din pasagiile de până aci, citate din autori Greci și Romani, — citate în întregime cu scopul de a sprijini afirmările noastre de mai târziu, — s'a putut vedea că anticitatea greco-romană n'a avut o idee clară despre pozițiunea insulei noastre. Unii ne spun numai că se află în Pontul Euxin, alții o pun prea la Nord, alții prea la Sud, alții o confundă cu mica insulă Borysthene, alții în fine o așează la gurile Dunării, fără a-i determina însă distanța. Adeseaori greșelile și afirmările unuia se găsesc neîndreptate și necontrolate la altul care-l urmează. *Circuitul insulei* după măsurătorile exacte moderne e de 10 stadii, după Pausania de 20, după Philostrate de 30 și după Pliniu de 80.

III

Până aci am vorbit, după scriitorii moderni și antici, despre topografia și geografia insulei Șerpilor. Să vedem în cele următoare *care este tradițiunea despre acest curios ostrov, cari au fost locuitorii și stăpânitorii lui și să studiem în urmă monumentele aci descoperite*. Frumoasa poveste despre Leucé, în parte, am putut-o vedea din autorii pomeniți mai sus, în întregimea ei însă o găsim la contemporanul lui Adrian, la prea învățatul istoric și filosof *Flaviu Arrian*. Cităm în traducere această dragă istorisire:

„Dacă din dreptul acestei guri (Psilon a Istrului) plutești cu vântul de Nord spre largul mării, îți stă înaintea o insulă pe care o numesc unii Insula lui Achile, alții însă Cursa lui Achile,

*) Pausaniae, *Lacon* XIX. § 11.

**) *Maximi Tyrii. Dissertatio* XV, 7.

alții în fine Alba, pentru culoarea sa. Se zice că Thetis a scos-o din mare pentru fiul ei, și că Achile o locuiește. În adevăr, că se găsește în ea un templu al lui Achile și o statuie de lemn, care este o lucrare veche. Insula însă este deșartă de oameni și e păscută de capre nu multe la număr, pe care cei ce se opresc le aduc jertfă lui Achile. Și daruri multe sunt puse în templu, precum fiole, inele și pietre mai de preț.

„Toate aceste daruri sunt închinat lui Achile și inscripțiile de pe ele, unele în latinește, altele în grecește, în fel de fel de metre, sunt laude, iarăși pentru Achile. Iar unele sunt și pentru Patroclu, de oarece îl cinstesc și pe Patroclu împreună cu Achile, acei cari vor să placă lui Achile. Și mai locuiesc pe insulă o mulțime de păsări fulice, lari și coturnice de mare nenumărat de multe. Aceste păsări servesc templul lui Achile. În fiecare zi de dimineață ele zboară spre mare și apoi de la mare muindu-și aripele, zboară repede spre templu și-l stropesc. Când este stropit îndeajuns, ele mătură podeala tot cu aripele.

„Unii istorisesc și acestea, că: dintre cei ce se coboară pe insulă, cei veniți înadins, aduc pe corăbii victime, pe care parte le jertfesc, parte le lasă libere în onoarea lui Achile; iar cei cari vin împinși de vr'o furtună, de vreme rea, cer de la însuși zeul o victimă, întrebând pe oracul în privința sacrificiului: dacă nu-i mai bine și mai folositor să înjunghie pe aceea, pe care au ales-o după chibzuiala lor, pe când păștea, depunând în același timp și prețul care li se pare lor potrivit.

„Dacă oraculul îl respinge, — căci se află și oracule în templu, — ei adaugă la preț, dacă iar respinge, adaugă iarăși, până când primind, ei cunosc că prețul e de ajuns. Atunci victima stă de voia ei și nu mai fuge. Și în chipul acesta bani mulți sunt dăruiți eroului drept preț al victimelor.

„Se mai zice, că Achile se arată în vis celor ce se coboară pe insulă, iar celor ce plutesc, când nu sunt departe de ea, îi se arată pe mare și le spune ce parte a insulei este mai bună pentru debarcat și pe unde să se apropie. Alții mai spun că fiind în veghere, li s'a arătat Achile pe catart ori pe vârful antenei, în același chip ca și Dioscurii. Cu atâta doară, Achile mai puțin decât Dioscurii, căci aceștia se arată ori și pe unde celor ce plutesc și cei ce îi văd sunt mântuiți, pe când acesta (Achile) se arată numai celor ce plutesc spre insula lui. Iar alții în fine mai spun că au văzut și pe Patroclu arătându-se în vis.

„Și le scriem acestea despre insula lui Achile, auzindu-le sau de la acei cari s'au coborât ei înșiși pe insulă, sau de la cei ce le-au auzit de la alții, — și mie mi se pare că nu-s vrednice de crezare. Căci eu sunt convins, că Achile a fost un erou — ca nimenea altul — judecând după noblețea și frumusețea lui, după tăria-i sufletească, după moartea-i prea timpurie, după poema lui Homer despre el, și după firea amoroasă și prietenoasă,

care l-a făcut să-și dorească moartea, după celor sie-și iubiți". *)

Dintr'acest citat al lui Arrian, confirmat și de alte mărturii aduse mai sus, se vede care era mitul despre originea Insulei Șerpilor și care era tradițiunea ce în antichitate se lega de numele acestui ostrov. Neptun puternicul zeu al apelor, ar fi scos la rugăciunile Thetidei, din valurile spumegânde ale mării, pentru fiul ei, insula, căreia îi s'a dat numele de Λευκή, alba **). Voia anume Thetis ca fiul său, scăpându-se odată de toate mizeriile lumii acesteia, să-și petreacă după moarte veșnicia în liniște și tihnă în depărtatele regiuni ale Nordului. Pe lângă numele de *Leuce* mai purta în vechime ostrovul nostru numele de „*Insula lui Achile Achillea* și *Macaron* (insula fericiților la Pliniu, în al cărui text probabil era scris cu caractere grecești: Μακάρων).

Cele din urmă trei numiri le are insula evident după stăpânul ei, Achile, care împreună cu sufletele fericiților (μακάρων) eroi Patroclu, Ajace, Antiloc, etc., despre cari de altfel vom vorbi mai târziu, în loc să petreacă în câmpiile elisee, trăiesc în mijlocul celei mai periculoase mări. De unde însă numele de Λευκή alba? Chestiunea n'a fost deslegată în antichitate și n'edeslegată rămâne și în prezent. Cu toate acestea nu este fără interes să se cunoască diferitele păreri în această privință. Unii o numesc *albă* din cauza spumelor ce formează valurile isbindu-se de stâncile ei, de aceea Lycophron în pasajul citat o numește φαληριῶσαν σπῖλον, stâncă acoperită de spume; alții din cauza culorii albe, după cum ne spune Arrian, οἱ δὲ Λευκὴν ἐπὶ τῆς χροῖας ὀνομάζουσιν alții din cauza țărmurilor ei albi, după cum se vede în Euripide în cele două pasagii, despre care am vorbit mai sus, Λευκὴν ἐπ' ἀκτὴν și Λευκὴν ἀκτῶν și după cum rezultă și din Avien, *Leuce cana jugum*; alții din cauza nenumăratelor păsări, care îi acoper țărmurile, după cum rezultă din pasajul tradus din Euripide, unde marele tragic o numește πολυόρνιθος; alții în fine, și aceștia sunt cei moderni, din cauza construcțiilor de marmoră albă, ale căror urme se văd încă și astăzi pe insulă.

Populațiunea de odinioară a Leucei se compunea din păsări și animale, — despre șerpi cei vechi nu pomenesc nimic. Dintre

*) Arriani, *Periplus Ponti Euxini*, 32 și 33. Traducerea acestui pasaj s'a făcut și de Domnul S. Mehedinți, pe când se afla la Paris, și s'a publicat în *Buletinul societății geografice române*, 1893.

**) În antichitate purta același nume, dat după culoarea albă, mai multe alte localități, dintre care enumărăm aci câte-va, după Köhler, *op. cit.* pag. 723: O peninsulă în Acarnania, numită Leucas; Leuce vis-à-vis de Cydonia din Creta; altă Leuce lângă promontoriul Itanum, tot din Creta; Albion, vechiul nume al Angliei; cinci insule lângă Lesbos, fie-care având numele de Leuce; o insulă puțin depărtată de țărmul Arabiei; alta lângă țărmul Lybiei și mai multe în aceeași parte; țărmuri de mare: Laodicea, oraș al Siriei, odinioară Λευκὴ ἀκτὴ; țărmul de lângă Halicarnas; două localități, una pe țărmul Lybiei, alta pe al Propontidei, etc.: promontoriul Acarnaniei, Leucas; altul în Bosforul Tracic; alt promontoriu în Eubea, altul în Lybia, etc.; munți albi ai Cretei; orașul Alba Longa, Leuce, oraș în Ionia, altul în Smirna, Λευκὴ ἀκτὴ oraș grecesc în Propontida, Λευκὴ κόμη, oraș în Arabia, etc.

cele trei feluri de păsări mai trăesc și astăzi după mii de ani, numai larii cei albi și frumoși. Și întocmai după cum la Hiperborei amoroasele lebede, scoborându-se în stoluri din munții Riphei și sburând împrejurul templului lui Apolline îl măturau cu aripile lor, tot astfel păsările Leucei, după ce-și înmuiau penele în undele mării, dând ocol templului, îl stropeau și-l măturau. Nu îndrăsniau însă să sboare pe deasupra sanctuarului eroului. Naturalistul Pliniu ne spune că „în Beotia prepelițele nu pot să sboare peste hotarele țării și în Pont nici o pasăre peste templul cel sacru din insula, în care este îngropat Achile.

„Perdices non transvolant Boetiae fines in Attica: nec ulla avis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratam et aedem”. *)

Pentru caprele aduse lui Achile jertfă sau dăruite și liberate, pământul Leucei putea oferi destulă pășune. Că acestea sau astfel de animale au trăit mai mult timp sau chiar au fost cultivate pe insulă, rezultă din faptul, că s’au găsit urme de staule, niște construcțiuni despre care vom vorbi de altfel mai târziu.

Nu putem ști în afară de caprele lui Arrian ce fel de animale sălbatice și domestice vor mai fi fost pe insula, πλήρης ζώων ἀγρίων καὶ ἡμέρων după cum ne spune Pausania **). In afara de acest călător și geograf nimenea nu ne vorbește nici despre ulmii și plopii, așezați pe rând în jurul templului și despre cari ne spune Philostrate: „In insulă cresc și arbori, plop și ulm etc. ***) după cum se întâmplă, cari sunt împrejurul templului și cresc în șir, Δένδρα τε ἐν αὐτῇ πεφύκει, λεῦκαί τε καὶ πτελέαι, τὰ μὲν ἄλλα, ὥς ἔτυχε, τὰ δὲ περὶ τὸ ἱερόν, ἐν κόσμῳ ἤδη ****).

În insulă Achile avea un templu. Mulți scriitori, chiar dintre cei citați până aci, ne spun că Pelidul ar fi înmormântat în Leuce — și Martianus Capella, confundând Leuce cu Borysthenis, comite o îndoită eroare, punând în aceasta din urmă *mormântul* lui Achile: „*Borysthenis, propter Achillis insulam ejus sepulcro celebratam*”, — în realitate însă se știe că eroul lui Homer a fost îngropat pe țărmurile Troadei. Vom reveni mai târziu asupra acestui templu celebru.

Insula și viața de pe insulă o aflăm amănunțit descrisă în opera citată a lui Philostrate. Vom urmări pe acest scriitor traducându-l și pe alocurea rezumându-l. Cu toate că amorul își are de locuință ochii, — zice Philostrate — și de aceea poezii cântă amorul, totuși Achile și Elena înaintea tuturor, nevăzându-se niciodată unul pe altul, unul fiind la Troja, celalt în Egipt, din auzite numai s’au iubit cu înfocare. Fiind destinați

*) Plinii, *Naturae Historiae* X, 41.

**) Pausaniæ, *loc. cit.* pag. 401.

***) τὰ μὲν ἄλλα.

****) *Heroica*. var. 224. ed. Boissonade. I

să trăiască împreună și în jurul Troii neexistând nici o insulă potrivită, Thetis se rugă de Neptun să scoată din mare vre-o insulă pentru fiul ei. Stăpânul mării o ascultă și îndreptându-și privirile pe întinsul Pontului și negăsind nici o insulă, a scos din valurile mării insula Leuce, pentru Achile și Elena de locuit, pentru corăbieri însă ca loc de retragere. Neptun — continuă mai departe Philostrate — creiă insula Leuce din materialul adus din Scitia și depus pe fundul mării de râurile Thermodonte, Borysthene și Istru. Aci se văzură și se îmbrățișară mai întâiu Achile și Ellena, aci veniră la nunta lor însuși Neptun și Amphitrite, toate Nereidele, Fluviile și Demonii toți câți se aflau în Pont și Maeotida... Oamenilor, cari se apropie de țărm, insula li se pare sfântă, căci ea este un liman ospitalier al navelor.

Dealtfel nimenea nu poate să-și facă aci locuință, nici Greci și nici Barbari. Iar cei cari vor fi debarcat în insulă, după sacrificiu, trebuie să plece la apusul soarelui și să nu înopteze aci, iar dacă un vânt contrariu îi oprește de a pluti pe mare, să se repauzeze în golf pe corăbii. Seara se zice că Achile și Elena se ospătează împreună și-și cântă cântece unul altuia, celebrând chiar și pe Homer. Căci Achile se fălește că musa Caliope i-a dat lui darul poeziei.

Philostrate, laudând cântecele lui Achile, ne citează următorul:

„Tu renume, care dealungul nenumăratelor unde, locuești țărmurii marelui Pont, lira te cântă cu mâinile mele: Cântă-mi pe divul Homer, gloria oamenilor, gloria necazurilor mele, din cauza căruia n'am murit, din cauza căruia Patroclu al meu trăește, din cauza căruia iubitul meu Ajace este de o potrivă cu zeii, din cauza căruia cele învinse și celebrate sunt laudate, din cauza căruia n'a perit Troja”.

* Ἀχὼ παρὰ μυχὸν ὕδαρ,
Μεγάλου ναλοῖσα πλευρὰ Πόντου,
Ψάλλει σε λύρα διὰ χειρὸς ἐμῆς.
Σὺ δὲ, θεῖον Ὀμηρον ᾄειδε ἐμοὶ
Κλέος ἀνέρων, κλέος ἀμετέρων πόντων.
Δι' ὃν οὐ θάνατον, δι' ὃν ἔστι μοι
Πάτροκλος, δι' ὃν ἀθανάτοισι ἴσος
Αἴας ἐμός, δι' ὃν ἁ δορὶληκτος
Ἀειδομένα σοφοῖς, κλέος ἦρα το,
Κοῦ πέσε Τροία *).

Apoi Philostrate continuă: „Cam astfel erau cântecele, melodia lor însă admirabilă și divină. Și așa de puternic străbătea peste valurile mării, încât călătorii în loc de admirațiune erau cuprinși de un sentiment de groază. Cei cari au fost purtați spre această insulă spun că au auzit și frezmătul cailor, și sgo-

motul armelor și strigătul de războiu. Iar dacă o corabie, mănătită spre Leuce, caută să ancoreze în partea de miază-noapte sau miază-zi a insulei, apare pe pupă Achile arătându-le în ce parte să cârmească luntrea. Și mulți dintre cei cari s'au întors din Leuce ne spun că îndată ce au zărit insula și îndată ce s'au abătut din nemărginita mare se îmbrățișează unul pe altul și de bucurie varsă lacrimi. După ce au salutat și au debarcat în insulă, se îndreaptă spre templul lui Achile, ca să-i aducă rugăciuni și sacrificii; iar animalul pentru jertfă vine de bună voie și se așează înaintea altarului".

Am putut vedea din cele de până aci, că stăpânul insulei era Achile, care împreună cu soția sa, frumoasa Elena — Achile era al cincilea bărbat al acesteia — și însoțiți de eroii Patroclu, cei doi Ajax și de Antiloc, își duceau viața după moarte în liniște și fericire.

Locuitori nu se aflau în Leuce, după mărturisirea tuturor scriitorilor citați. De aci însă nu rezultă, după cum crede Köhler, că insula era deșartă de preoți cari îngrijeau templul, oracolul, vitele de jertfă și în fine tezaurul eroului.

Cu toate că nici unui muritor nu-i era permis să petreacă noaptea pe insulă, totuși, se spune că Achile, contrar obiceiurilor altor zei, era prevenitor și ospitalier. Bunăvoința și ospitalitatea lui se poate vedea din următoarele două povestiri ce ne-au procurat *Maxim din Tyr* și *Philostrat* în operele lor citate. Un vizitator al Leucei, obosit de drum, adormi fără voie și îl apucă noaptea pe insulă. Achile îl văzu, îl deșteptă și îl duse în palatul său, unde în prezența Thetidei și a altor zeități, îl ospătă, oferindu-i mâncări alese și, în vreme ce Patroclu îi vărsa vin, Achile însuși îi cânta cu lira *).

Un neguțător, care venea des pe la Leuce, și pe care Achile îl primea întotdeauna cu bunăvoință, odată a fost însărcinat, se zice, de stăpânul insulei să-i aducă din Iliu o tânără fată troiană, pe care i-o indicase. Streinul mirându-se îl întrebă: Ce trebuință poți avea de această sclavă din Troja? Fiindcă e din familia lui Hector, răspunse Achile, și odraslă din sângele lui Dardan și Priam. Neguțătorul crezând că Achile e împins de amor pentru tânăra fată, îi îndeplini cererea și se întoarse după câțva timp cu juna troiană. Eroului îi păru bine de aceasta, îi mulțumi și îi ordonă să o țină în corabie, probabil după cum credea neguțătorul, fiindcă era cu desăvârșire interzis oricărei femei să calce pe insulă. Seara Achile invită pe strein în incinta templului, ca să se ospăteze împreună cu el și cu Elena. Neguțătorul sosi la ora hotărâtă, mâncă și în urmă primi o însemnată sumă de bani. Achile îl declară totdeodată și pentru totdeauna oaspe al său, asigurându-l, că va face bune afaceri în negoțul ce-l poartă și că va avea o bună călătorie pe mare.

Când sosi ziua Achile îi zise: Pleacă acum, ia-ți darurile și lasă-mi pe țarm fecioara trojană. Abia se depărtă de un stadiu, când neguțatorul și mateloții auziră vaetele și strigătele îngrozitoare ale nefericitei, pe care Achile o sfâșia într'o mie de bucăți.*)

Tot Philostrate ne-a păstrat încă o interesantă povestire, despre insula Leuce. Fiicele lui Marte, războinicele Amazoane — etimologia Philostrate o reduce la α și $\mu\alpha\lambda\acute{o}\varsigma$, fără — mamele, — și au găsit sfârșitul lor în lupta cu Achile pe Insula Șerpilor. Dar să urmărim pe autorul *Heroidice*: Niște neguțatori și constructori de corăbii au fost aruncați de o furtună pe țărmurii ținutului Amazoanelor, dintre Phasis și Thermodonte. Prinși de ele, fură aruncați în lanțuri, pentru ca să poată apoi fi duși și vânduți Scitilor antropofagi. Pe una dintre Amazoane coprinzând-o mila de frumusețea unui tânăr prizonier, și din aceasta născându-se apoi o dragoste, se rugă cu stăruință de regina, soru-sa, ca streinii să nu fie vânduți. Deslănțuiți și petrecând împreună cu Amazoanele, ei începură să învețe limba acestor femei. În povestirile lor vorbindu-le despre furtunile de pe mare, veni odată vorba și despre bogățiile templului (lui Achile), de care nu erau departe în călătoria lor. Auzind aceasta Amazoanele se bucurară, că au pus mâna pe niște oameni cari știau să plutească și să facă corăbii. Acești bărbați construiă din pădurile ce le ofereau un bogat material, nave potrivite pentru a le transporta cu caii lor cu tot, căci Amazoanele se deciseră acum să învingă pe Achile într'o luptă equestă (pe jos Amazoanele erau simple femei). După ce învățară, atunci mai întâiu, arta navigațiunii, imbarcându-se de la gura Thermodontului pe cincizeci de corăbii, ajunseră la templul lui Achile, oprindu-se în mare la o distanță de 2000 de pași. De aci porunciră prizonierilor lor să taie arborii ce împodobiau de jur împrejur templul. Securile însă se întorceau înspre capetele și gâturile tăietorilor și în scurt timp toți căzură morți lângă arbori. Amazoanele strigând se repeziră cu furie asupra templului. Achile însă, crunt și amenințător, întocmai ca odinioară înaintea Sca-mandrului și a Iliului, uitându-se spre iepele ce le purta, le îngrozi mai tare decât ca să le mai poată conduce cu frânele. Scuturându-se le trântesc jos, le calcă cu copitele, ca niște lei turbați le sfâșia, le sfărâma piepturile și le smulg brațele, pe care le mănâncă. Sătule de carne omenească, pline de sânge și nebune, alergau pe insulă. Oprindu-se pe un promontoriu, uitându-se la întinsul mării și socotindu-l o vastă câmpie, se aruncă în mare. Apoi navele Amazoanelor isbindu-se între ele în urma unei groaznice furtuni se cufundară și se îneacă una câte una. Multe din cele naufragiate fiind aruncate spre templu și oamenii pe jumătate vii fiind împrăstiați pe insulă, Achile făcu o puri-

ficațiune, atrăgând apele Pontului, care trecând peste ostrovul său îl lăsară nepătat și purificat. *)

Ospitalitatea lui Achile se poate vedea și din împrejurarea, că adeseaori veniau în insulă oameni, cari să viziteze antichitățile și ofrandele aduse eroului. Ammian Marcellin în pasagiul citat mai sus ne spune: *visis antiquitatis vestigiis, temploque et donariis eidem heroi consecratis...*

Intre oaspeții lui Achile se menționează eroul tesalian Protesilau, care își trăia vecinicia în Chersonesul Tracic și de unde adeseaori vizita pe Achile în Leuce. Tot în această insulă Leonym, generalul Crotoniaților, visitând într'una din zile pe Achile, întâlnește și pe Elena, care îl însărcină să spună lui Stesich'or, că, dacă voește să-și redobândească vederea, să compună o palinodie.

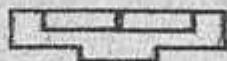
Nu arareori și Achile își părăsia insula, fie ca să facă exerciții în *Cursa* sa, fie ca să ia parte în războaiele ce le purtau Grecii.

* * *

În evul mediu Insula Șerpilor poartă mai multe numiri, care de care mai arbitrar. Se spune că ea s'a numit *Selina* sau *Cacearia*, probabil Chazaria, numire luată dela neamul Chazarilor, cari au stăpânit-o, sau *Isola Rosia*, adică rusă, sau *Nisi*, sau *Rubra* și *Rubea* etc.

În harta lui Fredutius de Ancona din secolul al XV-lea, insula Leuce o găsim numită *Fidonixi*, vorbă coruptă din *Phidonisi* sau *Fidonisi*, din *Ῥῆς* și *νῆσος*, Insula Șerpilor, sau cu numele turcesc *Ilan Adassi* **).

La anul 1856 Insula Șerpilor devine proprietate turcească, iar la 12 Aprilie 1879 e ocupată de Români, fiind ministru de război Dabija.

*) *Philostrati*, op. cit. p. 258-266. El ne spune totodată că această nefericită expedițiune s'ar fi întâmplat la anul 168 d. Chr.

**) Amănunte vezi în Köhler. op. cit. pag. 607.

TĂCERE

(EDGAR ALLAN POE)

Ascultă-mă, îmi zise diavolul, punând dreapta lui capătul sub capul meu.

Ținutul, de care îți vorbesc, este un ținut solitar în Lybia, pe țărmurile râului Zaira. Și acolo nu e nici liniște, nu e nici odihnă.

Apele râului sunt de culoare galbenă ca de sofran și ele nu curg în mare, ci se frământă, neîncetat, sub învâpăiața privire a soarelui. Deoparte și dealta a acestui râu, pe prundul mocirlos, se întinde pe o distanță de câteva mile un pustiu palid cu nuferi gigantici. Ei suspină unul către altul în singurătate, își înalță spre cer gâturile lor lungi de spectre și își leagănă într-o parte și într-alta capetele lor nenumărate.

Și din ei se ridică un murmur întunecat ca murmurul unui pârâu subteran.

Iar ei suspină unul către altul.

Imperiul lor, însă, are un hotar și acest hotar e o pădure înaltă, mohorâtă, plină de groază. Acolo, întocmai ca talazurile din jurul Hebridelor, arborii sunt într-o perpetuă neliniște.

Și cu toate acestea nu e nici pic de vânt și uriașii arbori seculari se leagănă vecinic într-o parte și într-alta, cu o larmă adâncă. Iar din creștetul lor se strecoară picătură cu picătură o rouă eternă.

Și la rădăcina lor niște flori veninoase se zvârcolesc într'un somn neliniștit.

Și pe deasupra tuturor, cu un sgomot răsunător, norii grei se grămădesc bubuind spre apus, tot spre apus, până ce se prăbușesc în trambă după zidul înflăcărat al orizontului.

Cu toate acestea nu e nici pic de vânt și pe țărmurile râului Zaira nu e nici liniște, nu e nici odihnă.

Era noapte și ploaia cădea și când cădea era ploae, iar după ce cădea se schimba în sânge.

Și eu stam pitulat în smârcuri printre nuferii cei mari și ploaia cădea pe capul meu mereu, mereu și nuferii suspinau unul către altul în corul desolării.

Deodată, luna apăru prin urzeala subțire a negurii fumurii

și ea era însângerață. Și ochii mei căzură pe o stâncă cenușie ce se înălța pe țărmul celalt al râului. Și ea era luminată de lună. Și stâncă cenușie, înfiorătoare și înaltă și stânca era cenușie.

Pe fruntea ei de piatră erau săpate litere și eu înaintai prin smârcurile cu nuferi pân'aproape de țărm ca să citesc literile săpate în piatră.

Dar nu putui să le descifrez și mă întorsei în smârcuri și stătui până ce luna străluci de un roș mai aprins și mă re-întorsei și privii din nou spre stâncă și literile erau: „Desolare”.

Și mă uitai în sus și pe vârful stâncii ședea un om și mă pitulai printre nuferi ca să pândesc faptele omului.

Și omul era mândru și din umeri până jos era îmbrăcat în mantia vechei Rome.

Statura îi era nelămurită, dar chipul îi era de zeu, căci cu tot întunericul nopții și al negurii și cu toată lumina de lună și de rouă, trăsăturile feței lui străluceau. Și fruntea îi era înaltă și gânditoare și privirea îi era înspăimântată de grije. Iar în cutele feței lui citii legende amărăciunei, mâhnirii, desgustului de omenire și o mare năzuință spre singurătate.

Omul se așeză pe stâncă își sprijini capul pe mână și aținti ochii pe „Desolare”.

El privi copăceii mereu neliniștiți și arborii mari străvechi, el privi mai sus cerul frământat și luna însângerață.

Și eu stam pitulat între nuferi și pândeam faptele omului. Și omul se cutremura în singurătate și cu toate că noaptea înainta el ședea mereu pe stâncă.

Omul nu mai privi cerul și se uită la tristul râu Zaira, la tataturile galbene și tristul ținut de nuferi. Și ascultă suspinele nuferilor și murmurul ce se ridica din mijlocul lor.

Eu stam pitulat în ascunzișul meu și pândeam faptele omului. Și omul se cutremura în singurătate și cu toate că noaptea înainta el ședea mereu pe stâncă.

Atunci mă afundai în inima smârcurilor și pătrunsei în pădurea mlădioasă de nuferi și strigai hipopotamii cari locuiau adâncimile lor. Și hipopotamii îmi auziră chemarea și veniră cu răgete până la poalele stâncii și mugiră puternic și înfiorător sub lună. Eu stam pitulat în ascunzișul meu și pândeam faptele omului.

Și omul se cutremura în singurătate și cu toate că noaptea înainta el rămânea mereu pe stâncă.

Atunci blestemai elementele cu blestemul neliniștei și nori grei se grădăriră pe cer, cu toate că nicăiri nu bătea vântul și cerul deveni vânat-negru de tăria furtunii, și ploaia bătut trupul omului și valurile râului eșiră din matca lor și râul înfuriat țâșni în spume și nuferii strigară în culcușul lor și pădurea se frământă de vânt și tunetul se rostogoli bubuind și căzu fulgerul

Eu stam mereu pitulat în ascunzișul meu ca să pândesc faptele omului. Și omul se cutremură în singurătate și cu toate că noaptea înainta omul ședea mereu pe stâncă.

Atunci mă necăjii și blestemați cu blestemul tăcerii râul și nufării și vântul și pădurea și cerul și tunetul și suspinele nufărilor.

Și ei fură loviți de blestem și deveniră muți. Și luna nu-și mai urmă drumul pe cer, tunetul încetă, fulgerul nu mai străluci, norii atârnară nemișcați, apele se retraseră în matca lor și se opriră, arborii încetară de a se mai pleca într-o parte și într'alta și nufării nu mai suspinară și nu se mai ridică din mulțimea lor nici cel mai mic murmur nici măcar umbra unui tunet în vastul pustiu fără margini. Eu privii acum literile de pe stâncă, ele erau schimbate și formau acum cuvântul: „Tăcere”.

Și ochii mei căzură pe chipul omului și chipul lui era palid de groază. Deodată își înălță capul, se ridică sus pe stâncă și ascultă atent.

Dar nu se auzea nimic în vastul pustiu fără margini și literile scrise pe stâncă erau: „Tăcere”. Omul se înfioră își întoarse fața și fugi departe, departe, până nu se mai văzu....

.

O! erau multe povești frumoase în cărțile magilor, în melancolicele cărți ale magilor, legate cu fer. Erau povești minunate ale cerului ale pământului și ale puternicei mări și ale genilor cari au domnit peste pământ și mare și peste cerul sublim. Și era multă înțelepciune în vorbele Sybilelor și sfinte, sfinte lucruri se auziau odinioară prin freământul sumbru al frunzelor dela Dodona.

Dar, pe Allah cel viu! nici una nu e mai minunată ca aceasta pe care mi-a povestit-o mie diavolul când s'a așezat lângă mine în umbra mormântului. Și după ce mi-a spus-o începu să râdă; iar eu nu putui să râd și el mă muștră că de ce nu pot să râd. Iar linxul ce șade de veci în mormânt se culcă la picioarele diavolului și își pironi ochii în ochii lui.

trad. GEORGE ULIERU

MONOGRAFIA SATULUI CARANASUF

de V. I. SASSU învățător Caranasuf-Constanța

I. *Numele satului.* De la așezarea autorităților române, numele oficial al satului este Caranasuf. Cuvântul e turcesc și înseamnă Nasuf cel Negru (cara-negru, iar Nasuf e numele întemeietorului). Locuitorii îl numiau, înainte de 1879, *Caranisiș*, numire care se mai aude și azi prin partea locului. De ce i s'a zis așa, nu știe nimeni să răspundă; de ce i se zice, mi-au răspuns că așa au apucat din bătrâni.

Intr-o vreme s'a mai numit și *Bucovina*, sau satul Bucovenilor și iată de ce: în timpul unui războiu între Ruși și Turci, Rușii au fost învinși. În retragerea lor au luat cu ei numeroase familii, pe care le-au așezat în Bucovina. Acestor familii nu le-au convenit traiul acolo și, după un timp s'au întors la vechile căminuri. Astfel locuitorii permanenți le ziceau acestora Bucoveneni, iar satului Bucovina. Chiar azi se află în sat o familie, *Velcu*, dintre cele venite din Bucovina. Foarte rar se mai aude și numirea de *Cara-Iusuș* și *Cara-Isiș*, despre care se zice că ar fi făcut parte din aceeași familie a Nasușilor.

II. *Vechimea satului după tradiția locuitorilor.* La nord de Caranasuf cu 5—6 klm., se afla acum câteva sute de ani un sat turcesc numit Haidân. *) Acest sat nu avea clădiri de zid, ci numai bordeie, jumătate în pământ și jumătate afară, acoperite cu stuf și pe deasupra cu pământ. Cât o fi trăit acest sat, nu se știe. De la o vreme au început locuitorii a muri pe capete. Atunci conducătorul satului dete ordin să se dărâme casele și să se dea foc la toate gospodăriile, iar locuitorii, conduși de șeful lor *Nasuș*, s'au coborât mai spre Sud cu 5—6 klm., la întâlnirea a două văi pe unde curge un pârâiaș numit *derea*, unde au înființat satul nostru de azi, Caranasuf.

Pe unde a fost satul Haidân, azi sunt o mulțime de pietre risipite pe câmp, făcând astfel greoaie cultivarea terenului.

III. *Vechimea satului după oarecare date științifice.* Care va fi fost adevărata cauză a dispariției satului Haidân și înființării satului Caranasuf, reese din pasagiul reprodus de Ion Ionescu

*) Nume turcesc de botez.

de la Brad în darea de seamă asupra excursiunii agricole în Dobrogea în anul 1850. El scrie: „Un tătar bătrân a făcut o observație climaterică foarte dreaptă. Țara, zicea el, n'a fost altă dată ca acum. Mai de mult erau sate în locuri unde e greu să le bănuiești astăzi. Acum satele nu se așează în Dobrogea decât unde găsesc izvoare și așa trebuie să fi fost totdeauna. Unde au secat izvoarele, au dispărut și satele. Cum izvoarele seacă unde nu sunt păduri întinse, distrugerea pădurilor a avut deci o mare influență asupra climei țării”. *) Acesta e un amănunt foarte interesant, deoarece trebuie să se ție în seamă faptul că satul Haidân era așezat la poalele dealului Haidân. Acest deal există și azi ca și atunci. Din coasta lui ieșea un izvor de apă foarte bună și în cantitate destul de abundentă. De la acest izvor se trimetea apă de băut cetății Histria, care e la sud cu 10—12 klm., prin niște tuburi de lut ars. Aceste tuburi au fost găsite și la poarta de intrare a cetății Histria, unde săpăturile sunt conduse de d-l V. Pârvan, precum și de către locuitori din Caranasuf, cari și-au făcut fântâni, dând peste ele la câțiva metri adâncime în pământ. Nu se știe precis timpul când acest izvor a secat. După spusele tătarului de mai sus, desigur că atunci s'o fi mutat satul dela poalele dealului Haidân, unde locuitorii nu mai aveau apă nici pentru ei și nici pentru vite.

Întrebând pe bătrâni de ce nu și-au făcut fântâni pe dealul Haidânului, după secarea izvorului, ei mi-au răspuns că locuitorii de atunci, desigur tătari, având vite foarte multe, n'au mai stat să-și facă fântâni, ci s'au coborât în vale la „derea”, adică acolo unde azi e satul Caranasuf.

De atunci și până azi, fiind mult timp, albia de pe coastă a vechiului râu s'a acoperit cu totul de pământ. Anul acesta, prin Martie 1923, izvorul a pornit să curgă iarăși din coasta dealului, creindu-și o albie nouă pe vale. *Bătrânii spun că de când sunt ei nu țin minte, să mai fi izvorât apă din acel deal.*

IV. *Populația satului.* Astăzi aproape întreaga populație a satului o formează elementul bulgar, care e venit aici de prin Basarabia, după cum spun bătrânii. Nu am putut găsi pe nimeni, care să-mi poată spune sigur la ce an au venit Bulgarii de s'au așezat în acest sat. Ei au început a prinde de veste că se fac oarecari cercetări științifice în Dobrogea și de aceea,—în urma propagandei bulgărești ce s'a făcut prin aceste sate mai ales în timpul ocupațiunei inamice din 1916—1918,—dacă cineva le cere relații cu privire la trecutul lor și al satului nu spun, ori dacă spun, caută, pe cât îi duce mintea, să ocolească adevărul, atribuindu-și o vechime mai mare decât o au. Experiența aceasta am făcut-o și eu astfel: stând de vorbă cu câțiva locuitori, din discuție în discuție am întrebat pe unul dintre ei mai deștept, de unde au venit Bulgarii în acest sat și cam pe când? Mi-a

*)V ezi Analele Dobrogei, anul III No. 1 pag. 145.

răspuns că au venit din Bulgaria, de mult de tot. Aceeasă întrebare am pus-o și unui bătrân foarte respectat în sat, care mi-a răspuns hotărât, că Bulgarii au venit în Dobrogea din Basarabia și din Rusia, când Basarabia era a Rușilor. Comunicând aceste afirmări celui dintâi, acesta mi-a răspuns: „ei dascăle, *) nu te potrivești la mintea celor cari vorbesc astfel, că ei sunt proști și habar n'au ce vorbesc. L-am lăsat în credința lui”.

În capitolul „populația”, din volumul pomenit mai sus, I. Ionescu dela Brad, **) când vorbește despre locuitorii acestei regiuni și ajunge la elementul bulgar zice: *„Bulgarii au venit de 20 de ani, părăsind niște pământuri sterpe, pentru a se așeza pe altele mult mai fertile, pe care le-au găsit aici”*. Prin urmare, I. Ionescu dela Brad, făcând această excursie în anul 1850, când spune că Bulgarii au venit prin aceste locuri de vre-o 20 de ani, se apropie foarte mult de relațiunile date mie de bătrânul de mai sus. După harta etnografică din 1850 a aceluiaș autor rezultă că populația bulgară alcătuia cam $\frac{2}{3}$ din acest sat, iar restul de $\frac{1}{3}$ era formată din Turci. După harta rusească din 1838, despre care s'a ocupat mai întâi d-l G. Vâlsan, iar în acest număr din Analele Dobrogei d-l Al. P. Arbore, rezultă că în acest an satul Caranasuf era un sat devastat și pustiit de locuitori. Prin urmare e clar că Bulgarii de azi s'au așezat aci după anul 1838.

O bucată de vreme după așezarea lor, Turcii nu i-au lăsat să-și ridice biserică, așa că Bulgarii erau nevoiți să-și facă slujba religioasă într-o casă particulară până în anul 1861 când s'a pus temelia actualei biserici. Această e zidită din piatră necioplită, tencuită și apoi văruiată și pe dinăuntru și pe dinafară, fără nici o pictură și fără turn, acoperită cu olane ca ori și ce casă. Podeala acestei biserici e mai jos decât fața pământului cu aproape un metru și aceasta tot din ordinul Turcilor.

Cu timpul Turcii s'au împuținat, iar după războiul de la 1877 nu au mai rămas în sat decât vre-o 4—5 familii care, după câțiva ani și acestea și-au vândut toată averea, aproape pe nimic, ducându-se în Turcia. În sat n'au mai rămas decât Bulgarii, o familie de Ovrei și două familii de Țigani, iar ceva mai târziu au venit și 3—4 familii de veterani români, din cari astăzi n'a mai rămas decât un singur urmaș.

În anul 1882 s'a zidit localul de școală și primăria, cea dintâi din chirpici, cu temelia de piatră necioplită, iar cea de a doua din cărămidă cu temelia din piatră necioplită. Ambele sunt zidite în timpul prefectului P. Stătescu.

Din cauza războiului arhiva comunei a fost împrăștiată și distrusă, așa că n'am putut culege date sigure în privința numărului populației decât pe anii 1920, 1921 și 1922.

*) Dascăl numesc Bulgarii de pe aici pe ori ce învățător.

**) Anale an III No. 1 pag. 153.

În 1923 avem:

bărbați, capi de familie: 393; femei: 409; băieți: 412; fete: 359.

Total, suflete: 1573.

Natalitatea

1920	1921	1922
băieți = 37	băieți = 53	băieți = 63
fete = 32	fete = 41	fete = 42
Total 69	Total 94	Total 105

Mortalitatea

1920	1921	1922
bărbați = 27	bărbați = 21	bărbați = 24
femei = 27	femei = 20	femei = 26
Total 54	Total 41	Total 50

Longevitate. Acum vr'o câțiva ani a murit în sat o babă care avea aproximativ 105 ani. Acum cei mai bătrâni, vr'o 20 la număr, sunt între 85—90 ani.

V. *Așezarea satului.* După cum am amintit mai sus, satul e așezat la întâlnirea a două văi, fiind apărat de vânturi, de două dealuri, unul la nord și altul la sud. Prin mijlocul satului curge un pârâiaș, care în graiul localnicilor se numește cu vorba turcească „derea”. Apa de băut e cât se poate de bună și se găsește la 8—9 m. adâncime.

În partea de răsărit a satului se află cetatea *Histrin*, despărțită de sat printr'un colț al lacului Sinoe. Din sat la cetate, prin apă, sunt 3—4 klm., iar pe drumul de căruțe 8—9 klm. Descrierea completă a acestei cetăți se află în studiile d-lui Profesor V. Pârvan, care conduce aici săpăturile.

În partea de miazăzi a satului, la 7 klm., se află un ghiol numit ghiolul *Duingi*, numit așa după numele cătunului apropiat. Acest ghiol are o apă tot atât de sărată și un nămol, după spusa unor medici, mult mai superior celui de la Techirghiol. Efectele lui sunt recunoscute și mult apreciate de bolnavi. Dacă până acum satul Duingi nu s'a declarat stațiune balneară, este numai din cauza depărtării de oraș. Acum, prin prelungirea C. F. Medgidia-Tulcea, el se află la 6 klm. de stația C. F. Cogealac, cam o treime cât de la Constanța la Techirghiol. În sezonul băilor lacul e cercetat de multă lume suferindă de prin împrejurimi, precum și din Tulcea și Constanța.

VI. *Casa.* Bulgarul își zidește casa din chirpici, un fel de cărămizi nearse, făcute din noroi amestecat cu pleavă ori cu paie tocate și uscate la soare. Când se zidește, în loc de tencuială de var și nisip se pune tot nori. Pentru ziditul caselor, Bulgarii aduc meșteri de prin Basarabia și din Bulgaria, cari vin prin aceste sate primăvara și se înapoiază toamna.

Lemnăria necesară o cumpără de la Tulcea, deși acest oraș

e mai departe decât Constanța, din cauză că la Tulcea se află lemnărie multă, venită pe apă și deci au de unde alege.

Casele vechi se acoperiau cu stuf. Azi numai la săraci se mai vede așa ceva; încolo, mai toate casele sunt acoperite cu olane, ceea ce dovedește că locuitorii se bucură de o stare materială înfloritoare.

Toate casele au sobe pentru ars paie și la toate se poate găti mâncare. Paturi nu se obicinuiesc decât foarte rar și numai la gospodarii mai deștepți, iar ceilalți dorm cu toții jos pe rogojini. Casa e spoită cu var pe dinăuntru și pe dinafară; excepție face spatele, care întotdeauna e lipit cu lut și pleavă. Dușumeaua e lipită tot cu lut amestecat cu pleavă.

În așezarea unei case se ține seama de vânturile cele reci de miază noapte și de aceea multe case sunt așezate cu spatele la stradă, făcând o impresie urâtă; puține din ele au o lature spre stradă.

VII. *Curtea*. Curtea e împrejmuită cu zid de piatră, având înălțimea de aproape un metru. Pentru ca zidul să nu se dărâme, se pune pe deasupra un strat de noroi amestecat cu pae.

Cea mai mică curte are 2000 metri pătrați și într'însa la o margine se află aria de treerat sau „harmanul”. Lângă harman e locul destinat clăilor de pae, pleavă și fân. În fața casei au hambarul, care e o magazie de cereale, făcută din nuele împletite. Pe dinăuntru se lipește cu lut amestecat cu pleavă, peste care se bat scânduri. Interiorul se împarte în patru cămăruțe, toate la un loc având o capacitate de 1200—1500 dublu decalitri. Acest hambar vine ridicat de la pământ cu 30—40 cm. pentru ca să nu tragă umezeală și e acoperit cu olane. Acoperișul hambarului e prelungit, formând o streășină mare ca adăpost de ploaie pentru căruțe.

Cotețe pentru păsări mai rar, de oarece acestea dorm în copaci; în schimb au bune cocine pentru porci. Grajdul uneori e sub acelaș acoperiș cu casa, alteori e la o parte, însă construit din acelaș material și întreținut ca și casa.

În curte au puțini pomi fructiferi; ceva mai mulți salcâmi și câte o mică grădiniță de flori și trandafiri altoiți și nealtoiți. Nu au grădini mai mari pe lângă casă, fiindcă toți locuitorii au afară din sat câte o bucată de vie, cu pomi fructiferi și ceva zarzavat. Tot la marginea satului, pe lângă derea, se află o grădină unde se cultivă tot felul de legume. Locul e proprietatea unui om din sat, iar arendașii sunt grădinari din Bulgaria, cari vin primăvara în sat și se întorc în țara lor toamna, după ce au desfăcut marfa.

VIII. *Viața casnică. Familia*. Toată familia este sub conducerea și autoritatea celui mai bătrân. Acesta este stăpânul tuturor lucrurilor și ființelor dintr'o gospodărie bulgărească. El nu muncește la câmp, ci are în grije ca, în fiecare seară, să hotărască pentru a doua zi treaba sau serviciul ce trebuie să-l

execute fiecare membru din familie. Vara bătrânul are în paza lui viea *) și bostana, iar baba face mâncare pentru toți.

Când Bulgarul își mărită vr'o fată, îi dă numai lucrurile din casă ce i se cuvin, precum și ceva vite, iar partea ei din pământ rămâne să i-o dea mai târziu, când va face împărțirea averii la moștenitori. Până atunci pământul e lucrat tot de bătrân, fără ca ginerele să-l aibă în stăpânire. Prin măritis, fata trece la gospodăria socrului, unde muncește la un loc cu ceilalți, fără ca ea sau bărbatul ei să știe vreodată pentru ce muncește. Tot ce se câștigă intră în punga bătrânului. La fel și cu băeții, dintre cari 99 la sută se însoară între 16—19 ani și nu se pot bucura imediat de rodul muncii lor. Aceștia, când au nevoie de vr'un ban de buzunar, trebuie să ceară bătrânului, care le dă cu foarte mare chibzuială.

În timp ce toate treburile în gospodărie merg după program, bătrânul încarcă căruța cu cereale și pleacă la orașul care dă prețul mai bun, Constanța ori Tulcea.

Când nu poate merge el, însărcinează pe feciorul cel mai mare, care e obligat ca la întoarcere să dea socoteală de cele ce a făcut.

Bătrânul are în grije să cumpere toate cele necesare pentru hrana și îmbrăcăminte a tuturor sufletelor din casa sa. De la oraș cumpără mașinării și lucrurile ce-i trebuesc în gospodărie. Pentru îmbrăcăminte nu cumpără decât bumbac și vâpsea, pentru că fiecare are lână dela 20—100 de oi. Din lână fac postav pentru haine și pentru femei și pentru bărbați, iar din bumbac țes pânză pentru șervete și pentru cămăși. Prea puțină stofă, pânză, ori stambă de târg răsbate într'o gospodărie.

Pentru hrană, iarăși nu prea au pe ce cheltui, decât pe sare, piper și alte câteva alimente, pe care nu le au în gospodărie. Au grăsimi de porc în cantitate suficientă, lapte și brânză de oi cât le trebuie, găini, rațe și tot pe atâtea găște și curci. În zilele de post, când nu pot mânca untură, au la dispoziție uleiul de rapiță, pe cari și-l fac la Cogeașlac ori Tariverde. Acest ulei e foarte bun la gust și înlocuește foarte bine pe celelalte uleiuri, atâta timp cât e proaspăt.

Cam acestea ar fi cheltuelile la ordinea zilei, care se cer unui gospodar bulgar. În schimb, banii ce prisosesc, sunt puși la întineric, în cine știe ce colț de ladă, pentru anumite planuri. Bulgarul nu-și depune banii la bancă, fiindcă nu are încrederea că îi va mai vedea înapoi **). Ei nu prețuesc rolul unei bănci. Din această cauză banca populară din sat vegetează, cu toată munca depusă de cei competenți.

*) Aproape fiecare locuitor are câte un petec de vie, începând dela un sfert de hectar și până la trei. Vița cea mai răspândită după războiu este așa numita „teresa”. Înainte de războiu era vița indigenă.

**) Din cauza ignoranței, de și ei se laudă că-s mai deștepți ca cei din ulgaria cari, cum spun ei, „sunt proști ca noaptea”.

În aceeaș casă, pe lângă cei bătrâni stau și doi-trei feciori, însurați, cu copii, cu toții într-o singură cameră sau, în cel mai fericit caz, în două camere. Vara e mai bine de ei, fiindcă trăiesc pe afară; în schimb iarna, când sunt nevoiți să stea cu toții în casă, e o jale. Nu deschid ferestrele deloc pentru aerisire, încât se face în casă un aer insuportabil celui ce nu e deprins a trăi cu ei. Pe lângă mirosul cojoacelor de piele de oaie și al opincilor de piele de porc, se mai împrăștie în cameră și un miros urât de tizic, combustibilul lor pe care îl ard în sobă pentru prepararea mâncării.

Când feciorul cel mare are copii de însurat ori de măritat, numai atunci se gândește bătrânul să-i facă un rost, spre a-l muta la o gospodărie proprie. În acest scop moșul începe a căuta un loc de casă pe la locuitori, sau pe la comună, dacă aceasta are și îl împrejmuește cu zid de piatră; apoi se pun cu toții și fac chirpici, aduc lemne, meșteri și în câteva luni, casa nouă e gata. În ea se mută feciorul cel mai mare, întemeind astfel o gospodărie nouă. Numai acum îi dă bătrânul partea lui din toate câte i se cuvine: pământ, vite mari, oi, păsări, un porc, grâu de mâncare și de sămânță, precum și din celelalte cereale, cât i se cuvine. De acum înainte noul gospodăr își muncește singur pământul lui și se poate bucura de produsul muncii lui.

Ceilalți copii, cari au rămas la casa bătrânului își continuă viața cunoscută, până când le vine și lor rândul să fie trimiși la casa lor.

Dela război încoace, băieții s'au mai emancipat: ei nu vor să-și cerșească moșului banii lor de buzunar. De aceea, bătrânul, ca să evite orice neînțelegere, a găsit un mijloc: el dă feciorului cel mai mare dreptul să-și semene un ha, ori două de cereale, iar cu banii căpătați de pe recoltă, să-și întrețină cheltuelile personale zilnice. Când copiii feciorului de-al doilea s'au făcut de însurat, moșul face și cu acesta cum a făcut cu cel dintâi. În casă rămâne atunci feciorul de al treilea care, dacă e ultimul, ia parte activă la câștigul și la paguba gospodăriei, toate cele rămase fiind ale lui. În schimb e dator să îngrijească pe bătrâni până la moarte.

b. Relațiuni familiare și sociale. Când feciorii au atins vârsta de 16—17 ani, deci sunt de însurat, bătrânii și părinții se duc

*) În aceste sate populația fiind prea deasă iar suprafața pământului de muncă rămânând cea dela început, s'a scumpit hectarul anul acesta până la 15 mil lei. Noii gospodari, având pământ puțin, îl vând cu preț bun în satul lor, și se duc prin alte sate unde populația e mai rară. Acolo cumpără pe preț mai efin pământ mai mult și își înființează o gospodărie nouă.

În acest caz se face o colonizare lentă și în detrimentul elementului românesc. De aceea ar trebui ca în satele unde e mult pământ de expropriat, să se aducă Români de peste Dunăre și astfel s'ar face operă națională care ar trebui să fie mijloc de emancipare a țăranilor noștri politici.

pe la horă, să vadă pe lângă care fată se învârteste flăcăul *), pentru ca apoi să judece în taină dacă fata e gospodină, frumoasă și dacă ar fi bună de fiul

Pământul de cultură are o influență covârșitoare asupra unei căsătorii. De aceea bătrânii cu feciori de însurat, caută fete, care să aibă pământ de zestre, fără să ție seamă dacă fata este urâtă ori puțin gospodină. În asemenea condițiuni multe familii, ca să nu-și înstrăineze pământul, contractează căsătoriile între rubedenii. Mai întotdeauna fata trebuie să fie mai mare ca băiatul, foarte rar egală în vârstă și absolut niciodată mai mică decât el. Orice fată socoate drept o mare rușine să se mărite cu un băiat mai în vârstă decât ea. De multe ori se văd la nunți niște mirese mature și grase, alături de mirii lor, niște băeți cărora nici mustața nu le mijeste.

Cauza pentru care oamenii își însoară băeții așa de timpuriu este felurită și anume: 1) pentru a-și spori numărul brațelor de muncă și gospodăria; 2) pentru a-și astâmpăra băiatul de pe drumuri și a-l feri de boale venerice, de care tot nu scapă în timpul serviciului militar și 3) pentru a nu fi lipsit de brațe de muncă atunci când băiatul își face stagiul militar.

Toți fruntașii din sat țin să-și dea feciorii la călărașii **) cu schimbul, fiindcă îi pot avea mai des acasă, pe când cei mai săraci, neavând cu ce-i întreține, îi lasă ori unde îi repartizează recrutarea.

De cum se termină muncile toamna și până reîncep primăvara, oamenii își petrec timpul liber pe la cârciumi și pe la cafenele, discutând de nevoile zilei și în special de cai. De politică nu se preocupă. La cârciumă nu consumă aproape nimic. Vin au cu toții acasă. Nu prea sunt ospitalieri. Mi s'a întâmplat odată să stau de vorbă cu ei la cârciumă până pe la 8 jumătate seara, în timp de iarnă. De odată se opri la cârciumă un trecător, care era nevoit să poposească noaptea în sat. Cetățenii mei, cum au auzit despre ce e vorba, au început a-și strânge jocul pe umeri, și-au luat bățul în mână și au început a se face nevăzuți pe ușe, lăsând pe trecător singur cu cârciumarul. Poți fi foarte bun prieten cu ei, numai să nu le ceri ceva, cu bani ori fără bani. În timpul propagandei electorale, cum aud sgomotul vreunei mașini în sat se și înființează la cârciumă, ascultând și aplaudând pe fiecare vorbitor, numai ca să scoată de la el ceva băutură. În politică au ideile lor fixă, pe care nu și-o schimbă, ori câtă presiune li s'ar face.

*) Hora este foarte mare și are prinși într-o parte băeții și în alta fetele. Nu este ca la Români, cari joacă hora fiind învrâstați, fetele cu băeții. Aici fetele vorbesc cu băeții în afara horii, considerând ca o rușine să vorbească fiind prinși la joc. Muzicantul e un om din sat, care cântă cu flautul, iar când obosește el, cântă fetele din gură.

**) Aceasta și din cauză că în acest sat sunt cai foarte buni, formând faima satului.

De aceea promit la toți și fac după cum și-au pus în gând. Acelaș lucru se întâmplă și în altă direcție. Dacă învățătorul le vorbește de rostul școlii, îndemnându-i să-și trimeată copiii la învățătură, îi promit în față, iar când ajung acasă fac tot cum știu ei, adică nu-i trimit. Aproape 40 la sută nu vor să-și trimeată copiii de loc la școală, iar cei cari îi trimet, fac aceasta numai de frica amendei școlare.

La biserică se duc mai mulți numai în ziua de Paști și de Crăciun. În restul anului rar se văd câțiva bătrâni la biserică. Femeile sunt ceva mai credincioase decât bărbații. După cum bețiile încep toamna, nunțile și petrecerile se țin lant tot timpul iernei. Se strâng la unul care are vin mai bun, beau acolo ce beau și apoi încep a cutreera satul pe la toate casele care au vin. Răsună satul de cântece și chiote până târziu în noapte, făcând să vuiască atmosfera ca de valurile mării în timp de furtună, cu care se acompaniază de multe ori. Alții, după ce s'au săturat prin sat, nemeresc la cârciumă, *) unde continuă ceea ce au început. Femeile au drept ca să bea în cârciumă numai o singură zi pe an și anume a doua zi de Sf. Ioan. Atunci e ziua lor ca să umble prin sat și bărbații să stea acasă. De dimineață femeile se strâng în grupuri la moașa satului, unde duc pâine, colaci, vin și rachiu. Beau și mănâncă aici cu toate și apoi pornesc prin sat și pe la cârciumi cu un steag roșu. Pe orice bărbat întâlnesc pe ulită, îi cer de băut; iar dacă acesta nu le dă, îl iau la bătaie cu steagul roșu până îl fac nevăzut. Cine le dă de băut e lăsat să treacă în voia lui. Atâta drept are o femeie bulgară și acest drept e respectat cu sfințenie și de cel mai aspru bărbat.

Femeile muncesc mult mai mult decât bărbații. Pe lângă toată gospodăria casei, pe care o au în seama lor, mai muncesc și la lucrările agricole la cot cu bărbatul. Vara, în timpul liber ele adună fructe și le usucă pentru iarnă; spală lâna și o îngrijesc, iar de cu toamnă se apucă de tors și de țesut, făcând o stofă foarte bună pentru toți din casă.

Bărbatul are grije de vite, la care îi stă toată atenția și toată speranța. De aceea grajdurile sunt foarte bune și călduroase, iar vitele foarte bine hrănite și la timp îngrijite.

Toate vitele sunt frumoase, dar caii sunt o adevărată po-doabă. În privința cailor satul acesta stă în fruntea satelor bulgărești. Au ambiția ca fiecare să aibă caii cei mai frumoși. Această emulație printre ei au trezit-o autoritățile, care au organizat diferite concursuri și au dat premii de încurajare. În fiecare an li se pun la dispoziție, pentru montă, câte patru ar-

*) În cârciumă nu intră decât oamenii maturi, cari au făcut serviciul militar; ceilalți nu au voie. De asemenea în cârciumă nu au voie să intre femeile și copii. Când aceștia vor să cumpere ceva, se adresează negustorului pe un geam construit anume în acest scop.

măsari de ai statului, înlocuind astfel rasa cailor puri dobrogeni. Acești armăsari stau în sat câte patru luni pe an.

Având cai buni, au și căruță și hamuri bune și frumoase, care la un loc constituiesc o frumoasă avere.

Fiecare gospodar își îngrijește vitele cu o regulă și exactitate militară. Boii, vacile și caii sunt țeșelați absolut în fiecare zi, ca și la cazarmă. La ei nu se pomeneste băligar uscat pe crupele cailor sau a vitelor cornute.

Fiecare gospodar are oi, pe care le îngrijește mai bine iarna decât vara. Iarna le dă tărâțe și fân, iar vara le mână la iarbă cu câte un copil. Nu au islaz, fiindcă l-au cotropit de mult, înmulțindu-se numărul sufletelor. De oarece la oi trebuie o îngrijire specială, pe care ei nu o pot da, neavând pășune, oi frumoase ei nu au.

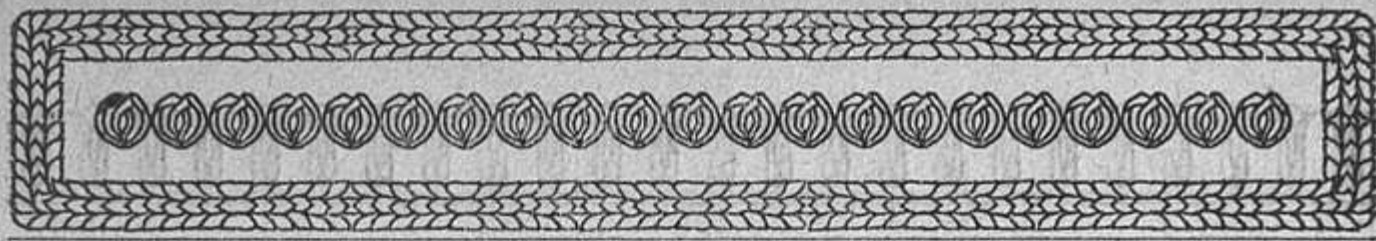
X. *Hrana*. În curtea fiecărui gospodar se găsesc tot felul de pasări. Bulgarii nu cunosc aproape deloc mămăliga, hrănindu-se numai cu pâine, pe care o coace fiecare gospodină în cuptorul propriu, căci în fiecare gospodărie se găsesc cuptoare de pâine, afară în timp de vară și în casă iarna. În puține familii se știe a găti carnea precum trebuie. Majoritatea mănâncă carnea triptă ori fiartă, aruncând zeama în care a fiert. Fac iahnie cu ceapă, carne cu varză ori cu cartofi, mâncări pe care le fac cu untură și numai la zile mari. În restul zilelor ei mănâncă fasole, cartofi, varză, fructe etc., gătite cu ulei de rapiță. Toate mâncărurile sunt foarte ardeiate. Brânză au numai de oi. Ei nu cunosc industria laptelui de vacă. Vaca o țin numai pentru prăsilă și o muncesc la un loc cu boii. În general mănâncă bine. Obicinuesc un fel de plăcintă foarte bună, care constă dintr'o foaie de aluat încrețit, în cutele căreia pun brânză cu lapte, zahăr și untură.

Toate vasele de bucatărie sunt din aramă, spoite cu cositor ca: tingiri, căldări, tăvi etc., de diferite mărimi. Pentru ținut apa au de asemenea niște căldări de aramă, spoite cu cositor și pe dinăuntru și pe dinafară, numite „bracace”.

Vase de lut nu întrebuintează decât străchini, iar de lemn au numai câteva: bota, pe care o iau cu apă la câmp în timpul lucrului și plosca pentru vin, cu care merg de invită prietenii și rudele la nunți, logodne și botezuri.

Pentru spălatul rufelor au covata de lemn, în care fac și pâine la caz de nevoie. Tot asemenea nu-i împiedică nimic de a fierbe laptele oilor în căldarea în care fierb rufele, fără a o spoi din nou. Atât vasele de lemn cât și de lut nu au un desen caracteristic propriu.

(*Ve urma*)

SIHASTRUL

— EICHENDORFF —

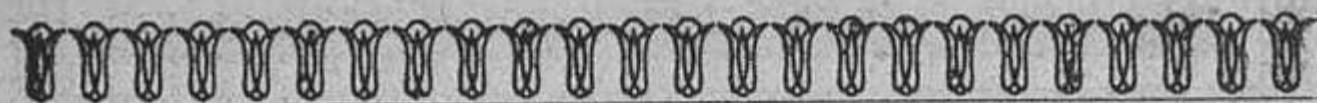
*Vin, pacea lumii, noapte vin!
Când tu te'ntinzi pe dealuri tin
Ori și ce vânt adoarme;
Doar un matroz, sătul de drum.
Un cânt pios îngân'acum
In portul care doarme.*

*Ani mulți în piept m'au săgetat,
Dar veșnic singur m'au lăsat
Uitat de 'ntreaga lume —
Când stam în codru, părăsit,
Tu, noapte, singur' ai venit
Cu-aleanuri fără nume.*

*O, blândă noapte, vin' grăbit
Căci de dureri sunt urmărit —
M'adoarme pentru totdeauna:
Să mă trezesc când pe câmpii
De zorii blândeii veșniciei
Imi va vorbi furtuna.*

Trad. Mihail Pricopie

DELFINII

Pare curios lucru o vânătoare pe mare, dar se poate. Nu-s pe mare, pe întinsul de apă, nici văi, nici dealuri, nici stufiguri, prin care să urmărești încălzit vânatul; nici cu câni nu se poate vâna; și totuși, am făcut deunăzi una din cele mai frumoase vânători.

De multe ori am plecat dela țărm, în câte o zi caldă, cu barca, cu pânzele desfășurate și umflate de adierile sglobii ce se jucau peste oglinda albastră a apei, la larg. Acolo marea e mai frumoasă, e prietenoasă, nu ca cea văzută de pe țărm. Ca și pădurea, ea își deschide tainele numai celui ce o străbate. Dacă la țărm se sbate veșnic neliniștită și mult sgomotoasă — departe, când e senin, e o tăcere pe care n'o turbură decât rar clipățul vr'unui val înfierbântat, ori fâlfâitul de aripi al vr'unei păsări rătăcite, ori săriturile vr'unui pește.

Privind în fundul mării, adesea am avut impresia că stau la o fereastră deschisă spre o grădină cu vegetație bogată, încăl-cită, verde, sidefie.

Cum dintr'o ramură într'alta sbor păsări singuratice, sau stoluri, așa înoată în mare, de colo-colo, prin vegetația bogată, peștii. Și de multe ori mi s'a părut că marea este mai populată ca uscatul. De-ar avea peștii glas, ce cântece ar fi pe mare!

După amiază, când soarele încălzește luciul apei, lumina pătrunde adânc printre rugii și vrejurile încălcite ale algelor, iar peștii ies din vizuinile și colțurile lor întunecate, spre luminișuri și atunci se joacă, se vânează unu pe alții, sau se iau la întrecere și par'că sboară prin apă.

Se pare că vietățile mării au foarte mare aplicare spre acest sport al întrecerei. Dealtfel agerimea, iuteala în a se face nevăzut, este singura lor armă contra adversarului cu gură și lacomie mai mare și, prin instinct, în special peștii, vor fi cultivând acest sport.

Tocmai această aplicare a lor am utilizat-o la vânătoarea mea; și-i zic astfel, pentru că a fost o adevărată vânătoare, nu pescuit. Pescarul nu aleargă după vânat, ci-i pune în cale curse în care peștele, momit de mâncare, căci toți sunt lacomi, se prinde. Peștele, când este în efervescenta sportului său, e

orb, el nu vede; pentru el orice se mișcă în apă sau pe apă este un cursier, pe care se silește să-l întreacă. Așa este chiar și delfinul, gigantul mării noastre.

Acest zimbru al Mărei Negre lua de multe ori barca mea drept un alt delfin cu care se punea la întrecere și eu, neștiutor, mă opriam de teamă ca să nu-mi răstoarne barca cu rostogoleala lui buhăioasă, cu salturile lui mortale de clown umflat cu țeava. Mulți delfini trebuie să fi fost încântați că m'au întrecut, căci, după ce eu opriam barca, la oarecare depărtare se opriau și ei, mă priviau batjocoritori, pufăiau satisfăcuți și se lăsau la fund.

De unăzi imboldul vânătoresc — am și eu sportul meu — nu m'a lăsat în pace. Expusei câtorva tovarăși planul unei vânători de delfini și numai unul m'a aprobat. Ne-am echipat fiecare cu câte-o carabină și cartușe, iar la subțioară, în loc de traistă de vânat, cu câte un colac de salvare și am plecat într-o barcă ușoară, capabilă de iuțeală și manevră scurtă. În urma noastră încă o barcă, socotită de rezervă, — de asta, gândeam eu, voi agăța vânatul ca să-l scot la țărm — ne urma la potrivită depărtare.

Un sfert de oră și suntem în larg. În drum fac din nou cu tovarășul meu teoria curselor delfinului, potrivesc pânza dând-o în grija barcagiului, fac semn bărcei din urmă să păstreze distanța și recomand tovarășului, care urmărea cu ochii o întrecere de pești mici, să potrivească ochirea în așa fel, încât să trimeată glonțul drept în capul delfinului, căci în altă parte e saltea, butoiu de grăsime.

Barca noastră aleargă cu pânza încordată.

De odată apa bălăcește în urma noastră. Comand mișcarea spre stânga, iar când văd delfinul — oprirea.

— Delfinul! strigă tovarășul meu nerăbdător.

— La cap! răspund eu.

Namila se rostogolia greoaie, ca o bute împinsă de hamali. Ca la comandă două focuri izbucnesc din carabinele noastre. Un țipăt moale, un pufăit greoi, opresc rostogoleala; namila se afundă puțin și, ca peste un minut, când suntem ajunși din urmă de a doua barcă, apare în toată mărimea ei spre suprafața apei, întinsă.

Gata, strigarăm noi și nostromul din barca de rezervă îl apropie cu o cange și, asigurat de noi că e mort, îi petrece cârligul prin gât; iar frânghia de care era prins cârligul, în loc s'o lege definitiv de barcă, o ținea în mână. Se temea, spunea el, că ar putea să învieze și să ne tragă barca la fund. El credea că peștele poate fi șiret ca vulpea.

Ne depărtăm din nou, gata de atac, când zărim un grup de câțiva delfini, cari se jucau rostogolindu-se și încrucișându-și drumul, unul altuia.

Observăm direcția cursei lor și o ținem încordând pânza, hotărâți să nu tragem asupra lor decât atunci când îi vom angaja în cursă. Evoluăm sinuos prin dreptul lor; toți se prind

în alergare. Trecem înaintea lor: ei după noi! Inumărăm—cinci!
Se rostogoliau după noi, cum ar fi alergat după unul de ai lor.

Spectacolul mi se păru mai mult caraghios decât înfricoșător. După ce i-am întrecut cu mai multe lungimi de barcă, ținem stânga și micșorăm iuțeala.

Acum alergam paralel. Absorbiți de cursă, uităm câteva momente că suntem la vânătoare și par'că mă tem că ne vor întrece delfinii. Privesc la ei: au în unele clipe gesturi obosite, dar se refac deodată și atunci au mișcări repezi, sburătoare.

De astă dată tovarășul meu fu mai puțin absorbit și strigă la cap!

— În toți! răspund eu, trăgând foc după foc.

N'am apucat să trag decât trei focuri și tovarășul meu patru, că nu s'au mai văzut.

Oprirăm. Ca după un minut alți doi delfini, loviți bine, se întinseră la suprafața mării, gata să se adauge la vânatul nostru dinainte.

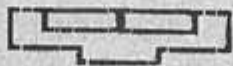
— Dacă mai era unul nu-l puteam lua, zise nostromul, căpătuindu-i după barca din urmă.

— Cincizeci de ocale de untură nu se lasă în drum, mai cu seamă pe scumpetea asta, îi răspund eu, serios.

— Abia acum am înțeles eu ce faceți d-vs., zise nostromul, serios și el.

Barcagii ne priviră uimiți și ei, scrutându-ne și poate întrebându-se, în cât timp vom ajunge milionari după urma unturei de delfin. Dar noi, ca niște adevărați vânători, după ce sorbirăm câte o gură de coniac, fiecare din sticla lui, ne aprinserăm pipele și începurăm a discuta a cui anume lovitură atinsese delfinii, căci dacă cel dintâi avea două lovituri în cap, acești doi din urmă aveau numai câte una.

STOICESCU D.

CUCUL

(Fabulă de Gellert)

*Pe-un ram un cuc stătea la sfat c'un graur
Scăpat dela oraș din colivie*

*— Ce cred pe-acolo, spuse dânsul,
Pe la oraș de-a noastră melodie?*

Știi de privighetoare ce vorbesc?

— Pe dânsa ca pe-un zeu o preamăresc!

— Da despre ciocârlii, ce zic, fârtate?

— Le laudă orașul jumătate!

— Dar cântul mierlei oare să le placă?

— Pe ici, pe colo, când și când o leacă!

*— Aș vrea, prietene, să-mi spui, fii sincer,
De sigur și de mine-or fi vorbit!*

*— Dar nici odată 'n viața mea pe oameni,
Vorbind de tine nu î-am auzit!*

*— Fac ei așa?... Ei, ia să mă răzbun
Și ntregii lumi eu numele să-mi spun!*

Mihail Pricopie.

SGÂRCITUL

(POVESTIRE MORALA)

de I. GOTTHELF

Un sgârcit se 'mbolnăvise greu și zăcea într'o cămăruță. După cum o viață întreagă nu se 'ngrijise de nimeni, tot astfel acum nimeni nu se gândia la el. Când doctorul îl vizită într'o zi, bolnavul îl întreabă despre starea lui adevărată, dacă va mai putea trăi sau nu. Acesta clătină din cap și-i spuse verde că, după toate prevederile omenesti, a doua zi, pe la aceeaș oră, va fi un cadavru. Sentința aceasta nu-l îngrozi pe bolnav; liniștit privi la doctorul care pleca.

De 'ndată ce rămase singur, cu greutate se scoborî din pat și se târi până la masa de scris; scoase un pachet cu hârtii de bancă, le așeză peste jăratnicul din sobă, apoi căzu pe un scaun alăturat și cu multă mulțumire sufletească privi la scântele care țâșniau încoace și 'ncolo, la flăcările care fălfăiau mari de tot pentru ca să dispară dintr'odată, la hârtiile care se 'ndolau singuratece, făcându-se din ce în ce tot mai negre și transformându-se într'o cenușă fină care se sfărâma și sbura în cuprinsul sobei. Privi nemișcat până ce grămăgioara de bani se mistui de tot. Pe urmă se jurișă în pat și se 'ntinse ca să moară. Și-a 'ndeplinit ultima operă, și-a făcut testamentul, și, pentru că nu doria binele nimănui, de aceia și-a ales focul drept moștenitor.

Cât a stat așa în pat, nu se știe; dar a doua zi, când deschise ochii, credea că vede cerul, însă cerul era întocmai ca și camera lui sărăcăcioasă; iar când se uită la omul din fața lui, crezu că e Dumnezeu, dar nu era decât bine cunoscutul doctor. Acesta îl privi mirat, îi luă pulsul și-i vorbi: „Acea ce omului nu-i sta în putință, a făcut Dumnezeu; un somn binefăcător te-a scăpat de la moarte!”.

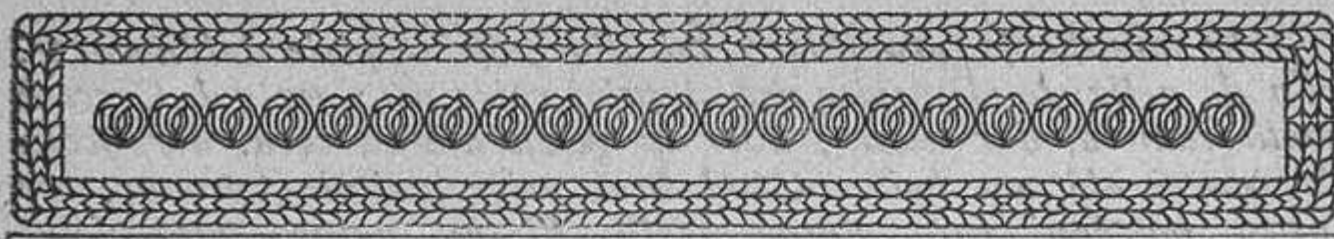
Dar ce ochi deschise sgârcitul la aceste vorbe! Doctorul fu de părere că somnul va reveni și va dura încă și mai mult, de-aceia porunci bolnavului să se ridice din pat și plecă.

În dimineața următoare sui din nou treptele întunecoase, plin de neliniște. Deschise ușa și privi către pat: era gol. Cercetă toată camera, dar nimic; doar la geam atârna ceva, dar acolo de obicei atârnavă haine. Când însă privi mai de aproape, era însuși bătrânul care atârna acolo. El nu putuse supraviețui însănătoșirii, nu și-a putut ierta că, voind să-și înșele moștenitorii, se 'nșelase amarnic pe sine însuși. Viața i-a fost o continuă înșelăciune, de-aceia și-a aruncat banii pentru care înșelase pe alții.

Acest nemernic s'a 'nchinat toată viața minciunei. Mulți oameni și de prin alte locuri, au datoriat să deschidă ochii și să vadă cât de urât s'a purtat cu sine însuși sgârcitul.

Trad. Mihail Pricopie.

ÎN AGONIE

(CHAMISSO)

— — —
Grăiește-un clopot răspicat:
Din lume a sburat o viață, —
La rugă oameni din păcat,
Aceiași moarte-aveți în față.

Cuprinsă de un groaznic chin,
O tânără pe pat se stânge:
Își frânge mâinile 'n dureri,
Și-ar plânge... dar nu poate plânge.

Alături stă soțul ei
Înțepenit în nepăsare;
De-odată ea se scoală greu
Și-i cade trudnic la picioare:

— Stăpâne, ia-mă'n seama ta!
Iar tu, ai milă de ființa
Care'n dureri se stânge-acum...
Bărbate, ți-am călcat credința! —

— Cum tu îmi spui de faptu-acel
Ce viața mi-a înveninat-o,
Așa îți spun și eu acum:
Tu mori de-otrava ce ți-am dat-o!

Mihail Pricopie

Fericirea e totdeauna aproape

Fiind la serbarea nunții prietenului meu Nicoară, l-am întrebat, ce l-a condus în alegerea tovarăsei sale.

„Un vis ciudat, o întreagă poveste, îmi răspunse el; am timp să-ți povestesc, mireasa se leagănă în tango.

Mă știi, voiam s'o încheiu cu burlăcia, mi se urâse frunză în vânt

Mai acum o lună mă deștept într'o dimineață preocupat de-un vis: se făcea că umblasem mult, rătăcisem printre niște stânci prăpăstioase, nemerisem într'o peșteră și mi-era o sete grozavă. De-odată mi-apăru o vrăjitoare urâtă și-mi întinse o cupă. O luai cu sfială, dar o dusei la gură cu lăcomie, hotărât să o sorb, să fi fost chiar venin dela o mie de vișere. Spre marea mea mirare cupa era goală. Privii amărât în fundul ei. Acolo—gravate aceste cuvinte: „Du-te la Buzău și vei afla mireasa!”.

Ciudat și caraghios, acesta era visul care mă preocupa.

Ce crezi că am făcut? Într'o jumătate de oră am fost la gară. Trenul era gata; câteva minute și am plecat. Ziua era călduroasă, o căldură amețitoare. Clipele alunecau anevoe printre stațiile la care trenul se opria, printre convorbirile banale ale călătorilor.

Se inserase când trenul s'a oprit în Mizil.

— Mai sunt două stații până la Buzău, mamă! Tanti ne așteaptă la gară... vorbi un copil către o cuconiță, care mă privea cu interes mai înainte și față de care rămăsesem taciturn.

— Două stații! gândii eu. Oare o voi vedea pe mireasa mea în gara Buzău, astăseară? De sigur, în gară, îmi întări eu convingerea, destinul are precizii matematice!

Trenul înainta lin. Răcoarea serii, după atâta zăpușală, predispunea la somn. Vorbe s'auzeau din ce în ce mai rar. Parcă toți călătorii căzuseră într'o dulce beatitudine. Mașina doar pufăia în întuneric și gonja cu lantul de vagoane după ea, din ce în ce mai tute: Poate și mecanicul dormia pe mașină.

O stație cu luminile obișnuite se vestește. Sigur, mecanicul doarme căci nu se intră în stație cu așa viteză.

Intr'c clipă s'au petrecut multe: o ciocnire, o răsturnare, liniște lugubră, apoi o învălmășală surdă de voci, strigăte, țipete... Simții că am fost isbit undeva; așteptam din moment în moment să nu mai simt; vrui să bleșfem visul înșelător pe care-l aveam în ochi, dar nu puteam vorbi, aveam ceva pe creier; apoi o mână sdravănă mă apucă de piept și mă trase și-apoi nimic...

Când m'am deșteptat, văzui în jurul meu paturi multe, auzii suspine și gemete... O lumină licăria într'un colț. Cineva era aproape de mine. Vrui să cer apă, să întreb unde mă aflu; dar nu putui. Eram parcă într'un teasc. Mă resemnau, cufundându-mă iarăși în somnul meu, bucuros că n'am murit.

Un sunet de clopot mă deșteaptă a doua zi. Văzui lumina zilei, întrebai unde mă aflu și mi se spuse: la spital, în Buzău.

— Ei, domnule, ia să-mi spui unde mergeai cu trenul, mă întrebă doctorul.

— Până aci, la Buzău! șoptii eu.

— Ei bine, dormi mereu, asta-i singura doctorie și puțină ghiață...

A treia zi doctorul, trecând pe lângă patul meu, se opri iar.

— Cu ce afaceri la Buzău, amice? Vr'o femeie, vr'o aventură..

— Ceva straniu, un vis... Începui eu cu toată sinceritatea.

— Bine, vom vorbi de visuri altădată. Și doctorul mă examinează din nou, recomandându-mi tăcere și repetându-mi: dormi mereu; cu cât vei dormi mai mult, vei visa mai puțin.

A patra zi mă simțiam sănătos. Mă îmbrăcau cu hainele mele și, pentru că așa cerea rânduiala spitalului, așteptai pe doctor la ușa cancelariei, ca să mă vadă înainte de plecare.

Cum mă văzu, mă salută râzând.

— Da grăbit ești, amice; eram curios să aflu visul!

I l-am povestit cu toată sinceritatea.

Doctorul, când sfârșii, îmi spuse cu o duioșie de destăinuire prietenească: „nu te mai lua după visuri, amice; iată, și pe mine la fel m'a iscodit un vis. Se făcea că-mi spune vrăjitoarea dumitale: „sui-te în tren. Du-te la Constanța. Pe țărmul mării este o casă. Un chioșc cu zorele e în fața casei. Din chioșc se aude cum mugesc valurile mării, iar întinsul albastru strălucește ca o oglindă neturburată până departe. O fată cu niște ochi ca luciul mării te-așteaptă. Du-te numai și bate la porțiță!“. Dar ce crezi, că m'am potrivit la așa prevestire? Nu. De când m'am așezat ca doctor aici, n'am mai plecat nicăeri. Chiar alaltăieri m'am însurat cu fata proprietăresei mele și mă simt așa de fericit... Ascultă-mă de mine, nu mai umbla după visuri”.

Mulțumit că am scăpat cu viață am și plecat.

Seara eram acasă la mine. Și era o seară așa de frumoasă! Jos, valurile mării parcă ciripiau. Rămăsei mult pe întuneric, la fereastra deschisă dinspre stradă. De undeva, deaproape, venia un cântec de dor. Peste drum, în chioșc, fata vecinului cântă. Cunoșteam și cântecul și fata, dar—încet, încet, gândindu-mă la cele prin care am trecut și la vorbele, ce mi le-a spus la despărțire doctorul,—o lumină se făcu în mintea mea. Da, o casă la țărmul mării, un chioșc cu zorele din care se vede marea, fata vecinului cu ochi ca marea... toate acestea așa de aproape... și, poate ea n'ar cânta, dacă eu n'aș fi la fereastră...

Vezi, ne aflăm în casa vecinului și fata din chioșc este iubirea mea. Ce zici de toate astea? Nu-i așa că visul s'a adevărit? Dacă n'aș fi mers la Buzău, nu aflam că aci, aproape, este atâta fericire!

STOICESCU D.

Un proiect unguresc pentru canalul Cernavoda-Constanța

D-l inginer N. Georgescu, director la Serviciul îmbunătățirilor funciare, a pus la dispoziția Serviciului porturilor maritime o broșură, tipărită la Budapesta în 1917 de către Direcțiunea construcțiilor hidraulice din Regatul Ungar, în limba germană și ungară, intitulată: „Planul unui canal navigabil dela Cernavoda la Constanța”. Broșura este însoțită de o planșă conținând planul la scara 1:75000, un profil în lung și profile transversale.

Proiectul nu se prezintă ca un studiu complet, cu toate datele necesare, ci mai mult ca o schiță, în linii generale. Lipsește în primul rând documentarea care să justifice traseul ales. Acest traseu este dus tot timpul paralel cu calea ferată, soluție care se impune pentru primii 30 km., cât ține regiunea bălților, dar care este discutabilă pentru restul până la mare. Foarte mult studiu comportă punctul în care acest canal trebuie să atingă portul. În proiectul de față, canalul debușează în regiunea ce alcătuiește nodul de linii ferate din port. Cum se va face trecerea pe sub aceste linii? Oare un alt traseu pe ultimii 30 km. nu ne va da puțința de a reduce tunelul prevăzut de 15 km., sau de a-i micșora lungimea? De asemenea nu se arată cum se va realiza ecluza și deversorul la Dunăre.

Un adevărat proiect complet al canalului dela Dunăre la Mare urmează a se face de aci înainte.

Pentru Constanța, un canal până la Cernavoda va fi o sursă neasemuită de viață. Dacă astăzi Portul nostru lăncezește cu totul, fiind lăsat în urmă de porturile Dunărene, aceasta se datorește în primul rând lipsei de legături cu țara. Scurtarea drumului spre Orient, cu 400 km., pe o cale navigabilă internațională de importanța Dunărei, evitarea gurilor fluviului în mod natural greu accesibile, se adăugă la argumentele ce pledează pentru realizarea acestui canal.

Proiectul de față, alcătuit de un serviciu public unguresc, arată importanța ce dădeau fostele puteri centrale acestui canal. Cu titlu documentar dăm mai jos, în traducere, proiectul unguresc.

V. COTOV
inginer Constanța

Descrierea Tehnică

Acolo unde fluviul Dunărei, care împrejmuește Marea și joasa câmpie română, către Sud și Sud Est, cotește deodată către Nord, pentru că până la Galați să curgă aproape paralel cu țărmul apusan al Mării Negre, albia sa în unele locuri se apropie așa de tare de malul mării (deabia 45 klm.) încât dacă îngusta fâșie de pământ n'a fost ruptă de către fluviu, această se datorește, după toate probabilitățile, numai structurii orografice a pământului dobrogean. Tendința aceasta a fluviului este evident dovedită de către văile a căror înălțime deasupra mării este abia de 5—10 m. și a căror lățime este cam ca a Dunărei (Balta Carasu). Aceste văi, adânc tăiate între dealuri, tind drept spre mare și se apropie cam la 15 km. de aceasta. În luncile lor mlăștinoase apa curgătoare a Dunărei nu mai pătrunde din anul de când s'a construit linia ferată Cernavoda-Constanța.

Deci, este ușor de înțeles că, întrebuițând aceste lunci, cu cheltueli relativ mici s'ar putea construi un drum de navigație care, pe de o parte, ar prescurta marele drum de navigație către Est cam cu 400 de km., iar de altă parte s'ar pune capăt la greutățile tehnice și politice, care există în prezent.

Ideia nu e de tot nouă. Antreprize străine și guvernul român s'au ocupat în mai multe rânduri cu această chestiune, dar de realizare nici când nu s'au apropiat, din cauza „*greutăților extraordinare*”, pe care le opuneau pe de o parte podișul înalt de 50—60 metri, apoi diferența de nivel de 11 m. dintre nivelul viiturilor mari ale Dunărei și nivelul mării. Intre greutățile ce s'ar putea ivi ar fi acelea ce provin din structura geologică defavorabilă a câmpiei înalte de lângă litoralul mării. Dar aceste greutăți le putem desconsidera în urma cercetărilor, din care rezultă că stratul acoperitor de loess a fost îndepărtat prin eroziune și deflațiune și că la suprafață au rămas, ici colea, bancuri calcaroase și marnoase, aproape orizontale, care alternează cu stratul gălbui-verzui de argilă, formând astfel sămburele colinelor ce aparțin etagiului *sarmatic*. Cu drept cuvânt se poate deduce că, în cazul unor săpături adânci, sau pentru facerea unui tunel, nu s'ar naște greutăți mari.

Mult mai mult au tras în cumpănă părerile politice, care azi ies cu totul din discuție.

Traseul canalului ar urma partea de Sud a Bălții Cara-su, aproape de linia ferată, pe un teren de 8—10 m. altitudine, până la klm. 29, de unde ar putea pătrunde, prin un profil deschis de 12—17 m. înălțime, până la colinele de lângă litoralul mării, înalte de 60 m. și pe care le-ar străbate printr'un tunel, din care ar eși tocmai lângă portul Constanța.

Canalul n'a putut fi proiectat în tăetură deschisă din cauza pantei prea mari (0.19 o/oo) ce ar fi avut, căci nivelul apelor

mări la Cernavoda este de 7 m. deasupra etiajului și la 11.85 m. deasupra mării și ar fi îngreunat navigația, dar mai ales din cauza distrugerilor la care ar fi fost expusă albia cu deosebire pe porțiunea dela început, din cauza violenței curentului în timpul apelor mari.

De aceea a trebuit să se adopte albia închisă, intercalând o ecluză, deși pentru navigație aceasta constituie o oarecare incomoditate. Pentru alimentarea eclusei apa se ia din Dunăre, cu ajutorul unui stăvilă de alimentare.

Aceste două lucrări de artă sunt proiectate la începutul canalului și anume: o ecluză de 80 m. lungime, 12 m. lățime și 7 m. adâncime; și un stăvilă de alimentare, pentru un debit cam de 6—8 m.³ pe sec., deci pentru o masă de apă, care ar asigura un pescaj de 3,5 m. în porțiunea deschisă a canalului și 4.00 m. în tunel, fără ca să fie depășită iuteala de 50 cm. pe sec., care și ea totuși ar porni din punctul 0—de acolo plus 2,83 m. deasupra mării) și ar merge cu o singură pantă de 0.047 o/oo, fără nici o întrerupere, până la nivelul normal al Mării Negre. (Spre comparație, vezi la Rusciuc panta Dunărei de 0.046 o/oo).

La klm. 43, adică la capătul din amonte al tunelului, fundul canalului ar prezenta o treaptă de 1/2 m., pentru ca creșterea de rezistență ce ar proveni din îngustarea albiei, să fie compensată prin sporirea la 4 m. a adâncimii.

Alte dimensiuni ale canalului ar fi următoarele: lățimea fundului în canalul deschis 50 m. în tunel 25. Taluzele: afară 1:1, în tunel 20:1.

În tunel, deasupra nivelului normal, la 1.50 m. de ambele laturi, ar fi câte o banchetă de 1 m. lățime, de la care pereții laterali continuă cu taluzele de mai sus încă cu 1,50 m. și aici ar începe umerii bolții tavanului în arc eliptic de 4 m. înălțime.

Deși iuteala de 50 cm. nu poate produce nici un inconvenient pentru navigație — nici mergând în amonte... — totuși, pentru siguranța comunicației în tunel, este necesară o instalație de edec mecanic, de care l-am proiectat în formă de funicular fără fine. în așa chip, că vasele se agată de cablul care se mișcă încontinuu pe scriptele fixate de pereții laterali ai tunelului, vasele fiind trase pe o latură în sus și pe cealaltă în jos. Puterea motrice ar fi dată de un motor cu păcură de 100 cai putere.

Mai târziu, cu creșterea traficului, această instalație s'ar estinde pe întreaga lungime a canalului, pentru care eventual s'ar putea întrebuința puterea apei disponibile dela ecluză.

La întretăerile cu calea ferată și cu drumurile s'au prevăzut poduri de fier, lungi de 60 m. în mijlociu, iar în ce privește lățimea și construcția, acestea vor fi corespunzătoare împrejurărilor locale.

Relativ la expropriere, nu am ținut seamă de tunel, ci am

socotit pe întreaga lungime de 59.5 km. o fâșie de 60 m. lățime iar ca preț de rescumpărare 500 koroane de hectar.

Canalul cu toate anexele, conform devizului estimativ de mai jos, ar costa 114 milioane koroane.

DEVIZ APROXIMATIV

Nr.	Porțiuni	Dela km. la km.	Debleu m. c.		Preț uni- tar în Ko- roane	Costul în Koroane	Observații
a) LUCRĂRI IN PĂMÂNT							
1	I	0—5	3.775.500	Săpături us- cate	2.—	7.551.000	Teren mo- cirlos.
2	II	5—29	8.466.500	Dragări	1.20	10.159.800	" "
3	III	29—43	11.850.000	Săpături us- cate	2.—	23.701.000	" "
4	IV	43—59,5	4.554.000	Săpături în tunel și zidă- ria bolței	15.—	68.310.000	Tunel în marnă și lăs
b) E C L U Z E							
5	Ecluză la Cernavoda de 80 m. lun- gime, 12 m. lățime, 7 m. adânci- mea apei.— — — — —					1.500.000	
c) DEVERSOR							
6	Deversor pentru 6 m ³ sec. debit					500.000	
d) P O D U R I							
7	15 poduri metalice pt. șosele, având 60 m. lungime— — — — —					100.000	1.500.000
8	2 poduri metalice pt. calea ferată.					150.000	300.000
e) EXPROPRIERI							
9	595 ha. teren expropriat — — —					500	297.000
f) INSTALAȚIE PENTRU HALAJ							
10	Instalații mecanice pentru tragerea vaselor, de ex. : un funicular fără fine, cu un motor cu motorină de 100 HP. — — — — —					100.000	
Total . . .						113.918.800	

Budapesta, Aprilie 1917

HAJOS

Consilier Ministerial

PE ȚARM

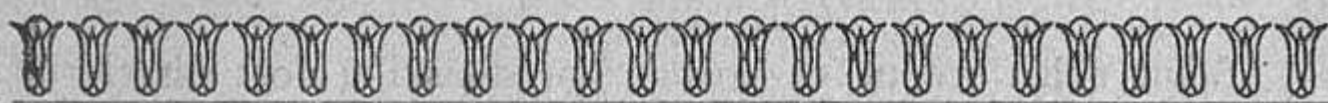
(GOETHE)

Vă 'nvălușiți, iubite cânturi,
Spre 'ntinsa mare a uitării!
Flăcăii nu vă cântă 'n vânturi,
Nici fetele 'n sositul sării.

Voi ați cântat iubiri și vise
Și-acestea mi-au sburat din cale!
Voi toate-ați fost pe valuri scrise:
Porniți cu ele dar la vale!

Mihail Pricopie

Macedonski în Dobrogea

ÎNSEMNAȚII

Când a închis ochii era un om bătrân, un suflet care-și secase izvoarele. Lira lui nu mai spunea nimic, dar a spus multe. La început cântece banale-pastișări, într'o limbă corectă și o comedie, „*Iades*”, transpusă după o fabulă orientală, tipărite înainte de războiul independenței, într'un volum din care răsare epic și poate va rămâne „*Calul arabului*”. Mai târziu însă din ce în ce mai interesant, de-a lungul a vr'o alte 3—4 volume de versuri, s'a ridicat până la măestrită cizelare din „*Avatar*”, din „*Vasul*”, până la maestatea poemului „*Noapte de Mai*”, poem care va rămâne alături de cele mai măestre cântece ale naturei în românește, alături de „*Concertul în luncă*” al lui Alexandri, de „*Călin*” al lui Eminescu, etc.

Alintând însă o notă cu totul exotica și de multe ori contrariind spiritul societății noastre, succesele literare i-au fost streine și n'a rămas prețuit de cât în cercul restrâns al admiratorilor săi.

Romanul „*Thalassa*” n'a avut cititori, iar „*Bronzes*”, în franțuzește, a trecut ca un plăcut, dar prea mic eveniment literar.

Dacă din contactul cu Dobrogea și Marea Neagră va fi cules imaginile exuberante ce abundă în „*Thalassa*”, lucrul va fi precizat de criticii ce se vor ocupa cu izvoarele inspirației sale. Ceea ce voi să notez este o amintire de o întâmplare legată de primii pași ai așezării noastre în Dobrogea după războiul Independenței.

Spun dela început că poetul Macedonski a fost directorul prefecturei județului Silistrei, cu reședința în Cernavoda. Aceasta era cam pe la începutul anului 1879.

Guvernul român, luând în stăpânire Dobrogea, o împărțise în trei județe: Tulcea cu capitala la Tulcea, Constanța cu capitala la Constanța și Silistra cu capitala la Rasova. Prefect al județului Silistra fusese numit generalul Cantili, director al prefecturei Macedonski, poetul,—iar polițaiu al reședinței județului un fost căpitan, Gherghel.

Oamenii noștri s'au dus la Rasova, s'au sucit, s'au învârtit câteva zile,—sat mare, dar sat,—și negăsind clădiri și oarecare confort pentru așezământul prefectorial și polițienesc și pentru celelalte așezăminte și demnitarii lor, s'au lăsat pe Dunăre la vale până la Cernavoda. Aci era orașel, era port, era cap de linie ferată — linia Constanța-Cernavoda, făcută dela 1856 de o companie engleză, — era ceva; se așezară cu capitala la Cernavoda.

Prefectul Cantili lipsea totdeauna din capitala județului; când era prin satele și târgușoarele județului, în cercetări și în studierea localităților, cu un alaiu de călărași după trăsură, când în București, pentru a expune și răspunde starea mizeră a provinciei.

Polițaiul Gherghel era un pasionat după vânătoare și cele în legătură cu ea; când îl căuta,—la vânătoare.

Macedonski era mare și tare în capitală. Deși se împrietenise cu unul Papanicopol, pentru că avea o soră frumoasă ca o zână, deși venise în Cernavoda cu geamantane de cărți, poetul se plictisea îngrozitor și atunci devenea și el vânător, dar vânător de senzații. Făcea câte o farsă celor dimprejur și se distrau cu toții.

Pe la sfârșitul lui Martie 1879 Macedonski primi o telegramă din București care-i vestea că pe ziua de 1 April se desființează județul și deci și prefectura Silistrei. Amărât nu fu de această desființare; ea-i deschidea perspectiva altor posibilități. Se gândi numai să facă o farsă polițaiului Gherghel, una de plecare, usturătoare, căci avusese de suferit după urma lui.

O adresă, cu toate formele oficiale și în termenii cei mai biurocratici, fu fabricată numai de cât, prin care aducea la cunoștința polițaiului Gherghel că ministerul de interne a primit demisiunea generalului Cantili și a numit în loc prefect pe

Gherghel. Cu această adresă în mână curierul prefecturei bătuse seara la ușa polițaiului, care tocmai sosise chefliu de la o ispravă vânătorească.

Gherghel luă adresa, o citi, respiră cu plăcere vestea, o făcu cunoscut celor ai casei și, pentru că afară era întuneric și plouă, iar pe ulițele orașelului, nepietruite, un noroiu fără seamăn, — hotărî să rămâne acasă. Totuși, făcând fel de fel de planuri pentru viitor, între care și acela de a instruna cât mai mult pe directorul prefecturei, care sfida pe toți, nu-i venea să se culce. Trimise dar după câțiva intimi, după un taraf de lăutari și un chef monstru finu încordată bucuria lui Gherghel și atenția vecinilor până către ziuă.

Dimineața trimise pe un ipistat să chieame la el, acasă, pe directorul prefecturei pentru a-i da „instrucții urgente”. Dar ipistatul se întoarse cu vestea că directorul doarme și nimeni n'are voe să-i turbure somnul.

A, gândi Gherghel, mă sfidează — dar, ți-l joc eu! Și merse la poliție, chemă cu aerul unui om distins pe comisari, ipistați, sergenți, agenți, slujbași, etc. și le ținu un discurs de adio, în care mulțumi pentru serviciul conștiincios făcut sub ordinele sale și vesti tuturor că de azi înainte el este prefectul județului Siliștra și va fi mai mult în măsură să le răsplătească serviciile făcute.

Merse apoi la prefectură, adună pe funcționari în cabinetul său și le făcu cunoscut numirea sa ca prefect și strășnicia cu care va fi silit să se poarte, date fiind împrejurările...

De-abia-și sfârșise discursul, când Macedonski intră pe ușă, zâmbitor. Gherghel îl privi de sus cu o figură acră și-l apostrofă:

— De azi înainte, domnule director...

— De azi înainte nu mai sunt director! îi smulse vorba Macedonski.

— Demisionezi, ei bine, nu-ți va fi primită demisia, voi interveni ca prefect... se repezi Gherghel să amenințe.

— Ce prefect, domnule?! județul Siliștra s'a desființat pe ziua de... întâi Aprilie... Și Macedonski apăsă semnificativ pe cele din urmă două cuvinte.

Tonul liniștit al lui Macedonski exasperă pe Gherghel. „Întâi April”, murmură el și eși pe o furtună din prefectură.

Își poate închipui oricine ce s'a mai întâmplat. Gherghel se plânse ministerului de interne, făcu proces de ultragiul lui Macedonski, proces pe care-l urmări peste tot, până și înaintea tribunalului apelativ din Tulcea; iar târziu, peste vr'o șapte ani, agenții de percepții prin București căutau pe Macedonski să-l încaseze de o amendă și să-i amintească de farsa biurocratică din Cernavoda, pe care desigur o uitase și el.

STOICESCU D.

De vorbă cu țăranii dobrogeni

de ALEX. P. ARBORE

Nunta la Români.

La logodnă sâ socotesc câți galbini ari sâ deie n'irili n'iresii, sâ n'ireasa sâ'mpacâ ci-ari sâ deie n'irilui sâ soacrâi.

Joi, spre nuntă, la Moldoveni vin trepădătoarili sâ coc pâni, fac colaci.

Pi n'iri Vineri sara îl radi, îl spală flăcăi, iar surorili îl plâng. Când n'irili sâ radi, n'ireasa s'adună cu fetili și joacă. După aia pun masa ș'o pun pi n'ireasă fetili în capu mesii. Părinți îi șăd la spatili îi c'o pernă sâ c'o jernă (un colac). Diavoru îi eșă sâ zăci: „pofțiți cari binevoiți la adunari”. S'adună niamurili îi toati sâ la urmă s'adună fetili sâ flăcăi. Sâmbătă sara faci flăcău cari-i n'iri adunaria. Di-acolo sâ duci la n'ireasă ș'o îmbracă, o gătești cu hainili di n'ireasă ș'o aduci acasă la iel. Acuși îi puni pi-amândoi în capu mesii, pi iel din driapta sâ pi è din stânga. Acuma sâ pun parinții lui la spatili lor c'o pernă pi brați sâ c'o jernă. Diavoru puni 'o farfurie sâ două paari di rachiu. Apoi eșă sâ strigă „pofțiți cari binevoiți la adunari”. Când intră unu'n casă, diavoru ia paaru, îl umpli șă-l dă lu n'irili, sâ n'irili îl dă lu acela cari vini la adunari. Ala-l bē ș'aruncă un dar în farfurie. Sâ n'ireasa faci tot așa.

Mântuindu-să daru ista, fac o oră di feti sâ flăcăi sâ joacă cu n'irili sâ n'ireasa împrejurul mesei di trii ori.

După aia diavoru ese, dă cu ghiciu sâ faci drum sâ eșă afară sâ joacă ora. Dimineața n'iri sâ gătesc unu pi altu sâ sâ duc la cununie. La unili li puni un sovon roș pi față. Când vin acasă di la cununie eșă c'o căldari di apă sâ n'irili o răstoarnă sâ dă un bacșâș. Apoi joacă nunta toată zăua la casa n'irilui.

MOISE PARASCHIVA, 60 de ani

Nunta la Turci.

Când sâ logodesc, sâ duc părinți băetului acolo la fată. Pi n'ireasâ n-o vedi. N'irili plătești cu pometuri, dulceturi. Pi urmâ îi vin acasă. N'irili sâ duci 'napoi la n'ireasâ. Ci-o hi ducând, nu știu. Cumnata cea mai mari sâ duci la cea mai n'ică. Marți seara începi nunta. N'ireasa îmbracă toati rochili câti li-ari. Joi sâ duci la baie, la scădat. O duci nașă-sa, chip cari i-ar hi naș sâ când yin di la baie, îi faci muscali (un fel di flori cu fluturi). Șâ dacâ yin, îi puni în faiton sâ treci trii poduri, sâ asta sâ chiamâ cununia lor. Dacâ nu-s poduri, fac poduri di pânză. Acasă, daulgiul batî la fereastră, sâ rîmeii di oparti, iar fetili di-oparti joacă di pi ci sâ cununâ. Duminică sâ 'ntâlnești n'irili cu n'ireasa, niamuri di-a lor, cu toți împreună pitrec.

MOISE PARASCHIVA

Nunta la Bulgarii dobrogeni.

Când sâ logodesc, sâ duc sâ fac orbili, sâ lasâ o ploscă cu vin sâ c'on galben la ploscă. Șâ Duminică sara sâ duc sâ logodesc. Duc di la n'iri jumătăti mîncări păr la cucos; di la cucos duc di la n'ireasâ, acasă la n'ireasâ. N'irili îi duci schimburili n'iresii, galbini, brățari, brâu, rochi, fes, bariz, zali (sacsâi). Ș'apoi n'ireasa îi dă n'irilui izmeni, cămeși, brâu, ciorachi. Soacrâsă-i dă cămeși și-o castâncă. Lu socru-so cămeși sâ ciorachi. Dacâ ari cumnați, li dă la toți cămeși.

S'o 'nterminat logodna.

Vineri, spri nuntă, vini tata băetului la fată sâ beu *cadetu*. Ș'aduc plămădială di-acolo sâ plămădesc aici sâ di-aici duc plămădială acolo. Apoi strigă *zâvlili* sau *porăitoarili*. Zâvlili mătură, curăță, frământă. Sâmbâtă li trimet la bulgur cu cimpoiu. Una duci tavaua pi cap sâ joacă.

Sâmbâtă sara încep mărgelili. Zâvlili sâ duc prin sat sâ strigă la mărgeli. Când s'o adunat toati, pun făină 'n covată, sâ pun lângă băgeac, o fată ș'un flăcău, în locu n'irilui ș'a n'iresii. În sâtă pun galbini, brățarili sâ inelu n'iresi sâ cern cu puțină făină. Fata frământă o turtă sâ flăcăi, 'i puni apă. Puni turta 'n vatră, sâ de-asupra-i puni un saciu (tava di her). Di pi 'ci sâ coaci, o puni pi tavă și-o faci dun'icați-dun'icați, sâ dă la toți câti-un dun'icat sâ yin din ploscă.

Dacă-i din alt sat, n'irili vini 'n satu n'iresi șâ tragi la gazda nașului.

Apăi, când yin la n'ireasă, o gășasc pi n'ireasă displetită. Nașă o îmbracă, o chiaptănă, o 'mpletești șâ-i puni câti-un hir di tel.

Diminiața n'irili vini di la gazda nașului șâ n'ireasa di-acasă șâ sântâlnesc la biserică. La biserică zâvlili vând câti-un șâr di poami șâ cucoși di păpușoiu.

La biserică îi dă băetului, care ar' să hie diavor, băiracu șâ-l liagă c'o cămeșă.

(Băiracu-i un băț legat c'un peșchir șâ c'o bucată di balmă roș șâ'n vârș cu'n șumuioș di sâminoc și cu unu di busuioc).

Di la biserică sâ suie 'n căruță șâ pliacă 'n satu n'irilui. Duminică spre Luni sâ faci masa ai mari. Atunci n'ireasa șâ cu n'irili șâd dinaintea nașului c'un brăcăcel în digitili n'ici. Șâ lumânărili di cununie li țin în mână, pân n'ireasa mântuie di dat darurile.

După aia-i duci la culcari.

MOISE PARASCHIVA

* * *

Când m'am trezit eu în Calica, era biserică. Era un mocan, Ursuleț, ș'o făcut un pod, ș'o adus un clopot din România. Era pi-atunci mocani *briscăni*, carî umbla cu bontă. Era un popă, Vasile, bătrân preut, pi-urmă popa Toadîr, pi-urmă popa Scri-don, apoi popa Nichifor, apoi popa Dun'itru din România; tot din România unu, popa Ilie. Ii cântau moldoveneshi. Dascăli știu carti și cântau tot, moldoveneshi. Dădem pochilor, drept plată, o banișă di orș șâ una di grâu. Asta era. Școli era, da plătè oamini dascălu.

IFTODI DURBALĂ, de 76 ani
venit în Sarinasuf din Calica

* * *

Când am vînit eu p'aici, părțili aste erau populate. Tata mieu era cioban la un frate a lui tat-so lui Ștefan Nistor. Vara vără la munte, dincolo, în România șâ iarna vineu aici pi la sfântu Dumitru, șâ treceu aici în cotu Dunăvățului. Sub dealu Hagighiolui era puțu hogi. Acolo era pădure și era șaptizăci-optzăci d' tărle cu patru păr' la cinci mii di oi.

Pi-atunci lumia era proastă, nu ca acu. Cini ştie tatăl-nostru era mari lucru. Sâ duceu ciobani noştri în Hagighiol şâ zâce tata-nostru la pomană şâ vinè cu măgarii plini di colaci.

GHEORGHE BUCUR, de 65 ani

* * *

„Siciu” îi zicia Dunăvăfului. Oaminilor li sâ zâce *Zaporojeni*, şâ ţânè cu turcu. Când a călcat chicioru Rosului, i-o belit când cu războiu Săvastopului.

Noi stam în Dobrugia păr la Sfinţi, ş'apoi trecem în Țara-Românească. Ernam făr' nici un hir di pai, făr' nici un hir di orz. Oili mânca la drog; ala ţinè la iarnă tot verdi. Aici nu ţânè iarnă multă, ş'încolo era turcărie multă; aici era numar mocani şâ zaporojeni. La Măcin, la Hârşova, plătem treizăci di parali di oaie. Acolo era punturili pi undi trecem. Ungureanu a vinit din Calica, Visternianu din Visternia şâ Bulgari a vinit di la Fântâna Nedeli.

GH. BUCUR, de 65 de ani, venit în Sarinasuf din căt. Găisanca, com. Surdila, jud. Ialomița

* * *

Eu îs din Medenchiu, mama-i din Sâlistra, iar tată n'ieu îi din Niculițel. Aici când o vinit aldi tata, puţani casă era, şda acu io-tii ci sâlišti s'o făcut. *Caraibila* nu era. Ni temem di Turci că fura feti. Odată o fată sâ ducè cu căruţa la pascărie. S'o stricat căruţa şâ Turci au luat-o cu căruţa cu tot.

Când răzbelu, o plecat Tatarî ş'o buşat Ruşi di pi la Carorman, din baltă.

MOISE PARASCHIVA, 60 de ani,

* * *

Tata n'eu îi din Basarabia, di pi la Ceamaşan. Aici în sat întâi a vinit Ungureanu. Iarbă era aici. Işă odată atunci o sută douăzeci di pluguri din sat. Tătarî n'aveu yiti, că vinită di la Muscal. Pi-atunci plătem haragiu şasă franci. Băetu di la cinsprecî ai atunci plătè.

Trăie lumia bine. Acu stai pi baltă şâ mânânci mămăligă goală. Atunci ti ducei şâ pascărei, rănei copii. Atunci din partia yitilor era mai ghini. Acuş aici moari di foami şâ'n baltă îi

mânâncă câinii. De-aici și păr' la malu mări, păr' la Chiostengie-s numai yiti. Da atuncia yita era la câmp. O parti di merè arai șâ giunățati o pășteu vacili. Avei o oaie, două, o mulgei. Am avut herghelii, da acu nu mai avem nimic.

IFTODI DURBALĂ

* * *

Părinți n'ei di pi Tulcia sânt. In Tulcia au vinit din Rusâia. Era mai ghini atunci, câ șâ făcè pânia. O ducem ghini cu Tatari, câ ni'ngăduiem. Pi-atunci era casa lui Dorachi, Paladi șâ Cuimătru Gligori, șâ mai era o casă, o făcusă Ganea.

NASTASIA CREȚU, 55 ani, Beibugiac

* * *

Tata n'eu a vinit din Moldova cu vaci; îi zăcia Hudrii Buga. A vinit la Nălbantu ca burlac, șâ mama a vinit la Satu-Now. Cum s'o hi întâmplat, ci s'o hi făcut, nu știu, da s'o 'nsurat în Nalbantu, s'o dus în Muftiu, ci-o hi făcut pi-acolo.

In Visternia ne-a făcut pi noi. M'am insurat tot în Visternia. Auzăsăm că într'o săliște Turcu a lăsat să să facă sat. Am vinit și s-o făcut satu. Aicea era toloacă, era berechet pi-atunci; acu s'o strâmtat; s'o strâmtat, trăim greu. Avem vite înainte, herghelii; acu am perdut, că, vezi, nu plătem ca acu. S'au strâmtat locurile.

La vremea Turcului dădem dajdie, iușur, din zăce o baniță. Subașu avè odaie, casa di obștie; făcusem noi pentru subaș o odaie.

Când vinè timpul harmanului, plecau doi subași și măsurau, unu într'o maală, altu într'o maală. Ei dădeau cetulă și puiu rămânè la noi.

Erau tătari în maalaua asta, tot tătari. Lor li dăduse pământ statu lor. Stăm cu ii cum stăm cu vitireni acu.

Am fost și eu aici în sat primar, cum să chema pi-atunci: Ciorbagiu, și Moș Niculae al bătrân.

Când șâ făcè scandal, vinè jandari turcești di la Mamudia; câ șâ bătè lumea; lumi nu-i? Ni chema la conac, la Mamudia, unde-i adimistrația; ni 'ntreba: cum mergiți cu Tatari, cu lumea? nu s'apucă oție?

Când s'o aprochiet răzbelu, Tatari lua boi, caru, tot; da di la poliție îi țânè di rău. Tătari era viniți din Crâm, di la Ostopol. Nu ucidea, da lua cu sâla di la oameni.

GAVRIL VISTERNIANU, 77 de ani
din Sarinasuf

Era un popă di la Beștipia, popa Dumitru. L'aducem, înmormânta, pominia, făcè sfintili masli. Ma' aducem pi popa di la Mamudia.

După ci n'avem biserică, nici o casă, a fost un grec întripinor, care cumpăra ișurul, Vlădica Dionisie, și a luat ișurul ca întripinorie.

Când să-l ducă oameni la Tulcea, ipiscupul n'a vrut să-l ducă oameni di giaba și a dat doisprece poli.

Ion Bucur zîcè: vând eu casa cu doisprece poli. Ș'am luat casa. Cu moș Niculai bătrânul și moș Culea, trii inși, ne-apucăm și casa ceia o săpăm în pământ și facem biserică. Șa pi urmă a sfîntit-o ipiscupu Dionisie ș'a rămas tot biserică pân'a vinit România.

Când o vinit România, hiindcă cea veche trăgea grăsie, am sâlit cu moș Culea, — ma' era unu, moș Apalon la Mamudia, el o făcuse pi aia veche, — s'am început-o pi asta di az.

Mai ghini fînem sărbătorile, Duminicile; da acu, noi țanem, da iștia...

La răzbel am cumpărat cu popa Vasile o lotcă ș'am dus fimeile și copchii cu duba la fundu Razâmului.

La sfântu Gheorghe, câți ai or hi di-atunci, ni temem di Cazaci. Nu ni punem di pricină cu ii. Stăpânăria i-o stăpânit. Când s'o 'nterminat răzbelu, s'a 'ntors fiște care la locul lor.

GAVRIL VISIERNIANU

* * *

Obiceiurile celi vechi să țaneu la zâli mari: erau băuturili eftini; la Otoman oca Cuzăi era douăzeci di bani. Ni ducem cu pești, că era slobozenie, la Gălați, la Brăila. Auzăm că era Cuza care țanè Basarabia, că vineu oameni di-acolo. Spunè că era oca mari, li dădè la oameni pământ. Am auzât șa chiar noaptia când s'o dus din boerime să-l alunge. El o căutat să-i dărâm pi ciocoi șa pi boerimi șa pi mănăstiri. A găsit lângă o mănăstiri di maici un iaz plin di copchii.

'Cic'ar hi întrebat pi ciocoi cât pământ are țăranul. A zâs: zăci ictari. Cât a dat la țărani, a vrut să deie și la boeri.

Intr'o noapti s'o dus ciocoi la Cuza, l-o găsât dorn'ind; i-o zâs: iscălește că te făem. Noaptia o pus cai la trăsura șa l-o dus în străinătăți.

Aici era ghini șa vineu oameni di la Rusia undi lua douăzeci șa cinci di ai în armată, din Moldova, din Austria, Un-

garia. Uni vineu ciobani, pân sâ măriau șâ sâ'nsurau aici. Atunci erau fetili scumpi. Flăcăul dădea lui tatsu bani, haină, numa ca s'o eie, șâ-i zăceu bobacă.

La viti mai nu plătem nimic, numa la văcar. Da la oi dădem patru lei turcești. Un *beșlic* era un frang. *Altâlăcu* era șasă lei. Lirile era douăzeci di frangi șâ saiză di bani. Erau sferturi, jumătăți. Erau *icusari* cât patru frangi. *Rubelili* era unu, unu douăzeci. *Mamudelili* era șâ di cincizăci di frangi. Într'un rând, când m'am pominit, era bani nemțăști. Șâ când sâ yindê o vită, tare mult lucră bani nemțăști. Erau frumoși.

Ni robotem mult cu plugăria. Incep em pi la Sântă-Mărie șâ aram pân' îngheța șâ primăvara sămănam șâ mântuem. Sămănam grâu șâ orz. Nu era ghiuzluc, nu era sacară. N'aram primăvara, că nu era ovăz ca acu. Pământurili dădê câti douăzeci di kili la grâu; la orz mai mult.

Plugăria, câtă o facem acu, o făcêu șapte, opt plugari atunci. Mașani nu erau. Hambarâli plini cu pânî erau. Acu pământurili-s vechi.

GAVRIL VISTERNIANU

* * *

Peștili era mult, da nu era oprit. Dintr'o sută di kilugramuri lua zăci kilugramuri ori doi frangi, șâ peștili cel mult era atunci. Era morunaș. Acu nu-l văd, n-am mai văzut. A noștri, Români, nu păscuiau, numa Lipoveni. Undi-s az Rușii di la Dunavăț erau Tătari; după răzbel o vinit Ruși din baltă. Tătari nu păscuiau, nu s'acupau. *Mocani duceu oili 'n baltă șâ eșau primăvara în Dobrugia. „La Cot” așa îi zăcêm locului ista. Dobrugia era di la Băbă încolo. Acu îi zăc Băbădaua.*

Incoaci erau Tătari, acolo erau Turcii cii mulți.

Merèle erau distuli. Turcu avê sâlă di lumi, că erau pământuri multi.

Când bozgunu lu împăratu Nicolai, au vinit Bulgari din Basarabia. Pi-atunci plătem un ghir pintru armată. Vinê Turcu șâ ni scriê. S'împlinê douăzeci di ai, haide, ghiru pintru armată, cinci frangi în fiecare an, șâ știê.

Mama tot ari în Basarabia niamuri, în Broasca. A vinit niamuri di-acolo când răzbelu din Ostopol. A vinit numa cu videria șâ s'o dus înapoi.

GAVRIL VISTERNIANU

Pi vremuri nu era nici o școală. Vinè din România sau Rusâia câti un dizărtor, găsa câti-o casă șâ'nvăța pi băeți.

Fetili nu sâ ducea la școală. Da ci școală era aceia, că era rusască. Vinè câti un călugăr și'nvăța șâ școală românească, cu slovă vechi, că sâ mai zăpăcia pi la mănăstiri cu bețâia șâ-i alunga di-acolo. Plătem mai nimic. Sara dacă isau băeții, îi dădeu o oală di vin, o leacă di pâni. Da ci'nvățătură, ia numa sâ treacă vremea. Așa oameni învățați nu știu. Pochi vineu din Basarabia șâ Moldova. Sâ ma' aibă *dapłumi* di pochie nu sâ pomenia.

Aici era popa Năstase, da s'a dus la Mecin. Ipiscopul grecesc nu știu ce-a găsit, că s'a ucis mulți oameni. Bulgari a căpătat ipiscop bulgăresc șâ împinge pochi bulgărești piști ai noștri. Sâ dona Năstase s'a dus la Mecin șâ a vinit popa Manciu, bulgar, șâ dascăl bulgăresc. Pi urmă a vinit popa Vasăli, pe cari noi l-am făcut popă, cari citè șâ rusăști.

ION HUNCU 75 de ani
din Beibugeac

* * *

Din materialul lingvistic cules în Dobrogea în vara
anilor 1912—1913.

de

ALEXANDRU P. ARBORE
profesor la liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu

DIN ETNOGRAFIA DOBROGEI

Populațiunea Dobrogei după o hartă rusească

Sunt rare prilejurile când harta ne poate înfățișa, în afară de relieful pământului, și alte amănunte, nu numai de ordin etnografic, ci și de ordin istoric, cultural, statistic etc. De obicei pentru lămurirea unor asemenea chestiuni cercetătorul trebuie să facă apel la tot felul de informațiuni istorice, documentare, relațiuni de călătorii, statistice etc., care, cernute printr'o critică severă, ne-ar putea apropia de adevăr.

În cazul țărilor noastre chestiunea stabilirii unor atare probleme este cu atât mai dificilă, cu cât ne lipsesc arhivele orășenești unde timpul și cruțarea omenească ne-ar fi putut pune la îndemână izvoarele trebuincioase. Satele împrejurimilor ar fi fost pomenite și ele printre hărțile unor asemenea arhive, dacă ar fi existat, fiindcă relațiile dintre asemenea așezări ar fi făcut cu puțință păstrarea unor astfel de vești. Lipsind asemenea arhive, este dela sine înțeles că și lămurirea trecutului satelor noastre întâmpină greutate.

Iată deci întâlnirea unor hărți, care ar cuprinde însemnări de un ordin mai amănunțit decât cele obicinuite, trebuie să ne umple de bucurie, punându-le la cea mai severă contribuție, pentru a scoate maximul de informațiuni lămuritoare.

Așa fiind, va trebui să insistăm, după însemnătatea cuvenită, asupra unei asemenea hărți cum este harta rusească a statului major, alcătuită în vederea diferitelor

operațiuni războinice pregătite, și care ar fi putut avea teatrul de operațiuni în Principatele române sau în Peninsula balcanică.

Această hartă coprinde, față de vremea când a fost făcută, o mulțime de precizări uimitor de interesante, care, studiate cu băgare de seamă, ne-ar face să avem o idee foarte precisă asupra densității populației, asupra numărului de sate, asupra diferitelor așezări omenești etc.

Pentru problema etnografiei Dobrogei din preajma anului 1838, harta aceasta rusească—a cărei copie fotografică se află și la Academia română—înseamnă satele existente, cu numele lor, cu felul populației locuitoare—dacă erau creștini sau mahomedani,—cu numărul caselor sau al curților, precum și satele devastate și devenite pustii¹⁾.

După această hartă populațiunea Dobrogei nu se ridică atunci nici la 40.000 (patruzeci de mii) de locuitori. Neconținutele războaie, care se purtasera prin Dobrogea, făcuseră de bună seamă ca numărul locuitorilor să decrească într-o așa de simțită măsură. După urma unor asemenea vremuri de-abia mai rămăsese 5 locuitori pe km. p., ceea ce o și făcea să aibă înfățișarea unui nemărginit pustiu. Molke, în descrierea războaelor purtate de Ruși în Turcia europeană în anii 1828 și 1829, arată că în aceasta provincie nu erau mai mult de 300 locuitori pe mila pătrată. Măcinul avea 1000—1500 locuitori, Hârșova 4000, iar Constanța numai 40 de case locuite, cu toate că odinioară număra aproape 2000 suflete²⁾. Toate informațiunile călătorilor din aceiași vreme sunt unanime în a recunoaște lipsa locuitorilor și caracterul de pustietate a Dobrogei³⁾.

Trecând acum la ceea ce ne arată harta, vom găsi mai întâiu o serie de localități lângă care se arată nu-

1) Asupra acestei hărți vezi G. Vâlsan: *O fază în popularea țărilor românești* în Buletinul Societății Regale Române de geografie (1912)

2) Moltke, *Campaignes des Russes dans la Turquie d'Europe en 1828 et 1829* (Demmlr. ed Paris 1854) pg. 36, 75, 76, 79.

3) Al. P. Arbore: *O încercare de reconstruire a trecutului Românilor din Dobrogea* Constanța 1922 pg. 26—27 notele.

mărul de case, indicându-se câte odată și dacă locuitorii erau mahomedani. Înșirarea acestor așezări o vom face începând dinspre colțul nord-vestic al Dobrogei. Întâlnim următoarele sate:

Garvân 43; Văcăreni 64; Luncavița 34; Rachel 5-20; Isaccea 120, însemnată cu o semilună, ceiace arată că localitatea era locuită în majoritate de element turcesc; Fetești 5-20, localitate azi dispărută, care se afla la apusul satului Parcheș, pe șoseaua ce merge dela Babadag la Isaccea, acolo unde se întretaie cu drumul ce merge dealungul Dunărei, dela satul Parcheș spre Isaccea,—numele însă, după cum se vede, indică o localitate românească;—Parcheș 25; Somova 35; Cășla 5-20; Tulcea 113; Star-Tulcea (Tulcea veche) pe dealul dela apus al orașului de astăzi, 20; Prăslava 60; Carasuat (pe partea stângă a Dunărei) însemnat ca localitate; Turca Beștepe (Beștepea de astăzi) 39; Moldoveansca Beștepe (Mahmudia de astăzi) 72,—însemnată localitatea cu o cruce, ceiace arată în mod sigur elementul creștin;—Raia (Morughiolul de azi) 96; Dunăvățul (de sus) 40 (creștin); Sarnasăb 5-20; Caraibil 5-20; Sarighiol 5-20; Agighiol 42; Sarichioi 134 (creștin); Zebil 68; Congaz 30; Jenichioi 50; Kataloi 40; Telia 5-20; Teke-Frecățel-dera 5-20 (la nord de Trestenic); Trostenic 30; Nalbant 5-20; Adjabi 37 (la apus de Ienichioi); Camber 36; Gormaklei 48 (la nord de Camber, pe râul Taița, între Baschioi și Camber); Alibechioi 5-20; Velichioi 24 (pe râul Taița la sud de Akkadân); Ortachioi 5-20, mai la apus de Velichioi; Adkadân 24; Cifirkioi 5-20 (la apus de Adkadân); Maidanka (Medanchioi), (în pădure) 5-20; Hâtor (fermă între Niculițel și Medanchioi); Apânar, sat musulman cu 23 de case, Balabancea 5-20; Latațaia 5-20, (la sud de Luncavița pe apa Taiței); Jijila 50; Măcin?; Kamena, sat creștin, cu 67 case; Greci, locuit de mahomedani, cu 140 case; Iglia 5-20; Satu-nou (locuit de creștini) 22; Cernoe (creștini) 85; Laella 23; Douș 5-20; Isalar 40; Kardjelar 20; Koiom-Punar (creștini) 32; Roști (creștini) 35; Igramat (creștini) 28; Orumbeik 5-20; Cemșiler (creștini)

40 ; Roște (la apus de Roști) 20 ; Frecăței (Intr'un ostrov al Dunărei) 41 ; Duingi 111 ; Araklar (creștini) 42 ; Topala 28 ; Tukuroeia (Ciucurova) 5-20 ; Babadag 500 ; Vesterina 5-20 ; Enisala 5-20 ; cf. Gheorghe, localitate unde este cetatea de azi Enisala. Pe hartă e însemnată cu semnul cu care se înseamnă mănăstirea ; Karamanchioi 50 ; Pașa-Câșla 5-20 ; Jurilofca 20 ; Noia Slava 40 ; Star Slava 28 ; Teke, însemnată ca mănăstire ; Kamena 5-20 ; Ragman (creștini) 28 ; Câșla Lake Radja 5-20 ; Kalfakeui 5-20 ; Adjeimara 5-20 ; Testemel 23 ; Ekeui-baba 5-20 ; Delean-Keui 5-20 ; Kaiaba-dere (?) 5-20 ; Alifacâ 23 ; Saksoikola 5-20 ; Turbes 5-20 ; Koriș 5-20 ; Gaidar 20 ; Guserika (?) Biserica, o localitate însemnată pe hartă la punctul din lacul Razim care și astăzi se zice Bisericuța ; Krasni-Kolku (Crasnicolul) 5-20 ; Kalaorman (In deltă) 47 ; Kalamak, mai puțin de 5 case ; Karapelit 24 ; Akpelit, mai puțin de 5 case, (sau fermă) ; Sarai 5-20 ; Groapa-Ciobanului, mai puțin de 5 curți ; Hârșova 270 ; Kuciukkioi 40 ; Tatar-Rîmnik 5-20 ; Staroi-Rîmnik ? ; Inancișme 5-20 ; Tatar-Irimnik 47 ; Kasapkioi 50 ; Demidjia 25 ; Pereklia 5-20 ; Terzikioi 5-20 ; Atârnați 35 ; Topalo 37 ; Asanești 5-20 ; Balaban 23 ; Hator-Kurucelna ? ; Kadikioi 5-20 ; Ghilendjic ; Boasica 30 ; Stelniceni 42 ; Seimeni, mai puțin de 5 curți ; Kișla mai puțin de 5 curți ; Garaghirma (Carorman) 35 ; Bulgarskiei Amsalâi cu mai puțin de 5 curți ; Kustendje (Constanța) 68 ; Tazlu-dere 5-20 ; Cernavoda, sat cu mahomedani, 20 ; Kochirleni 5-20 ; Rassevata (Rasova) ? ; Kociuk Murfatlar 5-20 ; Laz Magaeri (Laz-Mahale) 5-20 ; Mahmetcia (Mahometcia) 5-20 ; Ieski-Bulbüler, mahomedani, 30 ; Kuciuk-Kaciamak. etc. Tot asemenea se continuă și peste vechea graniță a Dobrogei, spre Cadri-laterul de astăzi, pe care harta ri-l înfățișează cu aceleași amănunte, după cum am văzut că este reprezentată și Dobrogea-veche.

Războaiele dese, care avuseseră loc pe teritoriul Dobrogei, au adus o groaznică devastare a satelor. Mai cu seamă regiunea cuprinsă între lanțul de dealuri, acoperite cu păduri, ce se întind de la Măcin la Babadag și granița

veche a Dobrogei — Mangalia-Silistra — unde elementul mahomedan era mai numeros, a fost *pustiită cu desăvârșire de armatele rusești*.

Satele, pe care harta ni le arată ca devastate, pustii, sunt — urmând acelaș fel pe numerotare ca și mai sus, și din aceeași direcțiune — următoarele :

Frekăței; Taița, la apus de satul Niculițel pe apa cu acelaș nume; Ciamurli; Mustikioi; Ciamârli; Karamkeui; Potur; Beidaut; Saricek; Staraia Casemdja; Novaia Casemdja; Diolcer; Varuș; Kadoi Cășla; Musluești; Kartal; Arabil; Kaciamac; Tatar-Rimnik; Staroi-Rimnik; Karanasuf; Tariverdi; Topsopalocioiu; Căta-Harman (Ciatal-orman); Abjereiu; Satuchioi; Erkeuki; Kapodjioi; Sarăchioi; Iusbei; Tekeliști; Cikirdja; Baltăgești; Pazarlia; Kereclik; Star-Visterica; Novoe-Visterica; Siliște; Bardașa sau Servin; Dancichioi; Cășla-Ciordili-Ghilal; Cembekei; Dokuzolovoi; Karamurat; Ciacârâccea; Burleachi; Tasail; Tatar-Palas; Karlak; Kara-Durak; Uzunomat; Mamakiovi; Anadolkiioi; Congaz; Aliba-Ceair; Eski-Cialaneia; Eni-Cialaneia; Eski Borlat, Alakapu; Nazarcea; Asancea; Umircea; Evrenez; Turskie-Amsalăi; Peștera; Karakioi; Boiuc-Murfatlar; Asăi-Dorluk; Osman-Faku; Epbechioi; Odadji, Dautlar; Mahmutchioi; Orșan; Kabadân. etc.

După cum se poate constata din însemnarea hărții ca și din precizările călătorilor ce relatează despre Dobrogea, aceste sate fuseseră cu desăvârșire părăsite de către populațiune, care mai înainte era în mare majoritate musulmană. Ceia ce e foarte important de remarcat cu acest prilej este faptul felului cum au fost ocupate și de către ce fel de populațiune satele pe care le-am întâlnit ca pustii pe această hartă. Am arătat în altă parte ⁴⁾ că Bulgarii locuiesc în Dobrogea, în mod însemnat, deabia de la începutul veacului al XIX. În mase compacte se găsesc în regiunea marilor lacuri și anume în satele: Bașchioi, Beidaut, Canlă-Bugeac, Casimcea, Congaz, Caranasuf, Ceamurlia de sus, Ceamurlia de jos, Caramanchioi, Ca-

4) Al. P. Arbore: *Așezările Bulgarilor în Dobrogea* în Arhiva Dobrogei (1916)

sapchioî, Potur etc, Dintre acestea harta noastră ne arată ca pustiite pe următoarele : Beidaut, Casimcea, Caranasuf, Ceamurlia de jos, Ceamurlia de sus, Caramanchioi, Potur etc.

Prin urmare numai după 1828—1829, cam după 1833 ⁵⁾ când s'a întâmplat o emigrare înapoi a Bulgarilor din sudul Basarabiei, emigranți ce veniseră aici din părțile răsăritene ale Bulgariei din cauza persecuțiilor turcești, spre ținuturile de origină ale Bulgariei, s'au așezat majoritatea lor prin aceste sate pustiite precum și prin cele care numărau oarecari locuitori. Prin urmare în nici un caz, pentru ori și ce om de bună credință științifică, nu poate fi vorba, mai ales în aceste sate pomenite mai sus, despre o veche populațiune bulgărească sau despre „vechi” sate bulgărești cum susține D-l St. Romansky în lucrarea sa „*Le caractères ethnique de la Dobroudja*” pg. 173 din cartea de propagandă scrisă cu învățații bulgari în 1918 și intitulată „*La Dobroudja*”.

Vechimea elementului bulgăresc am dovedit-o după însăși mărturisirile învățaților bulgari, altă dată. Ceia ce ținem să subliniem de data aceasta este mărturia absolut neîndoelnică pe care ne-o înfățișează această hartă rusească, care vine să arate, înainte de lucrările lui Ionescu dela Brad și Le Jean, cum s'a succedat populațiunea în satele dobrogene, numărul și densitatea locuitorilor din acea vreme, reeșind din aceste constatări vițregia soartei care, din cele mai îndepărtate vremuri, s'a abătut asupra provinciei noastre transdanubiene.

Sibiu 1923 August 10

ALEX. P. ARBORE

profesor la liceul «Gh. Lazăr» din Sibiu

5) C. Irecek, *Das Fürstentum Bulgarien* pg. 50

BALADĂ

(PRANZ KUGLER)

*Pe malul strălucit al Saalei
Orașe mândre stau semeț;
Tavanele sunt dărâmate,
Prin săli doar vântul se abate
Și nori deasupra trec—drumeți.*

*Cu toți pierit-au cavalerii,
N'auzi să sune săbii, scut;
Dar călătorului se-arată
Pe piatra'n mușchi înfășurată
Făpturi gingașe din trecut.*

*Frumoși sunt ochii ce-ard acolo,
Râd guri—minuni—prietenos.
Privește el în zări ce-s stinse
Și stele'n ochi privesc aprinse,
Și-i vesel sufletul, voios*

*Târziu pornește călătorul,
Căci pleacă toți, ceasu-a sunat
El cântă cânturi de plecare;
„Rămâi cu bine”—aude, 'n zare
Batiste albe-au fluturat.*

Trad. de P. P. STĂNESCU

ODIHNA MORTILOR

(CHAMISSO)

*Se văd străvechi ruine
In codru'ntunecat;
Castele și orașe
Au fost pe-aici oda'.*

*Zac pietre măcinale
Acuma la pământ.
Visez, privind la ele,
La vremi ce nu mai sunt.*

*— „De ce, lărziu, în noapte
Printre ruini faci gropi?
A morților cenușe
Nu-i bine s'o desgropi!*

*O, slab copil al clipei,
Al vremii păs e-așa!
Pe morți îi lasă'n pace
Că nu-i poți deștepta.*

Trad. M. FRICOFIE

BUZĂU

Firește, n'am pretenția, o spun dela început, să desleg o chestiune așa de întunecată, cum este cea a lămuririi originii numelor de localități din Dacia-Traiană.

Totuși, contribuțiunii, oricât de mici în acest domeniu, nu pot decât să ușureze, fie și în parte, chestiunea atât de importantă a toponimiei dacice. Chiar stabilirea evidentă a unei origini mai nouă pentru unele nume de localități, pentru care s'a presupus că au o origine veche, că supt ele se ascund numirile de locuri, de râuri etc., despre care pomenesc istoricii și geografil cei vechi, tot va fi un câștig și încă, după modesta mea părere, unul mare, pentru că se va înceta a se face tot felul de dibuiri și de ipoteze, care de care mai neprobabile, și se va căuta pe alte căi și cu alte dovezi a se lămuri anume chestiuni, ce s'au legat de vechimea aceloră, precum de pildă, continuitatea elementului românesc în Dacia.

D-l Densușianu Ovid, vorbind în *l'Histoire de la langue roumaine*, I, pag. 298, spune cu privire la aceasta: „Dacă oarecare nume de râuri prezintă o anumită asemănare cu acelea ce ni sunt date de istoricii și geografil vechi, aceasta nu poate proba mare lucru. Ar trebui să se găsească forme, care să arăte prin fonetica lor particularități proprii limbii românești, pentru că numai în acest caz s'ar putea susține că elementul românesc continuă direct pe acela al epocii romane. Or, asemenea forme n'au fost produse încă, căci nu putem înțelege cum s'ar putea trage ceva din nume ca *Argeș*, *Olt*, care au fost citate deseori pe nedrept, pentru a dovedi că ele reproduc, după legile fonetice românești, pe vechile *Ardessus*, *Aluta*”.

Cred, că ce ne spune D-l Densușianu despre *Argeș*, *Olt*, se poate aplica și despre *Buzău*.

Despre *Buzău* s'a făcut încercarea de a-l identifica cu *Museos*, pomenit într'un singur document în actele sfinților, privitoare la înecarea Sf. Saba, ce se întâmplă la 2 Aprilie 372d.C. în urma prigonirilor pornite de Athanaric împotriva creștinilor :

«Παρέλαβον τὸν Σάβαν καὶ ἀπήγαγον πνῆσαι παρὰ τὸν ποταμὸν τὸν καλοῦ-
μενον Μουσεόν» Acta SS. April, vol. II, cap. 7» ¹⁾. Διὰ τοῦτο ἔφερον
αὐτὸν (pe sf. Saba) εἰς τὸν ποταμὸν Μουσατον καὶ ἐπιβάλλοντες etc (*Marele
Dicționar Geografic al României*. art. *Buzău*, pag. 96).

Mai multe considerațiuni se ridică împotriva derivării lui *Buzău* dela *Museos*.

Întâi o considerațiune destul de puternică și întemeiată este : *incertitudinea identificării râului „Museos“ cu „Buzău“*. Totul se întemeiază, în această privință, pe simple conjeturi. Ceva sigur nu avem, și nici nu putem avea, cu tot ce ne spun Șincai, Niederle, Tomaschek, Părvan, etc.

Apoi, este cu neputință ca *Buzău*, ținând seamă de legile fonetice ale limbei noastre, să derive dela *Museos*, presupunând că identificarea lor ar fi sigură. Am avea, în acest caz, o simplă coincidență de nume și atâta tot, fără ca de aici să avem dreptul a trage concluzia că *Buzău* este chiar *Museos*.

Mai departe. A admite una din celelalte forme propuse de învățații moderni, ca *Buseos*, de pildă, ar fi să ne luăm iarăși după presupuneri, după cum tot „presupuneri“ sunt și admiterea numelor de *Byzas*, *Byzis*, *Byzos*, ori *Byzis*, *Byzas*, propuse pentru „presupusul“ *Busèos*.

Dar să presupunem și noi un moment că *Buzău* este identic cu *Museos* ; apoi că acesta greșit ni-l dat în unicul document pomenit sub forma de *Museos* în loc de *Buseos*. Ce ar fi dat acest *Busèos* în românește, după normele fonetice ale limbei noastre ? Am fi avut în cel mai bun caz *Buseu*, *Busău*, în niciun caz *Buzău*. Acesta presupune un *Budzeu*, rezultat dintr'un prototip *Buzeos*, neatestat nicăieri, ci numai presupus de D-l V. Părvan, ²⁾

¹⁾ După V. Părvan *Contribuțiuni epigrafice la ist. creștinismului daco-român*, București 1911 pan. 157.

²⁾ *Considerațiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice*, Buc. 1923. pg. 12.

după presupusul grecesc *Bouzios*, pentru care de asemenea trebuie să admitem, tot prin *presupunere*, că se rostea *Buzeos* și nu *Vuzeos*.

După cum vedem, ne înecăm într'un noian de presupuneri și clădirile pe presupuneri, va recunoaște oricine, nu sunt solide.

Să considerăm acum cuvântul sub altă față, în lumina vieții poporului nostru și să vedem, dacă nu cumva origina lui nu-i mult mai modestă, și, fără a fi așa de veche, fiind mai nouă, este cu toate acestea mai românească și cântărește, pentru trecutul poporului nostru, tot atât de mult ca orice altă numire de localitate în care am descoperi un nume roman vechiu.

D-l Iosif Bălan, în *Numiri de localități* (Caransebeș) pag. 70, crede că ar putea deriva din slaveanul *buzov*=sărat. Socotesc că această derivare nu-i posibilă pentru cuvântul următor:

Buzov, Buzova, ne-ar fi dat românește *Bûzov* sau *Bûzova* dar nicidecum *Buzău*, tot așa după cum avem *Ostrov(o) Ostrova, Prâhova* etc., ținând seama de accent. Aci nu avem cazul lui *Brașeu*, pe care mulți îl derivă dela *Brașov*, unde accentul ar îndreptăți oarecum derivarea, deși prezintă greutatea mari. *Brașeu* ar presupune mai degrabă, dacă ar fi să-i admitem o origină slavă, o formă *Brașev* (cmp. Chișineu). Iar faptul că avem *Brașov* cu „ș” ne face să înclinăm mai mult, că forma primitivă în *Brașov* este *Brașeu*, iar origina acestuia trebuie căutată aiurea, poate în legătură cu *Bârsa Brăsa* (cfr. *Zemli Brăsi*, Sbornic, X^{II} pag. 49, 60 etc). În acest caz *Brașov* s'a format mai târziu din *Brașeu* după cum „Vârciorova” s'a format din „Vâr(f)cior”, cum spune D-l Giuglea undeva.

Apoi *buzov* nu poate da *Buzău* și pentru considerația despre care se va vorbi mai jos, că la origină avem *Budzdu* cu *dz*, ci nu cu *z*.

O altă etimologie pentru *Buzău* nu s'a propus, după cât mi-i cunoscut.

Înainte de a arăta părerea noastră, să vedem de când datează această numire.

Pentru întâia dată se amintește numele de *Buzău* la 1431 re spune D-l N. Iorga în *Geschichte des rumanischen Volkes I* pag. 166, ca târgușor și-i numit de Sași „*Bozamarkt*” și „*Bûssenmarkt*”, iar cel mai vechiu nume, pe care localnicii îl deteră

sună *Bozèu* și seamănă cu acela ce se leagă de numele râului și al localității de peste munți, numit după el».

Iar în „Marele Dicț. Geogr. al României“, art. *Buzău*, pag. 118, se spune că „În timpul lui Alexandru cel Bun, Buzăul exista ca târg sau oraș (1350)“.

Observăm că numirea de *Bozèu*, despre care D-l Iorga ne spune că-i cea dată de localnici și care deci ar urma să fie cea veche, o întâmpinăm în I. Bogdan „*Docum. și Regeste*“ *privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria*, Buc. 1903 pag. 33 o singură dată și care chiar dacă nu-i greșit dat în documente *Bozeu* pentru *Bazeu*, cum găsim tot în aceste documente (vezi, V. Nicolaescu „*Documente Slavo Române*“ Buc. 1905, pag. 142) și încă mai totdeauna, credem că rostirea cuvântului a trebuit totuși să fie *Buzău*, cu *u*, așa cum se aude în gura Buzuenilor. „*Bozău*“ în loc de „*Buzău*“, va fi fost o transcriere greșită, precum găsim deseori în documentele vechi *a pororea*, pentru *a pururea*; *on*, pentru *un* etc. Presupunem cel puțin. Cât privește formele săsești *Bozmarkt* și *Büssenmarkt* ele nu fac decât întăresc părerea, că multe nume proprii sunt rostite de fiecare popor, potrivit firei limbei acelui popor și nimic alta.

Punctul de plecare, după părerea noastră, în cercetarea originii unui nume de localitate trebuie să fie considerarea acelui nume după felul cum se pronunță de locuitorii acelei localități, în afară, bine înțeles, de cazuri sigure, în care acea numire va fi fost pronunțată altfel în trecut. În cazul ce ne preocupă, Buzuenii pronunță *Buzău* și nimic nu arată că străbunii lor, în trecut, vor fi pronunțat altfel.

Iar faptul că Moldovenii, cari păstrează în pronunțarea lor, în cuvintele de origine latină pe „*dz*“ în loc de „*z*“, îl rostesc *Budzău* și nu *Buzău*, arată că el face parte din cuvintele vechi românești, din cele de origine latină, ci nu din cele străine, intrate mai târziu, adică din cele care păstrează pe „*z*“. Așa în Neamț am auzit și D-l prof. N. G. Vasiliu, moldovean, mă asigură că se zice *Budzău*, cași *dzîsi*, *douăspriđași* etc., cu *dz*, ci nu „*z*“, ca în *zăbavă*, *necaz*, *zapis*, *Cuza*, etc.

Această constatare fonetică constituie a doua dovadă, că nu se poate deriva delă cuvântul *buzov*, propus de D-l Bălan. Ar

fi fost rostit în asemenea caz de Moldoveni *Buzău*, ci nu *Budzău*. El își are deci sorgintea într'un cuvânt românesc vechiu moștenit, ca *dzi* (=zi), *dzic* (=zic) etc.

Și chiar așa este.

Acest nume, *Buzău*, stă în strânsă legătură cu viața poporului românesc și își are origina, ca multe, foarte multe nume de localități și numiri topografice, în numele de persoană *Buza* sau *Buzea* (vechiu=*Budza*, *Budzea*) derivat după cum vom arăta mai jos dela cuvântul „buză”, pronunțat în vechime *budză*, cuvânt vechiu românesc, din epoca de formațiune a limbii noastre. În adevăr, după cum se știe, la toate popoarele, multe din numirile toponimice sunt date după numele de persoane. La Aromâni cunosc o sumedenie. Numele comunei mele natale *Avela* (Epir), este dat după *Vela*, nume de persoană; muntele *Vasilița* (Epir) este dat după deminutivul numelui de persoană *Vasil*, cași *Gugu*, *Lecă*, *Broți*, *Sărdinji* etc, nume topografice astăzi, altă dată cartiere ale Avelei, înainte de arderea orașelului acesta de către Albaneji pela sfârșitul sec. al XVIII-lea; și tot nume de persoane sunt *Aminciu*, *Sărac*, *Giurgia*, pentru a mă mărgini numai la acestea. Iar la Daco-Români numiri de localități după numiri de persoană sunt o mulțime. Chiar în Județul *Buzău* găsim o astfel de numire în *Giurgiu*, „izlaz”, unde pasc vreo 2000 de oi. (Marele Dicț. geogr. al României, art. *Buzău*, pag. 108). Nu mai stărui în această privință, căci „Marele dicț. geogr. al Rom.” abundă de asemenea numiri la fiecare pagină.

De ce atunci *Buzău* să nu-și aibă origina într'un nume propriu de persoană ca *Buza* sau *Buzea*, ambele uzitate și răspândite la Daco-Romani, și dela care se derivă, precum se știe, *Buzești*, *Buzilă*, *Buzei*, *Buzoaică*?

Și nu numai la Daco-Români găsim pe *Buza* și *Buzea*, ci și la Aromâni supt forma mai arhaică de *Budza*, pl. *Budzanjlji*; *Budzăși*, derivat dela *Budză*, și *Budzea*, pe cât îmi sunt mie cunoscute, căci vor mai fi. O familie aromânească *Budzea* se află astăzi și la *Scopia* și un tânăr al acestora urmează medicina la *București*.

Fără îndoială că în *Buza*, *Buzea*, arom. *Budza*, etc, avem un nume propriu, derivat dela „buză”, resp. arom. „budză” de unde și „buzat”, arom. „(m)budzat”, atât ca adj. cât și ca nume

propriu, întrebuințat ca poreclă aplicată cuiva, fie pentru caracteristica buzelor mari, fie pentru modul deosebit de a face buze mari, ca semn de nemulțumire și supărare.

Nume proprii la Români după părți ale corpului mai avem. La Aromâni *Fața* (Familia *Miti-Fața* din Pleasa și Corcea, Albania). Numele muntelui *Nărecea*, care se înalță spre sud de Bitule, ca continuare a muntelui *Munțel* din fața Nijopolei (Bitule) derivă dela *Nare* (=nas) și deasemenea se întrebuințează și ca poreclă pentru cei cu nasul mic sau turtit; *Ureaclje* (=ureche) este destul de cunoscut; *Grunju* (=bărbie), un renumit haiduc la Vlaho Clisura pela începutul sec. al 19 lea, caracterizat prin statura sa scurtă. *Gușa*, dela „gușe” (=gât) deși acesta se confundă cu deminutivul lui Sterghiu, Sterguș(a), prescurtat în *Gușa*. Poate și *Nas*, *Nasi*, ca poreclă, își are origina în cuvântul „nas”, care a existat odată și în Aromâna, cum arată numirea de *nas*, dată vârfului opincei, și numai întâmplător se raportează la numele de persoană *Nasi*. *Bucă*, familia *Bucă-Vală*, se află la Avela (Epir), dela cuvântul „bucă”, întrebuințat tot ca poreclă. În *Budz-Bucă*, nume de familie la Avela, avem pe *budză* și *bucă*; cași în *Budz(ă)-Buchi*. Forma *Buki* pentru *Bucă*, sa datorește influenței culturale a școalei grecești.

La Daco-Români de asemenea întâmpinăm asemenea numiri, cum arată *Ureche*, *Buzatu* și altele, încât, din acest punct de vedere, nu-i nicio greutate ca *Buză*, *Buzea* să derive de la „buză”.

Rămâne de explicat forma *Buzău* din *Buza*, *Buzea*.

În Aromâna, ce-i drept, avem numele muntelui *Culeu*, atât la Avela cât și la Sămărina, derivat dela numele de persoană *Cola*, prescurtat din *Nicola*.

S'a zis *Culău* la început pentru locul, muntele, unde obișnuia să-și pască turmele și să-și facă stânele, în timpul verei, celnicul *Cola* și apoi i s'a zis muntelui simplu *Culău*.

La Aromâni se poate forma dela un nume propriu de persoană, prin adăugirea sufixului *eu*, un nume care arată că ține de cel format.

Dela *Scupra* se zice *Scuprău* aceluia care aparține de fălcarea (seminția neamului) lui *Scupra*. Deci, toți cei înrudiți cu *Scupra* se numesc *Scuprăi*. Tot așa *Naseu*, pl. *Nasei* cei din

fălcareă lui *Nasi. Naseilji, Scupreilji* corespunde întocmai dacorom. *Năseştii, Scupreştii*.

Nu mă pot rosti dacă în acest sufix,—*eu*, trebuie să vedem pe lat. *eus* ca în : *igneus*, „de foc“, *paneus* etc., pentru că-l găsim şi la neogreci. Aşa în neogreacă se zice *οι Σκουπρέοι, οι Μπαλαματζίοι* (i Scrupei, i Balamacei), caşi aromâneşte, mai ales la Vlahii Sărăcăciani, cari, deşi vorbesc greceşte, dar se ştie că au fost Aromâni. Se poate prin urmare să fie o influenţă grecească în Aromâna, dar se prea poate să fie şi invers, cu atât mai mult cu cât în neogreceşte se întrebuinţează mai mult—*adhes*, în acest caz: *Papadhes, Afendadhes, Exarhadhes*.

Dacă în *Buzău* avem o derivare analoagă lui *Culeu Scupreu*, în care caz *Buzău* ar trăda o origine aromânească, ceea ce n'ar fi nici curios, nici neprobabil, nu mă pot pronunţa, în lipsă de alte dovezi. Oricum, derivarea lui *Buzău* dela *Buza, Buzea*, nu poate fi pusă de loc la îndoială şi nici nu se poate despărţi de felul derivării lui *Deleu* dela *Delea*, a lui *Penteleu* dela *Pentelea*, a lui *Ciocâlteu* dela *Ciocâltea* etc, fie că acest *eu* este sufix deminutival cu funcţia ce o are sufixul *el*,—cum găsim de pildă în *Irineu* alături de *Irinel*, fie că avem a face cu sufixul aromânesc despre care am vorbit mai sus.

Compară de asemenea pe *Auşeu* dela *Auş* (Dacor. I pag. 146), ¹⁾ nume de comună în Judeţul Bihor, plasa Aleşd, care, după părerea mea, este dat după numele propriu de persoană *Auş*. În Aromâna nume de persoană provenite din nume comune, arătând starea de vârstă, sunt des întrebuinţate. Aşa avem *Pap, Papa* (dela *pap*=„bunic“, lat. *pappus*), nume de familie la Avela, Nijopole şi aiurea. *Auş* (=bătrân, moş) de asemenea se aude în fălcareă Bardilor, Tesalia, regiunea Mălăcaşilor. Ducând vleaţă patriarhală, fraţii, însuraţi sau nu, nedespărţiţi, câtă vreme trăeşte capul familiei, tatăl sau bunicul care începe a fi *Auşul* „bătrânul, dela o vreme el este numit aşa de toţi nepoţii, ca semn de respect, nume ce i-l adresează apoi şi cei neînruţiţi, străinii, în cât cu vremea această numire rămâne ca nume de familie la fel ca numirea de „Bătrân“ ²⁾ din ţară. Tot aşa s'a născut *Lala* dela *lală*

1) D-l N. Drăgan.

2) În ţară cunosc o familie cu numele de «Bătrănu», avocat la Călăraşi.

= „unchiu“, sau *Totl*=familie în Viacho-Clisură, dela tot ¹⁾ „unchiu“.

Aceste considerațiuni mă fac să cred că nu trebuie să ne gândim că Buzău ar fi un nume de persoană, dat ca poreclă după „buzău“, adică „unul care pune buza“, unul care se «buzumflă», se supără, un fel de «buzilă» sau de „buzoiu“,—deși n'ar fi imposibil.

Oricum, încheierea sigură, care se desprinde, după părerea noastră, din cele de mai sus, este că *Buzău* n'are a face nimic cu „*Maseos*“ sau cu «*buzov*», și-i născut în sânul poporului nostru dintr'un radical *badz*—, care presupune un cuvânt curat românesc, moștenit, ci nu unul împrumutat, străin.

P. PAPAHAĞI

Membru corespondent al Academiei Române

1) În Vlachoclisura tot înseamnă și unchiu.

FLORA CRITICA

A

DOBROGEI

(continuare)

DE

IULIU PRODAN

Profesor la Academia de agricultură

DIN

CLUJ

FLORA CRITICA

DOBROGEI

Continuare

de

IULIU PRODAN

Publicat la Academia de stiinta

si

Cluj

natus, *H. mollis*, *Triodia decumbens*, *Phragmites communis*, *Molinia coerulea*, *Briza media*, *Poa pratensis*, *P. trivialis*, *Glyceria aquatica*, *Festuca elatior*, *Nephridium Aheliptheris*.

2) Aenatice: *Ranunculus circinnatus*, *R. Lingua*, *Nuphar luteum*, *Nymphaea alba*, *Hippuris vulgaris*, *Myriophyllum verticillatum*, *M. spicatum*, *Oenanthe Phelandrium*, *Hottonia palustris*, *Utricularia vulgaris*, *U. minor*, *Polygonum amphibium*, *Rumex Hydrolapathum*, *Ceratophyllum demersum*, *Hydrocharis Morsus Ranae*, *Stratiotes Aloides*, *Elodea canadensis*, *Sparganium ramosum*, *S. natans*, *Typha latifolia*, *T. angustifolia*, *Lemna minor*, *L. trisulca*, *L. gibba*, *L. pollyrrhiza*, *Alisma plantago*, *Sagittaria sagittifolia*, *Butonius imbellatus*, *Potamogeton natans*, *P. lucens*, *P. perfoliatus*, *P. pusillus*, *P. pectinatus*, *Zannichellia palustris*, *Najas marina*, *Chara aspera*, *C. hispida*, *C. polyacantha*, *Fontinalis antipyretica*, *Ricciocarpus natans*.

Trebuește remarcat, că unele dintre speciile proveniente în Norfolk, la noi nu se găsesc în cursul Dunărei, ci s-au îndepărtat, populând uneori chiar mlaștinele turbacee ale pădurilor. Așa prin păduri umede întâlnim: *Ribes rubrum*, *R. nigrum*, *Betula alba*, *Nephridium cristatum*, *Erica*, *Calluna*, *Pyrola rotundifolia*, *Hypnum*. Prin mlaștini turbace: *Nardus stricta*, *Valeriana dioica*, *Drosera rotundifolia*, *Sphagnum cymbrifolium*, *S. squarrosum*, *S. intermedium*, *Hypnum* etc. Mai îndepărtate de valea Dunărei sunt: *Ophioglossum vulgatum* prin împrejurimile Bucureștilor, *Sparganium natans* (Moldova)

Din flora țării noastre lipsesc următoarele specii palustre, prezente în Norfolk: *Viola palustris*, *Hypericum elodes* Huds, *Drosera anglica*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Oenanthe Lachenalii* Gmel. *Cnicus palustris* Hoffm. *C. pratensis* *Alisma ranunculoides*, *Apium inundatum*, *Juncus obtusiflorus* etc.

Invers, speciile a căror înșirare urmează, lipsesc în Norfolk, cu toate că se întâlnesc la noi: *Polygonum tenuiflorum*, *Typha angustata* Presl, *Aldrovandia vesiculosa*, *Trapa natans*, *Vallisneria spiralis*, *Marsilea quadrifolia*, *Salvinia natans*.

Din toate aceste comparații rezultă că:

- a) ambele aceste regiuni au o floră asemănătoare.
- b) în flora palustră a regiunii Norfolk lipsește cea mai comună plantă din țara noastră, anume: salcea albă (*Salix alba*).
- c) Comun ambelor regiuni e stuful, alcătuit în Norfolk din *Phragmites communis*, iar la noi din o formă a acestei spețe *Ph. communis* Trin. *flavescens* Grön et Godr.

d) Delta abondează în plante acvatice natante, asemenea râurilor mai mari ca Volga. În Norfolk grupa aceasta e mai slab reprezentată.

e) *Sphagnetul*, care se găsește în Norfolk, lipsește în deltă.

f) Imprejurarea, că în Norfolk lipsesc plante acvatice tipice, cu organizație străveche, ca *Aldrovandia vesiculosa*, *Trapa natans*, *Marsilea quadrifolia*, *Salvinia natans*, care nu s'au adaptat nici până astăzi condițiilor de traiu terestre,—ne îndreptățește la concluzia, că porțiunea inferioară a Dunărei, în deosebi Delta, e de origină mai veche decât regiunea Norfolkului.

În genere putem conchide, că Delta e regiunea cea mai veche a Europei, în care flora acvatică s'a păstrat în toată originalitatea ei, menținându-și speciile cele mai simple.

Litoralul maritim

Aici aparține porțiunea de teren cuprinsă între brațele Dunărei și frontiera Bulgariei. Ea e acoperită de dune nisipoase, întrerupte ici colea de coline mai înalte d. ex. în împrejurimile Constanței. Cele mai importante specii de litoral, din punct de vedere fitogeografic sunt: *Zygophyllum Fabago*, *Tournefortia Arguzia*, *Arthrocnemum glaucum* și genul *Frankenia*.

La Tuzla prin locuri nisipoase cresc: *Elymus sabulosus*, *Panicum miliaceum*, *Syrenia cana*, *Erysimum canescens*, *Plantago ramosa*, *Medicago marina*, *M. falcata*.

Ca plante târâtoare amintim: *Asperula humifusa* și *Silene pontica*, iar în societatea lor: *Astragalus varius*, *Stachys sideritoides*, *Centaurea arenaria*, *Inula hybrida*, *Eryngium maritimum*, *Falcaria vulgaris*, *Euphorbia Gerardiana*.

Prin nisipuri, aproape izolată se întâlnește *Euphorbia Peplis*, iar prin locuri mai umede și mai dosite: *Holoschoenus vulgaris*, și *Bolboschoenus maritimus*.

Prin terenuri umede și sărate întâlnim: *Spergularia salina*, *Crambe maritima*, *Mulgedium tataricum*, *Gypsophila trichotoma*, *Cakile maritima*, *Kochia hirsuta*, *Salicornia herbacea* var. *prostrata*.

La Constanța părțile nisipoase și înguste ale litoralului, expuse acțiunii talazurilor, sunt populate cu: *Cakile maritima*, *Crambe maritima*, *Atriplex nitens*, *Artemisia maritima* iar stâncile calcaroase cu *Zygophyllum Fabago*, *Tournefortia Arguzia*, *Cynanchum acutum*.

Pe colinele litoralului întâlnim: *Agropyron cristatum*, *Stipa capillata*, *Melica ciliata*, *Hordeum murinum*, *Bromus tectorum*, *B. Japonicus* var. *villosus*, *B. inermis*, *Diplachne serotina*, *Allium sphaerocephalum*, *A. flavum*, *Asparagus officinalis*, *Iris pumila* var. *lutea*, *Kochia prostrata*, *Portulaca oleracea*, *Delphinium Consolida*, *Alyssum hirsutum*, *Falcaria vulgaris*, *Statice tatarica*, *Sideritis montana*, *Euphorbia pannonica*, *Achillea coarctata*, *Cichorium Intybus*, *Xeranthemum annuum*, *Onopordon tauricum*, *Centaurea diffusa*, *C. juncifolia*, *C. solstitialis*, *Anthemis tinctoria*, *Echinops ruthenicus*, *Linosyris villosa*, *Hieracium robustum*, *H. umbellatum*, *H. foliosum*, *Taraxacum serotinum*, *Lactuca Scariola*, *Picris hieracioides*.

Porțiunea de litoral cuprinsă între Constanța și gurile Dunărei e străbătută de dune și nisipuri salifere.

* * *

Vegetația pădurilor

Pădurile Dobrogei, după situație, se împart în păduri inundabile și păduri, care se găsesc în regiunea deluroasă a țării.

a) Pădurile terenurilor inundabile

Aici aparțin în primul rând pădurile Deltei și ale insulelor care din punctul de vedere al arborilor predominanți, se împart în: Zăvoaie (*Salicetum*) și păduri de stejar (stejerișuri).

1) Zăvoaietele (*Salicetum*).

Ele sunt alcătuite din sălcii, dintre care predomină cea albă și o speță ibridă între *Salix alba* și *S. fragilis* = *S. excelsior* Host. Sălciile

acestea trăiesc prin deltă, precum și prin mocirlele din albia Dunărei, împedecând dărâmarea țărmurilor, care amenință să se surpe în urma sloiurilor de ghiață, care le isbesc în timpul ernii și a deselor revărsări, care uneori pădurile până la jumătatea înălțimei lor. În timpul acestor revărsări părțile cufundate ale plantelor dau rădăcini adventive, care rămân după retragerea apelor întotdeauna ca niște bărbigoare. Prin zăvoaie mai întâlnim încă și alte specii de sălcii și plopici ca: *Salix purpurea*, *S. viminalis*, *S. triandra*, *Populus alba*, *P. tremula* și *P. nigra*.

Un aspect interesant împrumută acestor zăvoaie modul de grupare al plantelor, care e în funcție de natură și de umiditatea solului. Ghiocii de pădure și ghiocii albi (*Leucojum aestivum*) sunt primii auguri ai primăverii; în urma lor apare rogozul (*Carex*) cu spicele lui negre sau brumării. Urmează apoi, rând pe rând, alte plante, care îmbogățesc în culori aceste zăvoaie atât de uniforme la început, ca: stânjineii galbini—*Iris pseudo-acorus*, *Lychnis-flos-cuculi*, cu florile de culoare fres. Mai spre vară apar: *Senecio paludosus*, *Euphorbia palustris*, Suprafețe întinse ocupă *Tanacetum vulgare*, care are niște flori galbene. Speciile de *Mentha* împreună cu murele—*Eubus caesius* și cu hameiul—*Humulus lupulus* alcătuiesc deșisuri de nestrăbătut. Spre toamnă apare *Glycyrrhiza echinata*.

Formațiuni mai închise alcătuiesc diversele specii de *Roripa* (*Roripa silvestris*, *R. amphibia*, *R. palustris*), *Althaea officinalis* (nalbă mare) *Lythrum salicaria*, *Eupatorium cannabinum*, *Valeriana officinalis*, *Phragmites communis*, Papura *Typha latifolia* și *T. angustifolia*, *Carex*, *Scirpus lacustris* (Pipirig de mociță) *Scirpus maritimus*, (Pipirig de mare) *S. radicans*. Pâlcuri mai mici alcătuiesc diverse specii de *Heliocharis* (*H. acicularis*), *Thalictrum flavum*, *Solanum nigrum*, *Taraxacum officinale*.

Dintre arbori, în afară de plopici și sălcii, se mai găsesc sporadic: frasini, ulmi, specii de *Quercus*, apoi destul de frecvent *Cățina roșie*—*Tamarix gallica*, care se aseamănă cu *Thuja*.

Toate speciile zăvoaielor se caracterizează printr-o extraordinară putere de vegetațiune, ceea-ce contribuie ca statura lor să fie neobișnuit de înaltă, iar organele mult mai robuste, încât în unele cazuri—*Roripa palustris*—ele abia se mai pot recunoaște.

2) Pădurile de stejar

Păduri de stejar în Deltă se găsesc în deosebi pe grindurile Caraorman și Letea. Esența principală a pădurii Letea e *Quercus pedunculata*, la care se alătură *Quercus conferta* (Gârnița), *Fraxinus coriariaefolia* Scheele Fr. *Pallisiae* Willmott? Lângă lacul Boian găsim Fr. *excelsior* L. var. *oxycarpa* Willd. Izolat se întâlnește *Pirus communis*, iar în grupe *Populus alba*, *P. nigra* și *Alnus glutinosa*. Prin locuri mai joase se postează: *Salix triandra*, *S. cinerea*, *S. rosmarinifolia*.

Tufișurile acestor păduri se compun din: *Berberis vulgaris*, *Crataegus monogyna*, *Prunus spinosa*, *Ligustrum vulgare*, *Rhamnus frangula*, *Hippophae rhamnoides*. În unele depresiuni se întâlnește *Tamarix gallica*, iar pe arbori *Periploca graeca* și *Vitis vinifera*. Pe stejar trăiește *Loranthus europaeus*. Prin păduri se găsesc: *Cannabis sativa*, *Cucubalus bacciferus*, *Nepeta cataria*, *Melampyrum arvense*, *Lathyrus platyphyllos*, iar prin pășunile nisipoase, dar jilave ale acestora: *Asparagus polyphyllus*, *Thalictrum flavum*, *Verbascum nigrum*, *Galium rubioides*, *Scu-*

tellaria galericulata, *Veronica longifolia*, *Teucrium Scordium*, *Melilotus albus*, *Geranium divaricatum*, *Vincetoxicum officinale*, *Cichorium intybus*, *Senecio cruceifolius*, *Picris hieracioides*.

Ici colo se întâlnesc și plante arenarii: *Plantago ramosa* și *Thesium ramosum*.

Prin pășunile uscate-nisipoase ale grindurilor se află: *Medicago falcata*, *Asperula setulosa*, *Helianthemum vulgare*, *Polygonum arenarium*, *Tribulus terrestris*, *Corispermum nitidum*, *Tragus racemosus*, *Eragrostis psaeoides*.

Pâlcuri mai mici sau mai mari alcătuiesc: *Silene alites*, *Dianthus polymorphus*, *Linum austriacum*, *Chondrilla juncea*, *Crepis rhoedifolia*, *Onosma arenarium*, *Echinospermum lappula*, *Linaria genistifolia*.

Singurul reprezentant din familia Gnetaceelor este *Ephedra distachya*; se mai găsesc încă: *Salsola Kali*, *Erigeron acer*, *Centaurea arenaria*, *C. rhenana* și *C. spinulosa*. Chiar speciile de *Allium*, *A. guttatum*, au tendința de a se ramifica în tufe. Tulpini mai puțin ramificate găsim la: *Hieracium praecaltum*, *Veronica spicata*. Dintre Graminee se găsesc: *Andropogon Ischaenum*, *Cynodon dactylon*, iar mai rar: *Erianthus strictus*.

Vegetația arenarie-sărată e reprezentată prin: *Euphorbia paralias*, *Gypsophila trichotoma*, *Artemisia santonicum*, *Statice Gmelini* și *S. caspica*, *Cyperus pannonicus*.

Soluțiilor saline rezistă foarte bine *Panicum crusgalli*. Reprezentanții florei ruderales sunt: *Delphinium consolida*, *Xanthium strumarium*, *X. macrocarpum*.

Tot aici trebuie să amintim insula lui Ovidiu, din lacul Mamaia, care e acoperită în mare parte cu trestie. Extensiuni mai reduse are *Quercus robur*, cu care se asociază *Ulmus laevis*, *Sambucus nigra*, *Prunus spinosa*, *Prunus Cerasus*, apoi *Vitis vinifera* sălbatică.

Prin pădurile artificiale de salcâm întâlnim: *Alliaria officinalis*, *Chelidonium majus*, *Conium maculatum*, *Urtica dioica*, *Lappa major*, *Cannabis sativa*, *Leonurus cardiaca*, *Galium Aparine*, *Helianthus tuberosus*. Prin locuri umede: *Sonchus palustris*, *Epilobium hirsutum*. Arborii și tufele sunt răspândite și incolăcite de *Bryonia alba*, *Calystegia sepium*, *Humulus lupulus*.

Tot la acest capitol vom menționa și păduricea dela Sinoe alcătuită din salcâmi.

b) Pădurile regiunilor deluroase

Acestea cuprind partea nordică a provinciei și anume hotarele comunelor Juriloea, Casimcea, Topolog, Atmagea, Cerna, Măcin, Isaccea și Camena. Păduri mai extinse se găsesc în apropierea localităților Țiganca, Cerna, Nicolifel și în hotarele comunelor Babadag și Ciucurova. În genere limitele de extensiune ale acestor păduri sunt reprezentate prin comunele Galați și Jurilovca. Excepțional numai întâlnim păduri în porțiunea mijlocie a Dobrogei, ca de ex. în hotarele comunelor Dobromir și Tekeliși.

În Dobrogea, poalele dealurilor de obicei sunt libere de păduri; acestea ocupă mai ales muchiile dela o anumită înălțime numai, sau chiar vârful lor. Până la acea limită, muchia e acoperită cu livezi și pășuni, sau chiar cultivată. Plantele agricole, care prosperă mai bine pe aicea sunt: porumbul, orzul, fasolea, une-ori chiar și vița de vie (Nicolifel, Sărica, Babadag), tutunul (Măcin, Babadag etc.), apoi pomii

(Cerna). Prin poienile pădurilor se cultivă uneori păpușoiul, orzul, cartofi (Babadag), vița de vie (Babadag).

Esența principală a pădurilor de aici e *Quercus pedunculata*, *Carpinus betulus*, *Tilia tomentosa* (Țiganca). Coastele petroase și aride sunt populate de *Carpinus orientalis*, *Quercus pubescens*, *Fraxinus ornus*. În compoziția acestor păduri mai intră: *Quercus sessiliflora* (marginea pădurilor), *Ulmus glabra* și var. *suberosa*, *Acer campestre*, *A. tataricum*, *A. platanoides*, *Tilia cordata*, *T. pallida*, *T. platyphylla*, *Prunus Mahaleb*, *P. Avium*, *Corylus Avellana*, *Viburnum Lantana*, *Cornus mas*, *C. sanguinea*, *Crataegus Oxyacantha*, *C. monogyna* var. *laciniata* STEV., *C. pentagyna* pe marginea pădurii dela Țiganca, *Staphylea pinnata*, *Evonymus vulgaris*, *E. verrucosus*, *Pirus Malus*, *P. communis* var. *Pyraster*, *Sorbus torminalis*. Pe marginea pădurilor precum și prin poieni aflăm un arbore solitar, important din punct de vedere fitogeografic *Pirus elaeagrifolia*.

Partea din spre stepă a acestor păduri o ocupă *Cotinus Coggygria*, *Quercus pubescens* var. *crispata*, *Prunus nana*, *P. fruticosa*, *P. spinosa*, *Pirus communis* var. *Pyraster*, *Carpinus orientalis*; la Cerna se mai găsește în plus *Spiraea crenata*. Printre copacii mai rari întâlnim: *Fagus silvatica* (Lunca vița 80—100 exemplare), *Juglans regia* (Greci și Babadag). Pe marginea pădurii Babadag: *Syringa vulgaris*. Prin văile mai joase prosperă: *Populus alba* (Lunca plopilor) și *P. tremula* (Țiganca).

Dintre plantele de primăvară amintim pe următoarele: *Nectaroscordium bulgaricum* (Cerna), *Allium ursinum*, *Galanthus nivalis*, *G. plicatus*, *Anemone ranunculoides*, *Isopyrum thalictroides*, *Scilla bifolia*, *Asarum europaeum*, *Glechoma hirsuta*, *Corydalis silvensis*, *C. cava*, *C. Marschalliana*, *Viola odorata*, *V. silvestris*, *V. alba*, *V. mirabilis*, *Pulmonaria officinalis*, *Polygonatum vulgare*, *P. multiflorum*, *Symphytum tauricum*, *Dentaria bulbifera*, *Veronica hederifolia* (uneori se înmulțește din cale afară) *Gagea arvensis*, *G. minima*, *G. lutea*; ceva mai târziu apar *Arum maculatum*, *Epipactis latifolia*, *Asperula odorata*, *Lathyrus aureus*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Lamium maculatum*, *Ajuga genevensis*, *Moebringia trinervia*, *Mercurialis perennis*, *Cephalanthera alba*, *Neottia nidus avis*, *Platanthera bifolia*, *Sanicula europae*, *Potentilla micrantha*, *Geum urbanum*, *Vicia sordida*, *Ajuga reptans*, *Parietaria officinalis*, *Alliaria officinalis*. În pădurea dela Țiganca întâlnim *Silene viridiflora* cu flori verzi, *Poa nemoralis*, *Fragaria vesca*, *Veronica Chamaedris*, *Scrophularia Scopoli*, *Campanula persicifolia*, *Brunella vulgaris*, *Mercurialis perennis*, *Lathyrus niger*, *Brachypodium silvaticum*, *Hedera Helix*, *Paeonia peregrina* și *Melica natans*.

Din luminisuri și pe marginea pădurilor: *Luzula campestris*, *Hypericum hirsutum*, *Epilobium angustifolium*, *Lapsana communis*, *Carex muricata*, *Poa bulbosa* var. *vivipara*, *Rumex Acetosa*, *Thlaspi perfoliatum*, *Hieracium silvaticum*, *Rubus Mrazecii*, *Silene nemoralis*, *S. italica*, *S. viridiflora*, *Smyrnium perfoliatum*, *Aegopodium Podagraria*, *Carpesium cernuum*;

La Babadag pe marginea pădurilor și prin poieni se găsește *Gobelia alopecuroides* de origine asiatică. Prin pădurile dela Consul și anume prin locuri umede acoperite cu mușchi crește *Geranium lucidum*, *G. Robertianum* și *Lactuca muralis*, iar la Babadag, în condițiuni identice: *Epilobium montanum*, *Campanula Trachelium*, *Physocaulus nodosus* etc.

Păraiele pădurilor de care ne ocupăm seacă de obicei în timpul verii, iar albia răcoroasă a lor o ocupă feregele iubitoare de umbră. Așa d. e. la Luncavița întâlnim: *Scolopendrium vulgare*, iar în apropierea mănăstirii Cocos: *Polypodium vulgare*, *Asplenium Trichomanes*, *A. Ad-*

anthum nigrum, *Cystopteris fragilis*, *Nephrodium Filix mas*. Văile ceva mai umede preferă: *Geranium phaeum*, *Veronica serpyllifolia*, *Carex remota*. Prin păraele dela Țiganca și Niculițel întâlnim *Petasites officinalis*, care atinge adeseori înălțimea de 1 m. apoi *Equisetum maximum*, *Geranium phaeum*, *Stachys silvatica*, *Cardamine impatiens*, *Allium ursinum*, *Geranium Robertianum*, *Lactuca muralis*, *Circaea lutetiana*, *Phallus impudicus*, *Milium effusum*, *Carex remota*, *Sambucus ebulus*, *Calystegia sepium*, *Plantago major*, *Urtica dioica*.

Pe lângă izvoare (pădurea Țiganca la Urloaia) întâlnim: *Circaea lutetiana*, *Ranunculus repens*, *Epilobium adnatum*, *Scirpus silvaticus*.

Între Țiganca și Greci (aproape de Urloaia) pe marginea unui mic lac se postează: *Alisma plantago*, *Typha latifolia*, *Lythrum salicaria*, *Stachys palustris*, *Lysimachia nummularia*, *L. vulgaris*, *Scrophularia alata*, *Galium palustre*, *Lycopus europaeus*, *L. exaltatus*.

Curăturile pădurilor

Prin curături la Niculițel întâlnim: *Paeonia peregrina*, *Potentilla recta*, *Geum urbanum*, *Epilobium angustifolium*, *Glechoma hederacea*, *Verbascum australe*, *Vincetoxicum laxum*, *Trifolium diffusum*, *T. medium*, *Lathyrus niger*, *L. aureus*, *Galium Aparine*, *Anchusa officinalis*, *Myosotis arvensis*, *Artemisia Absinthium*, *Centaurea salonitana*, *Inula salicina*, iar în timpul primăverii: *Viola alba* și *V. dorata*; mai târziu ceva: *Achillea Neilreichii* și *A. pannonica*. Urmează apoi o întreagă serie de plante, ca: *Bromus inermis*, *Melandrium album*, *Lychnis coronaria*, *Agrimonia Eupatoria*, *Trifolium pannonicum*, *T. arvense*, *T. medium*, *T. pratense*, *Lathyrus megalanthus*, *L. pratensis*, *Vicia sordida*, *Lavatera thuringiaca*, *Origanum vulgare* var. *barcense*, *Salvia verticillata*, *Campanula persicifolia*, *Galium Aparine*, *Knautia arvensis*, *Artemisia austriaca*, *Anthemis arvensis*, *Centaurea spinulosa*, *Carlina vulgaris*, *Inula salicina*, *I. hirta*, *Senecio Jacobaea*, *Echinops commutatus*.

Porțiunile de teren mai petroase și mai stâncoase, diseminate prin păduri, sunt populate cu: *Geranium Robertianum*, *Lactuca muralis*, *Ligustum vulgare* și *Evonymus*; prin păduri mai deschise se ivesc: *Gagea saxatilis*, *Thalictrum aquilegifolium*, *Cotoneaster vulgaris*, și ferege ca, *Polypodium vulgare*, *Asplenium septentrionale*, *A. Ruta muraria*, *A. viride*. Flora ruderală e reprezentată prin: *Anthriscus trichosperma*.

Poenile petroase mai extinse îmbracă o haină verde, alcătuită (Țiganca) din: *Festuca pseudovina*, *Iris pumila*, *Silene compacta*, *Scleranthus dichotomus*, *Dianthus giganteus*, *Potentilla argentea*, *Verbascum austriacum*, *Veronica spicata*, *Smyrniurn perfoliatum*, *Trifolium campestre*, *T. diffusum*, *Achillea coarctata*, *Centaurea Kanitziana*.

Rezultă din cele expuse, că Dobrogea în genere e săracă în păduri. Acest inconvenient s'a ameliorat într-o-câtva prin împădurirea locurilor nisipoase, a cătunelor, și a altor teritorii. Totuși, pentru-ca împăduririle artificiale să-și ajungă scopul, va trebui ca să se întrebuițeze numai esențe băștinase, ca *Quercus pedunculata* *Q. pubescens*, *Tilia tomentosa* etc. Din punct de vedere economic teiul are mai puțină importanță decât primele 2 specii; totuși, în unele părți (Țiganca-Cocoș, Țiganca-Greci) ocupă teritorii estinse: lucrul acesta trebuie pus pe seama unei greșite amenajeri în parte, care însă nu e exclus să aibă în vedere promovarea stupăritului ce se face prin aceste ținuturi. În acest caz, corect ar fi, din punct de vedere silvic, ca să se împădurească cu tei acele coaste în primul rând, care nu oferă condiții propice altor esențe mai valoroase și mai rentabile. Ele ar juca și rolul

de păduri protectoare, împiedecând năruirea stâncilor și formarea râpelor. Contra vântului esențele cele mai potrivite pentru coastele repezi și aride ar fi: *Carpinus divinus*, *Fraxinus ornus*, *Prunus*, *Crotaegus monogyna*, *Comus sanguinea*, *Evanymus europaeus* etc. și numai la adăpostul acestora: *Tilia tomentosa*. Aceste împăduriri corespund deci unei duble probleme. Căci, pe deoparte, populează golurile născute printre tei, iar pe de altă parte calmează urgia vânturilor. Procedura aceasta are și în natură o analogie, căci și natura favorizează în primul rând formarea tufișurilor și abia mai în urmă pe aceea a pădurilor. Mai târziu asemenea păduri protectoare s'ar putea înlocui cu altele mai rentabile din punct de vedere economic.

Pe lângă toată atențiunea ce se dă pădurilor din partea statului și a unor particulari, se observă totuși numeroase greșeli în amenajarea lor. Așa la Greci și Luncavița d. e. și astăzi se introduc vite în păduri, cu deosebire capre, care cauzează daune enorme. Un alt păcat de amenajare e, că pe coastele repezi încă se fac tăieri, ba chiar și pe pșcurile dealurilor, ceea-ce e inadmisibil, dată fiind enorma greutate de regenerare în asemenea condițiuni. A treia eroare ce se comite e aceea, că nu se observă acea regulă imperativă, cunoscută în general de bună, care consistă în acea, că ordinea tăierii trebuie astfel aranjată, că acea parte a pădurii este a se tăia prima dată, care zace în partea opusă vântului predominant în ținutul respectiv. Efectul e, că arborii mărginași suferă foarte mult pe urma vântului, indeosebi teiul. Numeroasele ramuri frânte ale teilor, cari se găsesc pela marginea pădurilor ne dau indiciile cele mai sigure, că lucrurile se petrec întocmai.

Fânețele și pășunile pădurilor

Porțiunile de teren mai petroase imbracă uneori un covor verde, care, devenind tot mai des, dă naștere unor pășuni și fânețe petroase, a căror floră e reprezentată prin următoarele plante (8 Iulie între Țiganca și Cerna): Predomină de obicei *Achillea Neitreichii*, căreia se asociază: *Chrysopogon Gryllus*, *Gagea saxatilis*, *Cerastium bulgaricum*, *Anemone montana*, *Herniaria glabra*, *Lychnis coronaria*, *Hypericum elegans*, *Dianthus Armeria*, *Herniaria Besseri*, *Rumex Acetosa*, *Filipendula hexapetala*, *Brunella alba*, *Plantago lanceolata* var. *hungarica*, *Centaureum minus*, *Euphorbia pannonica*, *Trifolium campestre*, *T. diffusum*, *T. medium*, *Verbascum banaticum*, *Lophosciadium meifolium*, *Campanula glomerata*, *C. macrostachya*, *C. Rapunculus*, *Hieracium auriculoides*, *H. setigerum*, *Tausch. ssp. pseudoechioides* N. P.

Prin pășunile pădurilor dela Nicolitel Intâlnim: *Phleum phleoides*, *Muscari comosum*, *Hypericum perforatum*, *Polygala vulgaris*, *Potentilla argentea*, *Agrimonia Eupatoria*, *Rubus tomentosus*, *Dianthus Armeria*, *Viscaria vulgaris*, *Digitalis lanata*, *Origanum vulgare*, var. *barcense*, *Salvia verticillata*, *Clinopodium vulgare*, *Veronica prostrata*, *V. spicata*, *Echium rubrum*, *Trifolium repens*, *T. ochroleucum*, *T. diffusum*, *T. campestre*, *T. alpestra*, *Plantago lanceolata*, *Campanula Rapunculus*, *Knautia macedonica* var. *atro-rubens*, *Anthemis tinctoria*, *Tragopogon orientalis*, *Centaurea stenolepis*, *Carlina vulgaris*, *Achillea Millefolium*, *Inula salicina*, *L. hirta* iar prin fânețele dintre Măcin și Greci: *Bromus subsquarrosus*, *B. squarrosus* var. *villosus*, *Allium sphaerocephalum*, *Viola arvensis*, *Lychnis coronaria*, *Potentilla taurica*, *Fragaria vesca*, *Paeonia peregrina*, *Trifolium diffusum*, *T. expansum* W. K., *Ajuga Laxmanni*, *Clinopodium vulgare*,

Vinca herbacea, *Campanula Rapunculus*, *Knautia macedonica* var. *atrorumbens*, *Senecio vernalis*, *Artemisia austriaca*, *Achillea Neilreichii*, *A. pannonica*, *Anthemis tinctoria*, *Inula germanica*, *I. oculus Christi*.

Fânețele dintre Medanchioi și Ortachioi sunt populate cu *Orchis Morio*, *Trinia Kitaibelii*, *Salvia Aethiopis* etc, iar între Ortachioi și Akpunar întâlnim: *Hypericum elegans*, *Haplophyllum Biebersteinii*, *Isatis tinctoria*, *Artemisia campestris*, *Helichrysum arenarium*.

La Alibeichioi pe muntele Consul se găsesc: *Milium vernale*, *Melica ciliata*, *Festuca pseudovina*, *Stipa Tirma*, *Arum maculatum*, *Platanthera bifolia*, *Iris pumila* var. *flava*, *Polygonum dumetorum*, *Geranium columbinum*, *G. sanguineum*, *Herniaria glabra*, *Scleranthus dichotomus*, *Silene nemoralis*, *S. italica*, *Dianthus giganteus*, *Althaea cannabina*, *Linum tenuifolium*, *Hypericum perforatum*, *Prunus Mahaleb*, *Potentilla argentea*, *Rosa spinosissima*, *Paeonia peregrina*, *Thalictrum aquilegifolium*, *Ranunculus illyricus*, *Turritis glabra*, *Alliaria officinalis*, *Syrenia cuspidata*, *Sisymbrium orientale*, *Alyssum rostratum*, *A. desertorum*, *A. calycinum*, *Camelina silvestris*, *Vinca herbacea*, *Siler trilobum*, *Seseli varium*, *Verbascum phoeniceum*, *Veronica Teucrium*, *Trifolium arvense*, *T. diffusum*, *T. procumbens*, *Convolvulus Cantabrica*, *Fraxinus Ornus*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Onosma setosum*, *Echium altissimum*, *Glechoma hirsuta*, *Ajuga Laxmanni*, *Phlomis tuberosa*, *Salvia nutans*, *Scutellaria orientalis*, *Campanula glomerata*, *C. Rapunculus* var. *spiciformis*, *Centaurea napulifera*, *C. salonitana*, *C. jurineifolia*, *Anthemis tinctoria*, *Tragopogon dubius*, *Senecio vernalis*, *Leontodon asper*, *Crepis rhoeadifolia*, *Kentrophyllum lanatum*, *Inula hirta*, *I. oculus Christi*, *I. ensifolia*, *Hieracium echiodes*, *H. umbellatum*.

Între Camber și Babadag, prin fânețele pădurilor se găsesc: *Erysimum canescens*, *Dianthus collinus*, *Linum tenuifolium*, *L. hirsutum*, *L. austriacum*, *Digitalis lanata*, *Astragalus ponticus*, *Trigonella coerulea*, *Salvia Aethiopis*, *Campanula persicifolia*, *C. glomerata*, *Bupleurum apiculatum*, *B. junceum*, *Galium Schultesii* var. *pubescens*.

Sunt interesante fânețele din pădurea Babadagului: *Phleum phleoides*, *Melica ciliata*, *Polygonatum latifolium*, *Veratrum nigrum*, *Muscari comosum*, *Iris variegata*, *Orchis purpurea*, *Himantoglossum hircinum*, *Arabis hirsuta*, *Sisymbrium orientale*, *Syrenia nana*, *Alyssum alyssoides*, *A. desertorum*, *Brassica elongata*, *Hesperis runcinata*, *Fraxinus Ornus*, *Carpinus Betulus*, *Quercus Robur*, *Staphylea pinnata*, *Evonymus verrucosus*, *Poligala major*, *Clematis Bitalba* var. *crenata*, *C. integrifolia*, *Anemone silvestris*, *Adonis vernalis*, *Thalictrum aquilegifolium*, *T. flavum*, *Paeonia peregrina*, *Delphinium fisum*, *Sorbus torminalis*, *Pirus communis* var. *Pyraster*, *P. elaeagrifolia*, *Prunus nana*, *Crataegus Oxicantha*, *Agrimonia Eupatoria*, *Rubus tomentosus*, *Euphorbia virgata*, *E. villosa*, *E. epithymoides*, *Silene Otites*, *Dianthus collinus*, *Kohlruschia prolifera*, *Lychnis coronaria*, *Anchusa officinalis*, *Parietaria officinalis*, *Salvia austriaca*, *Scutellaria altissima*, *Satureja Acinos*, *Orthantha lutea*, *Origanum vulgare* var. *barcense*, *Teucrium Chamaedrys*, *Thymus Marschallianus*, *Convolvulus sepium*, *Globularia Willkommi*, *Onobrychis gracilis*, *Lathyrus pannonicus*, *Trifolium ochroleucum*, *T. pannonicum*, *T. diffusum*, *Vicia tenuifolia*, *V. elegans*, *V. sordida*, *Coronilla varia*, *Astragalus ponticus*, *A. asper*, *A. monspessulanus*, *A. Cicer*, *Ononis Columnae*, *Medicago lupulina*, *Lathyrus pratensis*, *Linum hirsutum*, *Plantago lanceolata*, *P. media*, *Peucedanum alsaticum*, *Ferulago silvatica*, *Torilis Anthriscus*, *Trinia Kitaibelii*, *Lophosciadium meifolium*, *Siler trilobum*, *Digitalis lanata*, *Linaria genistifolia*, *Verbascum phoeniceum*, *V. banaticum*, *Veronica Teucrium*, *V. orchidea*, *Valeriana officinalis*, *Galium rubioides*, *G. verum*, *G. Crucifera*, *Campanula persicifolia*, *Scabiosa ochroleuca*, *Hieracium foliosum*.

La Jurilovca pe drumul de loess ce duce la pădure, trăește: *Verbascum crenatifolium* Boiss.

Prin pășunile dela Cogelac și Tariverde predomină: *Eryngium campestre*, *Salvia aethiopis*, *Artemisia austriaca*, *Centaurea tenuiflora* C. diffusa, *C. dobrogensis* etc. Pe stâncile păraelor trăesc: *Centaurea Kanitziana* și *Stachys angustifolia*, iar prin vâlcelele viilor: *Centaurea diffusa*, *C. Kanitziana*, și *C. Seuraki*.

Revenind asupra vegetației stepelor uscate, voiu înșira la acest loc și vegetația dealurilor și a colinelor aride de loess. Plantele, care predomină primăvara sunt: *Poa bulbosa*, *Muscari racemosum*, *Ornithogalum umbellatum*, *Gagea pusilla*, *G. taurica*, *G. arvensis*, *Holosteum umbellatum*, *Viola ambigua*, *V. arvensis*, *Draba verna*, *Thlaspi perfoliatum*, *Chorispora tenella*, *Veronica triphylla*, *V. polita*, *Androsace elongata*, *A. maxima*, *Erodium cicutarium*, *Taraxacum laevigatum*; mai târziu apar: *Andropogon Ischaemum*, *Melica ciliata*, *Dactylis glomerata*, *Festuca pseudovina*, *Agropyron cristatum*, *Allium flavum*, *Muscari comosum*, *Iris suaveolens*, *Kochia prostrata*, *K. arenaria*, *Ceratocarpus arenarius*, *Silene Otites*, *S. exaltata*, *Gypsophila glomerata*, *Scleranthus annuus*, *Kohlrauschia prolifera*, *D. collinus*, *D. capitatus*, *D. leptopetalus*, *Arenaria serpyllifolia*, *Herniaria glabra*, *H. Besseri*, *Dictamnus albus*, *Thalictrum flexuosum*, *T. olympicum*, *Rapistrum perenne*, *Hesperis runcinata*, *Sisymbrium Loeselii*, *Camelina silvestris*, *Alyssum desertorum*, *A. rostratum*, *A. alyssoides*, *Berteroa incana*, *Reseda lutea*, *Hypericum elegans*, *Convolvulus Cantabrica*, *Haplophyllum Biebersteinii*, *Althaea pallida*, *A. cannabina*, *Geranium pusillum*, *Potentilla argentea*, *Sanguisorba muricata*, *Polygala major*, *Astragalus Onobrychis*, *A. asper*, *A. glycyphyllos*, *A. ponticus*, *A. austriacus*, *Cytisus austriacus*, *Medicago minima*, *M. falcata*, *Trigonella Besseri*, *Onobrychis gracilis*, *Lotus corniculatus*, *Statice latifolia*, *Tribulus terrestris*, *Galium pedemontanum*, *G. erectum*, *G. Mollugo* var. *pilosulum* SGHUR, *Asperula humifusa*, *A. tyraica*, *A. Cynanchica*, *Euphorbia virgata*, *E. Cyparissias*, *E. pannonica*, *E. Gerardiana*, *Onosma setosum*, *Anchusa ochroleuca*, *A. italica*, *Lithospermum officinale*, *Echium altissimum*, *E. rubrum*, *Cynoglossum officinale*, *Veronica orchidea*, *Melampyrum arvense*, *Verbascum Blattaria*, *V. banaticum*, *V. crenatifolium* (Jurilovca), *V. phlomoides*, *Bupleurum apiculatum*, *Peucedanum longifolium*, *Tordylium maxymum*, *Falcaria vulgaris*, *Orlaya grandiflora*, *Plantago lanceolata*, *Ajuga Chamaepitis* var. *grandiflora*, *A. Lazmani*, *Betonica officinalis*, *Stachys sideritoides*, *Sideritis montana*, *Marrubium vulgare*, *Origanum vulgare* var. *barcense*, *Phlomis pungens*, *Nepela nuda*, *Satureja Nepeta*, *Thymus Marschallianus*, *Salvia Aethiopis*, *Scabiosa ucranica*, *Cephalaria transsilvanica*, *Crepis rhoeadifolia*, *Lactuca Scariola*, *Chondrilla juncea*, *Trapogon floccosus*, *Achillea coarctata*, *A. Millefolium*, *A. leptophylla*, *Centaurea diffusa*, *C. pseudorhenana*, *C. jurineifolia*, *C. orientalis*, *C. iberica*, *C. solstitialis*, *Helichrysum arenarium*, *Cirsium arvense*, *Echinops ruthenicus*, *L. sphaerocephalus*, *Artemisia scoparia*, *A. potentica*, *Inula oculus Christi*, *I. ensifolia*, *Kentrophyllum lanatum*, *Pyrethrum millefoliatum*, *Taraxacum serotinum*, *Scolymus hispanicus*, *Xeranthemum annuum*.

Vegetația arenarie

Ocupă cu deosebire litoralul maritim, marginea insulelor și delta Dunărei. Proprietățile fizice și chimice ale nisipului au o influență deosebită asupra vegetației. Această influență e uneori foarte nefastă împiedicând prosperarea plantațiilor tinere de copaci și copăcei, cu cari s'au făcut încercări pe litoral și pe unele insule.

Se afirmă, că vânturile calde ar distruge plantațiunile tinere de salcâm atât pe litoral cât și pe insule. Vântul scobește cavități lungărețe sau ovale în dune; acestea se umplu cu apă, care se evaporează în urmă, lăsând anumite săruri cu proprietăți igroscopice, care dau o umiditate latentă permanentă nisipului, suficientă însă pentru a asigura existența plantelor salsuginoase grase.

Toate aceste împrejurări contribuie la clasificarea dunelor, din punct de vedere floristic să fie aproape imposibilă, deoarece de multe ori pe una și aceeași dună întâlnim atât plante tipice arenarii, cât și salsuginoase, ba chiar aquatice (*Lemna*, *Hydrocharis* etc.).

Dintre dunele maritime cele mai importante sunt acelea, care se extind dealungul localităților Tuzla, Constanța, Mamaia, Carachioi, Gargalac, Caranasuf și Caraharman.

Dunele dela Tuzla sunt populate de: *Polypogon monspeliensis*, *Cynodon Dactylon*, *Eragrostis minor*, *Polygonum Rayi*, *P. Bellardi*, *P. maritimum*, *Kochia arenaria*, *Corispermum canescens*, *Silene Otites*, *Kohlruschia prolifera*, *Herniaria incana* var. *latifolia*, *Euphorbia Gerardiana*, *E. Peplis*, *Medicago marina*, *M. falcata*, *Astragalus varius*, *Melilotus arenarius* GRECESCU, *Stachys sideritoides*, *Asperula humifusa*, *A. graveolens*, *Centaurea arenaria*, *Inula hybrida*, *I. squarrosa* (Techirgiol), *Hieracium umbellatum*, iar cele dinspre Constanța și Mamaia de: *Elymus sabulosus*, *Agropyron rigidum*, *Setaria glauca*, *Calamagrostis Epigeios*, *Eragrostis minor*, *Erysimum canescens*, *Syrenia cana*, *Chorisporea tenella*, *Silene exaltata*, *S. conica*, *S. pontica*, *S. Otites*, *Dianthus diutinus*, *Potentilla arenaria*, *Clematis Vitalba*, *Ranunculus orthoceras*, *R. illyricus*. Prin locuri fixate: *Salsola Kali*, *Corispermum nitidum*, *Cynanchum acutum*, *Polygonum arenarium*, *Astragalus varius*, *Medicago falcata*, *M. marina*, *M. sativa*, *Ononis spinosa*, *Centaureum pulchellum*, *Onosma arenaria*, *Daucus bessarabicus*, *Eryngium maritimum*, *Seseli campestre*, *Plantago ramosa*, *Stachys maritima*, *Euphorbia Gerardiana*, *M. pannonica*, *Asperula Cynanchica*, *A. setulosa*, *A. humifusa*, *Centaurea arenaria*, *Erigeron canadensis*, *Helichrysum arenarium*, *Inula salicina*, *Artemisia arenaria*.

Pe insulele maritime întâlnim: *Agropyron junceum*, *A. Sartorii* etc.

Mai puțin variată e flora arenarie în delta Dunării, unde se întâlnesc nisipurile Dunării cu acelea maritime. Regiunea aceasta se aseamănă cu terenurile cisdanubiene și cu teritoriul cuprins între Dunăre și Tisa. În deltă pe insula Letea întâlnim: *Andropogon Ischaemum*, *Chrysopogon Gryllus*, *Tragus racemosus*, *Stipa pennata* var. *pulcherrima*, *S. capillata*, *Secale fragile*, *Elymus sabulosus*, *Ephedra vulgaris*, *Carex liggerica*, *Allium guttatum*, *A. paniculatum*, *Asparagus officinalis*, *A. pseudascaber* GRECESCU, *Cephalaria rubra*, *Populus alba*, *P. nigra*, *P. tremula*, *Salix rosmarinifolia*, *Cannabis sativa*, *Polygonum arenarium*, *Kochia arenaria*, *Salsola Kali*, *Gypsophila paniculata*, *Dianthus diutinus*, *Syrenia cana*, *Hippophae rhamnoides*, *Cynanchum acutum*, *Plantago ramosa*, *Erigeron canadense*, *Helichrysum arenarium*, *Inula salicina*, *Centaurea arenaria*, *Tragopogon floccosus*, *Hieracium umbellatum*, iar prin locuri ceva mai umede: *Sporobolus pungens*, *Holoschoenus vulgaris*, *Gnaphalium luteo-album*, etc.

Printre plantele arenarii cu frunze grase, care fac trecerea între cele arenarii și salsuginoase înșirăm: *Cakile maritima*, *Crambe maritima*, *Gypsophila trichotoma*, *Zygophyllum Fabago*, *Mulgedium tataricum*, *Tournefortia Arguzia* etc.

Vegetația locurilor sărate

Dunele Dobrogei se aseamănă întru toate cu acelea ale altor țări și provincii; ele alternează cu excavațiuni de teren mocirloase și cu câmpii nisipoase — umede, întocmai ca și acelea de pe coasta mării Nordice sau Baltice. Urmarea e că și flora acestor regiuni va prezenta anumite caractere comune. Se poate spune deci, că la început, litoralul Mării Negre nu se deosebia în mod esențial de acela al mărilor amintite, din punct de vedere floristic. Dar clima și poziția geografică au provocat mici aberațiuni (*Carex ligerica* C. *arenaria*), iar mai târziu chiar elementele indigene au fost înlocuite prin altele streine, în deosebi mediterane și estice.

Probe, că aserțiunile acestea au un mare grad de verosimilitate, sunt foarte multe; în treacăt voi aminti pe *Cakile maritima*, *Plumbago europaea* ¹⁾ *Suaeda maritima* etc.

Printre plantele salsuginoase dobrogene, care se înrudesesc cu cele ostice sau mediterane, amintesc; *Nitraria Schoberi*, *Obione*, *Polygon monspeliensis*, *Arthrocnemum glaucum*, *Erythraea turcica* etc.

Mai puțină asemănare au plantele salsuginoase ale României cu cele din Ungaria (*Acorellus pannonicus*, *Crypsis*, *Suaeda* etc.) Un fenomen important e, că aceleași plante, care în România sunt foarte răspândite, nu le întâlnim în Ungaria decât prin apropierea lacurilor și a mocirlelor, ceea-ce probează, că terenele salsuginoase ale țării noastre sunt mult mai umede decât acelea din șesul Ungariei. Nu vom întâlni deci prin Dobrogea pășuni și fânețe salsuginoase uscate, ca pe șesul Ungariei, decât foarte rar.

În partea nordică a Dobrogei, de-a stânga șoselei Tulcea-Babadag-Constanța (între Klm. 72 și 73), pe dealul Haidin (160 m), în zona solurilor bălane cu subsol profund de roci verzi, 8½ km. spre vest de lacul Sinoe, se găsește o depresiune, în care apa provenită din ploii sau în urma topirei zăpezilor, după evaporare, își depune sărurile cele conține în soluțiune pe fundul depresiunii, dându-i caracterul unei slabe sărături, după cum ne indică vegetațiunea ei.

În această depresiune plantele s-au postat precum urmează: *Lotus angustissimus* se întâlnește de obicei pe fundul depresiunii, în mici pâlcuri. Tot asemenea *Plantago tenuiflora*, care formează grupe de 3—4 indivizi. Pe fund, ca și pe margine, se întâlnește *Lepturus pannonicus* și *Trifolium parviflorum*. La periferie cresc: *Lythrum hyssopifolia* și *Polygonum aviculare*, cari se asociază cu: *Gypsophila muralis*, *Polygonum arvense*, *Eragrostis pilosa*, *Herniaria glabra*, *Plantago lanceolata*, var. *hungarica*, *Convolvulus arvensis*, *Phleum Bertolonii*, *Lepidium rudemale* și *Juncus Gerardi*.

După floră terenurile sărate ale Dobrogei se impart în: insule salsuginoase și umede și în terenuri salsuginoase, care se extind pe țărmul lacurilor și al sinurilor maritime.

Ca tip de insule umede salsuginoase avem insulele Smeica și Curbea (10 Iulie, aproape de Jurilovca).

1). Aci întâlnim următoarele plante (prin locuri mai joase): *Salicornia herbacea*, *Kochia hirsuta*, *Spergularia rubra*, *Aster pannonicus* și *Atropis limosa*.

1) D. Enculescu a găsit-o pe litoralul Mării Negre.

2). Prin puncte mai ridicate: *Obione pedunculata*, *Arthrocnemum glaucum*, *Suaeda maritima*, *Statice Gmelini*, *S. caspia* și *Artemisia monogyna*.

3). Pe marginea insulelor: *Aeluropus litoralis*, *Frankenia pulverulenta*.

4). În zonele externe plantele salsuginoase se confundă cu plantele arenarii: *Tribulus terrestris*, *Euphorbia peplis* și *Kochia arenaria*.

La Sinoe, prin locuri umede, plantele se grupează precum urmează:

1. *Juncus maritimus* și *Carex distans*.

2. *Salicornia herbacea*, *Suaeda*, *Spergularia media* și *Obione*.

3. *Statice Gmelini*, *S. caspia*, *Artemisia monogyna*, *Cynodon Dactylon* și *Atropis limosa*.

5). Prin nisipuri umede, puțin sărate, vegetează: *Tournefortia Arguzia*, *Cakile maritima*, *Crambe maritima* și *Elymus sabulosus*.

Locuri salsuginoase de o importanță mai mare mai întâlnim pe marginea lagunei Razim (lângă Duingia).

1). Pe margine întâlnim: *Salicornia herbacea* var. *prostrata* și *Suaeda maritima*.

2). *Statice caspia* și *Plantago maritima* (frunzele de lățimea degetului).

3). *Artemisia monogyna* și *Statice Gmelini*.

4. *Frankenia hirsuta*.

Pe marginea lacului dela Mamaia observăm:

1. *Acorellus pannonicus*.

2. *Erythraea turcica*.

3. *Artemisia maritima*.

Fânețele

În Dobrogea, drept fânețe, se întrebuințează praturile văilor umede și răcoroase, precum și întinderile erboase ale pădurilor. Această întrebuințare nu e întotdeauna la locul ei, decât în cazul prim, căci fânețele pădurilor suferă în ani de secetă, ceea-ce nu se întâmplă prin văile mai joase, unde există întotdeauna un oarecare grad de umezeală.

În anii secetoși erburile fânețelor expuse prea mult arșitei pierd o parte din seva lor, urmarea e că își pierd gustul plăcut și ajung la maturitate înainte de vreme, dând un fân de calitate proastă.

Praturile dintre Țiganca și Balabancea, —cele mai frumoase, au următoarea vegetație: *Festuca elatior*, *Agrostis alba*, *Bromus arvensis*, *Lolium perenne*, *Alopecurus pratensis*, *Carex vulpina*, *Thalictrum peucedanifolium*, *T. angustifolium*, *Malachium aquaticum*, *Althaea micrantha*, *Hieracium sibiricum*, *Daucus Carota*, *Pastinaca sativa*, *Rumex crispus*, *Lythrum Salicaria*, *Lysimachia vulgaris*, *Symphytum officinale*, *Linaria vulgaris*, *Galega officinalis*, *Trifolium ochroleucum*, *T. pratense*, *T. repens*, *Lotus corniculatus*, *Melilotus albus*, *Medicago lupulina*, *Lycopus exaltatus*, *Salvia verticillata*, *Mentha longifolia*.

Când fânețele văilor se lasă drept pășuni, atunci sunt năpădite de *Centaurea iberica*, careia îi convine un oarecare grad de umiditate. ¹⁾.

Ca o curiozitate, voi aminti cu această ocazie, cum înțeleg locuitorii din Dobrogea să-și compenseze nutrețul în anii secetoși. Ei cosesc

1) Fânețele pădurilor au fost tratate în legătură cu pădurile.

Artemisia vulgaris, *A. Absinthium*, *Onopordon Acanthium*, *Centaurea spinulosa*.

La Gaugagia, prin sămănături de orz și de cartofi întâlnim *Setaria viridis*, *Avena fatua*, *Cynodon Dactylon*, *Salsola Kali*, *Polycnemum arvense*, *Polygonum Convolvulus*, *P. aviculare*, *Convolvulus arvensis*, *Thymelaea Passerina*, *Delphinium Consolida*, *D. Orientale*, *Agrostemma Githago*, *Glaucium corniculatum*, *Papaver Rhoeas*, *Rubus caesius*, *Rapistrum perenne*, *Diploaxis tenuifolia*, *Lepidium Draba*, *Reseda lutea*, *Ajuga Chamaepitys*, *Stachys annua*, *Sideritis montana*, *Salvia nemorosa*, *Astragalus Onobrychis*, *Melilotus officinalis*, *Coronilla varia*, *Anagallis arvensis*, *Caucalis daucoides*, *Euphorbia pannonica*, *Linaria genistifolia*, *Lactuca viminea*, *L. saligna*, *L. Scariola*, *Chondrilla juncea*, *Cirsium arvense*, *Taraxacum serotinum*, *Echinops ruthenicus*, *Carduus acanthoides*, *Centaurea stereophylla*. În locuri umede: *Sambucus ebulus*.

Prin sămănăturile de grâu dela Babadag — afară de cele amintite — mai cresc: *Avena fatua*, *Vaccaria parviflora*, *Sinapis alba*, *S. arvensis*, *Convolvulus arvensis*, *Ceratocarpus arenarius*, *Daucus Carota*, *Vicia tenuifolia*, *Anagallis coerulea*, *Euphorbia pannonica*, *Heliotropium europaeum*, *Marrubium vulgare*, *Centaurea spinulosa*, *C. Brandae*, *C. stereophylla*, *C. diffusa*, *C. solstitialis*, *Kentrophyllum lanatum*, *Carduus hamulosus*, *Filago arvensis*, *Senecio vernalis*.

Prin sămănăturile dintre Babadag și Atmagea întâlnim; *Setaria verticillata*, *Avena fatua*, *Eragrostis minor*, *Salsola Kali*, *Polygonum aviculare*, *Convolvulus arvensis*, *Chenopodium album*, *Papaver Rhoeas*, *Glaucium corniculatum*, *Tribulus orientalis*, *Sisymbrium Sinapistrum*, *Rapistrum perenne*, *Diploaxis tenuifolia*, *Delphinium orientale*, *D. Consolida*, *Reseda inodora*, *Nigella sativa*, *Vaccaria parviflora*, *Ceratocarpus arenarius*, *Rubus caesius*, *Plantago ramosa*, *Thymelaea Passerina*, *Bupleurum rotundifolium*, *Daucus Carota*, *Astragalus Onobrychis*, *Coronilla varia*, *Melilotus officinalis*, *Anagallis coerulea*, *Lappula echinata*, *Salvia nemorosa*, *Ajuga Chamaepitys*, *Sideritis montana*, *Stachys annua*, *Euphorbia pannonica*, *Solanum nigrum*, *Taraxacum serotinum*, *Xeranthemum annuum*, *Carduus hamulosus*, *Senecio Jacobaea*, *Cirsium arvense*, *Sonchus oleraceus*.

Terenurile mai petroase favorizează pe *Echinophora Sibthorpiana*, *Echinops ruthenicus* care se asociază uneori cu *Centaurea diffusa* (Greci)

Între Cocș și Niculișel prosperă *Centaurea Popovici Hatzegi*.

Prin sămănăturile de în se adăpostește *Sinapis*—iar prin cele de rapiță albă; *Setaria verticillata*, *Vaccaria parviflora*, *Anagallis arvensis*, *Centaurea stereophylla*, *Avena fatua*, *Euphorbia pannonica*, *E. Gerardiana*, *Hyoscyamus niger*, *Lactuca Scariola*.

În porumbiști e nelipsit *Diploaxis tenuifolia*; tot aici întâlnim: *Heliotropium europaeum*, *Setaria verticillata*, *Amaranthus retroflexus*, *Solanum nigrum*, *Hyoscyamus niger*, *Xanthium Spinosum*.

Miriștile în genere sunt sterile, uneori coplesite de plante ca: *Centaurea salonitana*, *C. diffusa*, *C. tenuiflora*.

Pe brazdele de scurgere ale sămănăturii se găsesc gramineele *Cynodon dactylon* și *Andropogon Ischaemum*, iar pe marginea sămănăturilor întâlnim *Bromus sterilis*. Restul miriștii e format din tufișoare răslețe de diferite mărimi, care nu sunt bune ca hrană pentru vite.

Mai proprii acestui ținut, precum și celor similare (de stepă) sunt plantele care au corpul rigid și de culoare surie sau sur-verzuie, pe când cele cu un corp mai flexibil și mai verzi se găsesc în cele mai diferite regiuni ale țării.

Primele plante, caracteristice stepei, sunt de mărimi diferite începând dela cea mai mică (de câțiva cm) până la cea mai înaltă (de mărimea omului.)

Luete după mărime, ele se succed în felul următor: cea mai mică e *Policnemum arvense*, urmează apoi *P. majus* ceva mai mare, mai mare decât acesta *Ceratocarpus arenarius*, *Salsola Kali*, *Kochia prostrata*, *Centaurea diffusa* (măturele) și în fine *Echium altissimum*, de mărimea unui brăduț.

În categoria II-a, plante impropriei stepei, amintim: *Sambucus nigra* (bozul) *Centaurea spinulosa*, *C. rigida* etc.

Uneori ogoarele negre imbracă o haină verde, care ne indică prezența în masă a plantei *Thymelaea Passerina* (Cogelac). La Juri-lovca întâlnim: *Trifolium repens*, *Carduus acanthoides*, sau *Crisium lanceolatum*.

Prin interiorul satelor și al cătunelor străbate *Onopordon tauricum*, apoi: *Cynodon Dactylon*, *Polygonum aviculare*, *Urtica urens*, *Marrubium vulgare*, *M. praecox*, *Plantago lanceolata*, *Medicago sativa*, *Xanthium spinosum*, *Artemisia annua*, *Matricaria inodora*, *Carduus acanthoides*.

Flora șoselelor e reprezentată prin: *Hordeum murinum*, *Lolium perenne*, *Cynodon Dactylon*, *Sisymbrium Sinapistrum*, *Polygonum aviculare*, *Chenopodium album*, *Malva silvestris*, *Trifolium repens*, *Medicago sativa*, *Marrubium praecox*, *Lappula echinata*, *Matricaria Chamomilla*, *Xanthium spinosum*, *Achillea collina*, *Artemisia austriaca*, *A. vulgaris*, *Cichorium Intybus*, *Centaurea solstitialis* V. *intermedia*, *C. diffusa*, *C. orientalis*, *C. stereophylla*, *Teucrium polium*, *Asperula humifusa*, *Knautia*. Se plantează încă salcâmul și dudul.

Străzile orașelor (Tulcea) sunt plantate cu salcâmi, castani sălbateci, tei, *Ulmus glabra*, *Ailanthus glandulosa*. Teiul în tinerețe crește încet și e foarte gingaș, mai târziu însă devine de obicei unul dintre cei mai umbroși arbori. Tot asemenea și castanul.

Prin parcuri mai mici întâlnim: *Syringa vulgaris*; dintre Conifere *Pinus silvestris*, *P. austriaca*. La Bazargie d. e. în parcul fermei întâlnim: *Acer campestre*, *A. negundo*, *A. tataricum*, *Cornus sanguinea*, *C. mas*, *Filia alba*, *Fraxinus ornus*, *Viburnum lantana*, *Morus nigra*, *Sophora japonica*, *Prunus Mahaleb*, *Cytisus laburnum*, *Cercis siliquastrum*, *Socul* cu frunze laciniate. Garduri vii alcătuiesc: *Spiraea salicifolia*, *Lonicera tataricum*, *Viburnum lantana*, *Ligustrum vulgare*. Coniferele sunt reprezentate prin *Pinus austriaca*.

Plantațiunile gărilor sunt alcătuite din *Salcâm*, *Dud* (*Morus*) *Castan sălbatec* etc, uneori chiar pruni, perseci, indeosebi însă caiși.

Vegetația cimitirelor variază după credințe. Cimitirele creștine sunt mai bine îngrijite decât cele mohamedane, a căror prezență o trudează imediat planta *Peganum harmala*.

Prin tranșeele rămase în urma vacarmului mondial vegetează: *Xanthium spinosum*, *Ceratocarpus arenarius*, *Chenopodium*, și *Atriplex* și în fine planta de origină americană *Amarantus albus*.

ETIMOLOGII

de P. PAPAHAĞI

1 Mălțeadă înseamnă la Aromâni „vărsat”. Nu cunosc vre-o etimologie propusă pentru acest cuvânt. Cred că nu greșesc derivându-l dela lat. *mal(um) taedium* (boală), cum îl găsim redat în Bonnet, *Le latin de Grèg. de Tours*, pag. 205. Forma aromânească, cum se întâmplă des la Români, va fi rezultat din pl. *mal(a) taedia*, mălțeadă. Păstrarea lui *l* din *malum*, în acest caz, se datorește căderii de timpuriu a vocalei, care urmează după *l*-, așa că n'avem aface cu un -l- intervocalic.

Cuvântul *mălțeadă* există și la Daco-Români, după cum aflui dela D-l Ov. Densușianu, cu sensul de o anumită boală.

2 Bărțire sf. În Aromâna se zice *bărțire* pentru „piatra dură”, „bolovan” (Papahagi: *Basme Aromâne*, pag. 550). De aci și proverbul prin care se arată refuzul a ceva: *va-ți dau chietri și bărțiri* = „am să-ți dau nimic”.

Originea cuvântului este, fără îndoială, din m. latinul *bracile*, atestat în dicționarul cumanic și tradus prin „taș”, adică, peatră Wetzstein. În dicționare îl găsim sub forma *brachilis* tradus το λίθαρ, adică bolovan. Foneticește *bracile*, dă românește foarte regulat *brățire*, respectiv *bărțire*, ca în *brână* și *bârnu* etc. *prăcure*, *părcure* etc. *frănu*, *fărnu* etc.

3 Cutăr (arom) *Cutăr* pe aromânește se zice staulului de oi, noateni, berbeci. Este un loc deschis îngrădit, în afară de sat sau pe lângă casa omului. Cred că avem aface cu un derivat al verbului latinesc *cubo-are*, anume **cubitalis*, care, foneticește, ar da foarte regulat *cotar*, resp. *cutar* (e). Din punct de vedere al sensului încă este explicabil. Sensul ar fi „loc de culcare, culcuș”,

cași *cubitus*. Socotesc că din Aromâna sunt bulg. *kõtara*, *kõtora*. *kutor* „Hürde”; serb. *kõtár* „Zaun um das Heuschober, um das Vieh abzuhalten”, pe care Dr. E. Berneker le alătură de *Kotz*, însă cu semnul întrebării. Nu mă pot pronunța, dacă și formele serb. *kõtár* *kõtára* cu sensul de „Gebiet, Grenze”, sl. *kotár* „Bezirk” se pot deriva dela ar. *cutâr* sau mai de grabă dela *hatar*.

4 **Ine** sf. pl. Cuvântul se aude numai la plural. Inseamnă fibrele din corpul omului, firele subțiri care străbat păstăile și frunzele în genere. Cuvântul l-am auzit în următoarea expresiune cu sensul de „fibre”: *Mi tricîi prîi ini* „Mă infiorai”; cu privire la păstăi, când se curăță de firele groase: *Scoate-lă hirile, ma nu și inile*. (Auzit dela mama mea, Avela, Epir).

Derivă dela lat. : *ina* „Eine Papierfaser”.

5 **Neu** adj. (aromânesc) Cuvântul *neu* se aude în Epir și însemnează „zăpezos, alb ca zăpada”. El vine și într'un cântec popular, cules din Amînciu, Epir :

gioacă beulu, neîlu

(Joacă boul cel alb ca neava, ca zăpada)

(Per. Papahagi, Din Literatura pop. a Arom. pag. 913, unde s-a strecurat la traducere greșala de tipar *al*, în loc de *alb*, după cum ușor se poate vedea).

Cuvântul se derivă din *niveus*, *a*,-um „alb ca neaua” „germ. schneeig”, cf. Körting³, Lat.-Rom. Wtb. No. 6550.— D-I G. Pascu, Etimologii românești, pag. 29, presupune un *neîl* dela *niveus*.

6. **Nirare** vb. (aromânesc) **Niru**, *nirăi*, *nirare* vb. I (cu *n* muiat) „a distra pe prunci, pe copilași”. *Niră ficiorlu s-nu plângă* = Distrează pe copil ca să nu plângă.

Acest cuvânt cred că n-are a face cu verbul *mî nir* „mă mir”, ci avem un derivat din lat. **ninno*, — are devenit *nîndre* și prin asimilare *nirare* cf. pr. *niner* dela **ninnilo*, —are dela *ninna*.

7. **Nene** Atât în Aromâna cât și în Daco română se aude cuvântul *nene*, cu sens desmierdător, desemnând, după împrejurări și localități, pe un frate mai mare, pe un unchiu, tată etc. Deși face parte, cași tata, mama, din cuvintele reduplicative, constatăm că și în latina există un *ninna* în sensul de „cel care dezmiardă”, și de unde s-ar putea deriva rom. *nene*. Dacă nu avem *neana* se datorește tocmai faptului că face parte din cuvintele reduplicative

.8 **Pèrpire** în Aromâna înseamnă îmbrăcăminte bogată în aur și în fire aurite.

Si nviscù tu pèrpire „se îmbracă în haine bogate, în haine aurite.

Vine, probabil, dela gr. *ypérperon* trecut și în l. latină „*yperperorum libras qatuor*” darul trimis de Caloian Papei la 1204. Cuvântul există și în l. bulgărescă cu însemnări de «monedă de aur», după cum rezultă din documente scrise și din materialuri Cfr. Sbornic, I, pag. 107 „*Zlatna bălgarsca moneta să teglo 16 $\frac{2}{3}$ carata*”.

În Aromâna: *si nviscù t(r)u pèrpire*, sau: *se-adră tru pèrpire* corespunde expresiunii arom: *se adră t(r)u flurie*, *si nviscu t(r)u flurie* = „a se îmbrăca în aur, în haine aurite:”

Cuvântul, fiind popular în aromâna, face parte din cuvintele intrate prin evul mediu în limba noastră.

9. „**Spease**” pe aromânește se zice la scutecele trebuincioase copilașilor până la un an și jumătate — doi ani. În ele se înfașe copilașii și cu ele se curăță.

Avem acelaș cuvânt cași în *it. spesso*, v. *fr. espes, sp. espesso, sic. spissu*, din lat. *spissus*, a-am. Desvoltarea semantică a rezultat din sensul de «vârtos», „grossière” al cuvântului *spissus*, în expresiuni ca *spissa tunica* „tunique grossière,” *spissae vestes*» haine groase. La Aromâni scutecele sunt făcute din haine vechi sau chiar scutece de lână de mână a doua.

Trecerea calificativului la sensul de substantiv este ceva firesc în aromâna.

10. **Orl**, art. *orle*, se zice pe aromânește la marginile dela haine, dela *șipune, sarică, eămașe* etc. Se derivă dela lat *ora* „Rand”. Cuvântul îl găsim și în lb. romanice. Cf. *uora via* „Salband der Leinwand”, n. prov., katal., înseamnă „Saum”.

11. **Zări** adv. „chip, chipurile”. *voi zări* „chipurile” vreau. Cuvântul se derivă dela turcescul *Zahir* = evident, *za'ir*, cu acelaș sens, devenit *zări*.

12. **Șcl'endză** sf. (arom.) se numește la Aromâni bețișorul de lemn, care servește la jocul copiilor cu bețele și care la Dacoromâni se zice *șurcă*. ¹⁾ Cuvântul, după toată probabilitatea, se

1) P. Papahagi: *Diu Lit. Popor. a Arom.*, pag. 147, 153.

derivă dela *scandula*, care prin metatezare devine **sclanda*, de unde ar. *şclăndă*, pl. *şclăndzi*, de unde se formează apoi singularul *şcl'ăndză*, respectiv *şcl'endză*. Cf. *schlonda* (sopr.) „tegula di legno”, derivat dela cuvântul *scandula* de către Salvioni C. (în *Zeitschrift f. r. spr.*, vol 34, pag. 398). Dela Aromâni a pătruns cuvântul la Bulgarii macedoneni din jurul Castoriei, anume la Zagoriciani, unde, după cum îmi este cunoscut personal, sunt şi Aromâni, unii bulgarizaţi şi alţii încă păstrându-şi limba. Vreo rei familii sunt chiar din Avela, locul de naştere al subsemnului ¹⁾. La aceştia se zice *cl'endza* şi i tradus prin *c'ulică*, care înseamnă „turcă”.

Cuvântul este dat ca exemplu de păstrarea lui *en* în graiul bulgăresc din regiunea Castoriei; nu ni se spune însă de unde derivă. După părerea noastră, el este aromânescul *şcl'endză*.

13. **Nturinare** vb. I (impersonal) (arom.) *Nturină* (Ind. pres. prs. II) = „se întunecă cerul din pricina unei furtuni; vremeşte de nu se vede”. Se zice mai ales când se întunecă cerul de tună şi fulgeră, de crezi că se prăpădeşte pământul. *Si ntu-rină nafoară* = s-a întunecat afară.

Deasemenea adj. *nturinos*: *vintu'nturinós* „vânt vremuitor, aducător de nori ce întunecă cerul” (*Revista' aromânească „Flambura”, II Anul 1914, pag. 10*).

Nturinare se derivă dela *'ntuninare* (dela *tunare*) prin disimilarea lui *n-n* în *r-n*. Ca sens se vede dela sine.

14. **Blîndur** s. m. (arom.) „vocea, melodia desmierdătoare, atrăgătoare *blîndurla a caval(u)lui* = melodia dulce a cavalului *Flambura 1914, anul II, pag. 10*).

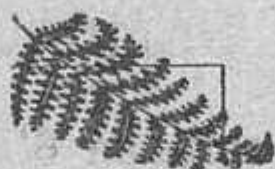
Se derivă dela *blandulus* (dem. al lui *blandus*).

15. **Cioară** (citeşte : *c'oară*) este pe aromâneşte „sfoară”. Nu ştiu să se fi propus vre-o etimologie pentru acest cuvânt. Socotesc că dela lat. *filicella* s'a derivat *firicea* şi dela acesta

1) Mai în toate satele din jurul Castoriei, greceşti sau bulgăreşti, se găsesc şi familii aromâneşti. Aşa la *Mocreani* erau cam 20 de familii venite aci din Epir; la *Tricupana*, Aromâni păstori din Avela; la *Gureanţi* tot aşa şi din alte sate aromâneşti, ca *Sămărina*. La *Jupaniste* am întâlnit Aromâni fărşeroţi, stabiliţi aci în drumul făcut pela 1889.

apoi, prin suf. *or* (irișor) s'a născut *firicioară* (*firic'oară*). Din *firicioară*, resp. arom. *hiricioară* a rezultat *cioară*, ca *cior* (c'or) din *chicior* (pîcior). Cu atât mai mult a trebuit să cadă *hiri*, cu cât cuvântul avea aparență parcă a se repeta, *hir* însemnând „fir, ață”. cfr. frz. *ficelle* (din *filicella*) „corde de fils de chanvre de même grosseur etc.

De altfel aproape toate obiectele făcute de lână și căprină (păr de capră) la Aromâni sunt de origine latină: *hîr* (fir), *funie* etc.

O MANA DE ROMANI IN MIJLOCUL DELIORMANULUI

Acum 50 de ani, aproape 60 familii se strânseseră de prin mai multe sate din județul Vlașca și trecură în dreapta Dunărei, la un sat numit, «**Șlepu**».

Acest sat are 200 familii numai de Români. O parte din aceștia s'au stabilit aici, alții au stat însă așa câțiva ani, fără a se apuca de gospodărit, fiindcă nu le plăcea satul și mai ales pământul, după cum spun ei și astăzi.

În timpul acesta ei găsiră un sătuleț în mijlocul Deliormanului, locuit de Turci. — Le convenia de minune locul, căci avea apă multă și pășuni întinse. Deci s'au stabilit aici în număr de 22 familii. Au trăit aproape 20 de ani, între populațiune musulmană și sub stăpânire bulgărească, fără a-și uita nici limba, nici obiceiurile și chiar nici portul, pe care l-au moștenit de la strămoșii lor.

Ce surpriză îți face, când auzi într'un sat așa de mic și izolat ca «*Kemalchioiu*», în mijlocul Deliormanului, vorbindu-se curat românește. Să auzi doina răsunând în pustiul acesta de păduri! Să vezi Duminica, la horă, pe flăcăi și fete jucând hori naționale și diferite jocuri românești! Uți de toate necazurile când asculți la snoavele bătrânilor, ce privesc după marginea horii la tinerii ce joacă veseli.

În noaptea de Moș Ajun, răsună satul de strigătele copiilor ce umblă cu „bună dimineața”. Și mai mare bucuria pe ei la Sfântul Vasile, căci atunci umblă cu plușorul și cu sorcova.

Cu câtă smerenie și bunăvoință își zic la Paști „Hristos a Inviat și Adevărat a inviat“!

Aceste obiceiuri sunt caracteristice numai în acest sat, deoarece în alte sate din Deliorman n'ai să le mai întâlnești.

Deși această mână de Români a întâmpinat multe greutăți, pentrucă li se interzisese să-și mai practice obiceiurile și chiar li s'a cerut să-și lase vorba și portul, totuși ei n'au uitat cele învățate dela strămoșii lor.

La 1913 și-au făcut școală ca să-și trimeată copii să învețe carte.

Astăzi satul *Kemalchioiu*, împodobit cu case curate și mari, care probează simțul de gospodărie la acești oameni harnici, se desfășoară mândru pe o colină din mijlocul Deliormanului.

Pușini la număr, au știut însă să rămână Români, cu care trebuie să ne mândrim.

S. ALEXE

Invățător

T. Atmagea—Durostor

Cărți apărute :

Iulian Marțian : Repertoriu arheologic pentru Ardeal.
Bistrița 1920.

Al. Lapedatu : Comisiunea monumentelor istorice, sec-
țiunea Transilvania și ținuturile măr-
ginașe. Cluj 1922.

I. Marțian : Urme din războaiele Romanilor cu Dacii.
Studiu arheologic. Cluj 1921.

D. M. Teodorescu și Dr. Martin Roska : Cercetări arhe-
ologice în munții Hunedoarei. Cluj 1923.

Georg Müller : Die Türkenherrschaft in Siebenbürgen.
1541—1688. Sibiu 1923.

